

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ AİLE DANIŞMANLIĞI VE
EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2-6 YAŞ ARASI ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN
ÖFKE DÜZEYİ İLE ÇOCUK YETİŞTİRME
TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Öznur DOĞAN

100022413

İstanbul, 2020

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ AİLE DANIŞMANLIĞI VE
EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2-6 YAŞ ARASI ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN
ÖFKE DÜZEYİ İLE ÇOCUK YETİŞTİRME
TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Öznur DOĞAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cihad Demirli
Eş Danışman: Prof. Dr. Oya Özkardaş

İstanbul, 2020

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Yüksek Lisans programı öğrencisi ÖZNUR DOĞAN'ın 2-6 YAŞ ARASI ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN ÖFKE DÜZEYİ İLE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu **19.08.2020** tarih ve **2020-512/14** sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>UNVANI, ADI SOYADI</u>	<u>ÜNİVERSİTE</u>
TEZ DANIŞMANI :	Prof. Dr. Cihad DEMİRLİ	İstanbul Ticaret Üniversitesi
JÜRİ ÜYESİ :	Doç. Dr. Hanifi PARLAR	İstanbul Ticaret Üniversitesi
JÜRİ ÜYESİ :	Doç. Dr. Durmuş ÜMMET	Marmara Üniversitesi

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

TAAHHÜT METNİ

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

12/08/2020

Öznur DOĞAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecimin her aşamasında bilgi ve önerilerini benimle paylaşan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve beni her zaman çalışmaya teşvik eden değerli danışman hocam Prof. Dr. Cihad DEMİRLİ'ye,

Beni büyütüp bugünlere getiren, hayatım boyunca sevgisini ve sabrını benden esirgemeyen, verdiğim her kararında yanımda olan ve bana her zaman inanan babam Hayrettin GÜNDOĞMUŞ, annem Havva GÜNDOĞMUŞ ve kardeşim Fatih GÜNDOĞMUŞ'a,

Sevgisi ve desteğiyle her zaman yanımda olan, akademik hayatım boyunca varlığıyla bana güç veren kıymetli eşim Furkan DOĞAN'a

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2020

Öznur DOĞAN

ÖZET

Mutluluk ve üzüntü gibi öfke de o duyguyu yaşatan bireye karşı sergilenen sözel ya da sözel olmayan dışa vurum tarzları arasında yer almaktadır. Öfke, gereğinden fazla yaşandığında ve kendini saldırgan tavırlarla gösterdiğinde pek çok problemin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Öfke, insanların her birinde farklı şekillerde kendini gösteren bir duygudur. Bunlar içe vurum, dışa vurum ve öfke kontrolü biçiminde ifade edilmektedir. Öfke, dozunda ve kısa süreli olursa son derece faydalı bir duygudur. Ancak öfke sürekli ve şiddetli olduğunda yıkıcı bir duyguya dönüşmektedir. Dolayısıyla öfkeye yol açan faktörlerin bilinmesi ve öfkenin ifade edilme şekli son derece önemlidir. Öfkenin ifade edilme şeklini etkileyen faktörler arasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum ve kültür yer almaktadır. Aile içinde ortaya çıkan öfke ise aile fertlerinin tamamı üzerinde negatif sonuçlar doğurmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 2-6 yaş arası çocuğu olan annelerin öfke düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, İstanbul'da ikamet eden 112 katılımcı ile anket uygulaması yapılmıştır. Kullanılan anket formu Kişisel Bilgi Formu, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Araştırma modeli “Öfke Belirtileri”, öfkeye yol açan durumlar alt boyutlarından “Ciddiye Alınmama”, “Haksızlığa Uğrama”, “Eleştirilme” ve “Beck Depresyon” olmak üzere beş bağımsız; ebeveyn tutum ölçeği alt boyutlarında “Demokratik Tutum”, “İzin Verici Tutum”, “Aşırı Koruyucu Tutum” ve “Otoriter Tutum” olmak üzere dört bağımlı değişkenden oluşmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda araştırma grubunu oluşturan annelerin, öfke belirtileri düzeyi ile aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyi arasında, ciddiye alınmama düzeyi ile haksızlığa uğrama ve eleştirilme düzeyleri arasında, haksızlığa uğrama düzeyi ile eleştirilme düzeyleri arasında, eleştirilme düzeyi ile izin verici tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Öfke Düzeyi, Çocuk Yetiştirme, Tutum, Anne*

ABSTRACT

Anger, such as happiness and sadness, is among the verbal or non-verbal expression styles exhibited against the individual who caused that feeling. Anger can lead to many problems when it is intense and manifests itself with aggressive attitudes. Anger is a feeling that occurs in different ways in each of individuals. These are expressed in the form of introversion, expression and anger control. Anger is an extremely useful feeling if it is in its dose and short-term. However, anger turns into a destructive feeling when it is permanent and severe. Therefore, it is extremely important to know the factors that cause anger and how anger is expressed. The factors that affect the way anger is expressed include age, gender, education level, marital status and culture. The anger that arises within the family has negative consequences on all family members.

The objective of this study is to investigate the relationship between the anger level of mothers who have children between the ages of 2-6 and their attitude towards child rearing. In accordance with this purpose, a questionnaire was conducted with 112 participants residing in Istanbul. The used questionnaire form consists of four parts: Personal Information Form, Multidimensional Anger Scale, Parental Attitude Scale and Beck Depression Scale. While the research model consists of five independent variables as "Anger Symptoms", "Not Being Taken Seriously", "Being Wronged", "Being Criticized" and "Beck Depression" ; it also consists of four dependent variables as "Democratic Attitude", "Permissive Attitude", "Overprotective Attitude" and "Authoritarian Attitude". As a result of the research, a positive relationship was observed between the anger symptoms level and the overprotective attitude and depression levels; the level of not being taken seriously and the levels of injustice and criticism; and the level of injustice and the levels of criticism of the mothers forming the research group.

Keywords: *Anger Level, Child Rearing, Attitude, Mother*

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	2
1.3. Alt Amaçlar	2
1.4. Sayıtlılar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	3
BÖLÜM II: İLGİLİ LİTERATÜR	5
2.1. ÖFKENİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	5
2.1.1. Öfkenin Tanımı	5
2.1.2. Öfke İle İlgili Kavramlar	6
2.1.2.1. Öfke İfade Tarzı.....	6
2.1.2.2. Sürekli Öfke	7
2.1.2.3. Öfkeyi İçte Tutma	8
2.1.2.4. Öfkeyi Dışa Vurma	8
2.1.2.5. Öfke Kontrolü	8
2.1.2.6. Öfke Denetimi.....	9
2.1.3. Öfkeyi Açıklayan Kuramlar	10
2.1.3.1. Biyolojik Temellere Dayanan Kuramlar.....	10
2.1.3.2. Psikanalitik Kuram	10

2.1.3.3. Engelleme- Saldırganlık Hipotezi.....	11
2.1.3.4. Yeniden Formüle Edilmiş Engellenme- Saldırganlık Hipotezi	12
2.1.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	12
2.1.3.6. Bilişsel Görüş.....	12
2.1.3.7. Diğer Kuram ve Yaklaşımlar	12
2.1.4. Öfkenin Nedenleri	13
2.1.5. Öfkenin Boyutları	14
2.1.5.1. Davranış ve Tepki Boyutu	14
2.1.5.2. Fiziksel ve Fizyolojik Boyutu	14
2.1.5.3. Sosyal ve Bilişsel Boyutu	15
2.1.6. Öfkenin Sonuçları.....	15
2.1.6.1. Öfkenin Olumlu Sonuçları.....	15
2.1.6.2. Öfkenin Olumsuz Sonuçları.....	16
2.2. ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU	17
2.2.1. Tutum Kavramı	17
2.2.2. Ebeveyn Tutumları	19
2.2.3. Ebeveyn Tutumları İle İlgili Yaklaşımlar.....	21
2.2.4. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	23
2.2.4.1. Aşırı Hoşgörülü (İzin Verici) Ebeveyn Tutumu	24
2.2.4.2. Baskıcı (Otoriter) Ebeveyn Tutumu	25
2.2.4.3. Demokratik Ebeveyn Tutumu.....	26
2.2.4.4. İlgisiz (Kaygısız) Ebeveyn Tutumu.....	27
2.2.4.5. Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu.....	28
2.2.5. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler	28
2.2.5.1. Çocuğun Cinsiyeti.....	29
2.2.5.2. Çocuğun Yaşı.....	29

2.2.5.3. Ebeveyn Arasındaki İlişki.....	29
2.2.5.4. Ebeveynlerin Kendi Yetiştirme Biçimi	30
2.2.5.5. Kültürel Değerler	30
2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	31
BÖLÜM III: YÖNTEM	35
3.1. Araştırmanın Modeli	35
3.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	35
3.3. Veri Toplama Araçları	36
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	38
3.5. Ölçeklere Yönelik Güvenirlilik Analizi	45
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	48
4.1. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Bulgular.....	48
4.1.1. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	50
4.1.2. Regresyon Analizine Yönelik Bulgular.....	52
4.2. Anne ve Çocuklarının Demografik Profili ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	56
BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	72
5.1. SONUÇ	72
5.2. TARTIŞMA	75
5.3. ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA.....	79
EKLER	91
EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu	91
EK-2: Demografik Bilgi Formu	92
EK-3: Çok Boyutlu Öfke Ölçeği.....	93
EK-4: Ebeveyn Tutum Ölçeği.....	96

EK-5: BECK Depresyon Envanteri (BDE).....	99
EK-6: İzinler.....	102

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- Katılımcıların Yaş Durumu Dağılımı.....	39
Tablo 2- Annelerin Çocuk Sayısı Durumu Dağılımı	39
Tablo 3- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Cinsiyet Durumu Dağılımı	40
Tablo 4- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Yaş Durumu Dağılımı	40
Tablo 5- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Kaçınıcı Çocuk Olma Durumu Dağılımı	41
Tablo 6- Annelerin Eğitim Durumu Dağılımı	41
Tablo 7- Annelerin Çalışma Durumu Dağılımı	42
Tablo 8- Annelerin Meslek Durumu Dağılımı.....	42
Tablo 9- Annelerin Hanesine Giren Gelir Durumu Dağılımı	43
Tablo 10- Annelerin Eşleriyle Birlikte Durumu Dağılımı	44
Tablo 11- Annelerin Evlilik Süresi Durumu Dağılımı.....	44
Tablo 12- Ölçeklere Ait Güvenilirlik Analizi Bulguları	47
Tablo 13- Araştırma Değişkenleri ve Ölçeklere İlişkin Betimsel Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 14- Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 15- Öfke Belirtilerinin Otoriter Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Lineer Regresyon Analizi Sonuçları	53
Tablo 16- Öfke Belirtileri, Ciddiye Alınmama ve Haksızlığa Uğramanın Aşırı Koruyucu Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 17- Eleştirilmenin İzin Verici Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Lineer Regresyon Analizi Sonuçları	56
Tablo 18- “Annelerin Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	57
Tablo 19- “Annelerin Çocuk Sayısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	58

Tablo 20- “Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Cinsiyeti ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	60
Tablo 21- “Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	61
Tablo 22- “Annelerin Kaçınıcı Çocuğunun 2-6 Yaş Arasında Olduğu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	63
Tablo 23- “Annelerin Eğitimi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 24- “Annelerin Çalışma Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	66
Tablo 25- “Hane Gelir Düzeyi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	68
Tablo 26- “Annelerin Kaç Yıldır Evli Olduğu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	69

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1- Araştırmanın Modeli	35
------------------------------------	----

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
C.	: Cilt
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: ve diğerleri

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Nüfusun büyük bir kısmını oluşturan gençlerin ve çocukların “iyi” yetiştirilmesinde, doğum öncesi dönemden itibaren yaşamın büyük bir kısmında, kişiyi pek çok açıdan etkileyen ve çocuğun ilk etkileşimlerinin yaşandığı “aile” kurumu büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun toplumsallaşmasında ilk basamağı aile oluşturmaktadır. Aile ve çocuk arasında kurulan ilişkinin niteliği ve çocuğun söz konusu ilişkiyi pozitif ya da negatif algılayışı çocuğun kişilik gelişimini ve sosyal ilişkilerini büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla bireyin yaşamının daha sonraki aşamalarını da büyük oranda etkilediği düşünülmektedir (Yaşar, 2009, s. 19). Ebeveynler, çocuk sahibi olmayı düşünmeye başladıkları andan itibaren annelik babalık tutum ve becerilerini de sergilemeye başlarlar. Ebeveynler tarafından özellikle ilgi, şefkat, anlayış, hoşgörü, yardım, destek ve cesaretlendirme davranışları sergilenmektedir. Böylece ebeveynler çocuklarına onların gelecek dönemlerdeki duyguları, tutumları ve davranışları için güçlü rol modelleri olurlar.

Öte yandan aile ortamında şekillenen duygu ve davranışlar arasında yer alan öfke ve öfkeyi yansıtmaya davranışlarının önem taşıyan bir araştırma konusu olduğu belirtilmektedir. Öfke duygusunun çocuğun sosyal ilişkilerinde son derece önemli bir etkisinin bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuğun öfkeyi ne sıklıkta yaşayacağı ve nasıl yansıtacağı gibi durumlar genellikle aile ortamında şekillenmektedir (Aydın ve Öztütüncü, 2001, s. 79). Ebeveynle kurulan ilk bağ bireyin sosyal ilişkilerini belirtildiği şekliyle etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacıların büyük bir kısmına göre söz konusu bağ, bireyin diğerleri ile ilişkisini ve kendine yönelik algısını da etkilemektedir (Safran, 1990, s. 89). Erken dönemde bireyin bağlanma figürüyle kurmuş olduğu bağın niteliği, bireyin yetişkinlik döneminde kurduğu ilişkileri, “kim” olduğu ile ilgili fikirlerini ve benlik kavramını şekillendirmektedir (Çelik, 2006, s. 42). Bunun yanı sıra ebeveynler ile kurulan bağın çocuğun sergilediği davranışlar karşısında ebeveynin nasıl bir tutum sergileyeceği ile ilgili inancına büyük ölçüde etki edeceği ifade edilmektedir. Ebeveynlerin çocuk ile kurdukları bağın niteliğinin ise çocukta ebeveyn tarafından kabul edildiğine veya reddedildiğine yönelik bir algı yarattığı düşünülmektedir. Ebeveynlerin çocuk ile kurduğu bağın çocuğun öfke duygusunu yaşama derecesinin yanı sıra çocuğun sergilediği bazı davranışlar karşısında

ebeveynlerin nasıl bir tutum sergileyeceği hususundaki algısını da etkileyeceği düşünülmektedir. Ayrıca çocuğun öfke duygusunu yaşama düzeyinin, ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışlarını da büyük ölçüde etkileyeceği düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Bu çalışmada, 2-6 yaş arası çocuğu olan annelerin öfke düzeyinin çocuk yetiştirme tutumu üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda “H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezi araştırmada irdelenecektir.

1.3. Alt Amaçlar

Çalışmamızın ana problemi çerçevesinde belirlenen alt amaçlar ise;

- “H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”
- “H3: Annelerin haksızlığa uğrama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”
- “H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”
- “H5: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”
- “H6: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”
- “H7: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”
- “H8: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”
- “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”
- “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”

- “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”

- “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezleri araştırmada irdelenecektir.

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmada, aşağıdaki sayıtlar temel alınmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ölçeklere samimi ve doğru cevap verdiği varsayılmıştır.

2. Veri toplama aracı, araştırmanın amacına uygundur.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

- İstanbul ilinde ikamet edenlerle,
- 2-6 yaş arası çocuğu olanlarla,
- Kullanılan ölçeklerle elde edilen bulgularla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Öfke: Öfke duygusu psikolojide, “engellenme, tehdit edilme, yoksun bırakma, saldırıya uğrama ve kısıtlama gibi durumlarda hissedilen ve çoğunlukla sebep olan şeye veya bireye yönelik şu ya da bu şekilde saldırgan davranışlar ile sonuçlanabilen son derece yoğun negatif bir duygu” olarak tanımlanır (Budak, 2000, s. 63). Öfke duygusu TDK (2011) sözlüğünde ise incinme, engellenme veya gözdağı karşısında sergilenen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hiddet ve gazap olarak tanımlanmaktadır. Kısaç (1999, s. 65)’ın ifadelerine göre öfke duygusu, kişinin planları, istekleri ve ihtiyaçları engellendiği zaman ve adaletsizlik, haksızlık ve benliğine yönelik bir tehdit hissettiği zaman yaşanan temel duygulardan biridir.

Hollenhorst (1998, s. 55)’ın tanımına göre ise öfke, yoğun olarak yaşanan, küçük hayal kırıklıklarından yoğun hiddete kadar farklı süreçlerde ve yoğunluklarda görülen, biyolojik ve fizyolojik değişimlerin eşlik ettiği normal bir duygu olarak ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra öfke, gerileme bir tepki, gerçek veya olası bir yanlış neticesinde yükselen oldukça güçlü bir duygu, bireyler arası ilişkilerde yıkıcı bir duygu

ve ruhsal bozukluk ve depresif psikopatolojinin temel belirleyici arasında yer alan bir duygu olarak nitelendirilmektedir.

Tutum: Tutum sosyal psikolojinin üzerinde çalıştığı konulardan biridir. Tutum, uzun süreli organize olan düşünce, duygu ve davranış eğilimleri olarak ifade edilmektedir. Bahsi geçen eğilimler genellikle kişilere, gruplara, nesnelere ya da düşüncelere yöneliktir (Cüceloğlu, 1996, s. 24). Bir diğer tanıma göre ise tutum, bir kişiye, nesneye ya da olaya yönelik değerlendirmeler olarak ifade edilmektedir. Bu değerlendirmeler genellikle bireyi o nesneye, olaya ya da kişiye karşı belirli bir biçimde davranmaya itmektedir (Plotnik, 2009, s. 44). Turgut (1997, s. 19)'un ifadelerine göre tutum, bir kişinin herhangi bir olay, nesne veya insan grubuna yönelik olarak pozitif ya da negatif yönlü bir davranış sergileme eğilimi olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk Yetiştirme Tutumu: Ebeveyn tutumları, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken genel olarak sergiledikleri tutum ve tavır olarak ifade edilmektedir. Ebeveyn tutumlarını, anne babaların gösterdikleri sevgi, saygı, güven, şiddet, baskı ve destekleme gibi özellikler oluşturmaktadır (Çakılcıoğlu, 2016, s. 69).

BÖLÜM II: İLGİLİ LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde ilgili literatür taranmıştır. Öfke ve çocuk yetiştirme tutumları açıklanmaya çalışılmış sonrasında ise çalışmanın değişkenleri ile ilgili önceden yapılan çalışmalar derlenmiştir.

2.1. ÖFKENİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1. Öfkenin Tanımı

İnsanlar arasındaki ilişkileri üzerinde etki sahibi olduğu kadar, insanların psikolojik ve fiziksel sağlığı gibi pek çok konu üzerinde de etkisi bulunan öfke hissi; üzüntü, korku, şaşkınlık, mutluluk gibi temel duygulardan bir tanesidir. Öfke kavramı birçok tarafından farklı biçimlerde tanımlanmışsa da; TDK' ya göre kelimenin sözlük anlamı; *“engellenme, incinme ya da gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hısm, hiddet, gazap”* şeklindedir (TDK, 2017). Psikolojideki Genel Kavramlar Sözlüğünde (1988); öfkenin *“rahatsızlık verici nesnel hisleri ve tüm duyguların bir niteliği olarak psikolojik tepkilere dair bir farkındalık durumunu içinde barındırdığı”* belirtilmiştir. Bu tanımlar haricinde birçok yazar öfkeyi, bu duygunun oluşmasına yol açan nedenler üzerinden tanımladığı görülmektedir. Literatürde öfke; tehdit algılama, eleştirilme, haksızlığa maruz kalma, engellenme gibi olumsuz koşullara bağlı olarak meydana gelen bir duygu şeklinde tanımlanmaktadır (Bilge ve Sayın, 1994, s. 111). Bu sayılan durumlar arasında engellenme halinin öfke duygusuna sebebiyet veren en temel unsur olduğu noktasında birçok yazar fikir birliği içerisinde (Baltaş ve Baltaş, 2008). Bununla birlikte öfke duygusu, ne zaman ortaya çıktığına ilişkin bir sınıflandırmaya da tabi tutulmaktadır. Sydeman, Reheiser, Spielberger (1995, s. 207) öfke duygusunu sürekli öfke ve durumluk öfke olmak üzere ikiye ayırarak incelemiştir. Durumluk öfke kavramı, öfkenin ortaya çıkmasına yol açan olgunun meydana geldiği anda öfkeyi doğurmakla birlikte öfke hissinin şiddetinin zamanla ve kişinin çevresindeki uyaranlara bağlı olarak değişkenlik gösterdiği öznel bir öfke hali şeklinde tanımlanmaktadır. Sürekli öfke kavramı ise, kişinin öfkeli olma halinin süreklilik arz etmeye meyilli olması şeklinde tanımlanabilir.

Doktrindeki yazarlardan bazıları öfke duygusunu olumsuz olarak nitelendirirken, bazıları ise bu duygunun olumlu olduğuna ilişkin fikir beyan etmiştir (Durar, 2017). Öfke duygusunun olumsuz bir his olarak nitelendirilmesinin nedeni, bu duygunun dışavurum biçimleridir. Diğer bir ifadeyle öfke konusunda varılan bu kanının esasında

öfkenin şiddetine ve ne şekilde dışarıya yansıtıldığına göre değişkenlik gösterebileceği söylenebilir. Öfke duygusu yapıcı bir ifadeyle dışavurulduğunda olumlu neticelere sebebiyet verebilen tabii ve gerekli bir duygudur. Örnek vermek gerekirse öfke duygusu kişide belirli bir enerjiyi uyandırmaktadır, kişinin olumsuz hislerini ifade etmesini kolaylaştırmaktadır, kişinin mevcut sorunlarının ayırdına varabilmesine ve bu sorunları çözmek için adım atmasına kişiyi teşvik etmektedir ve bu yönleriyle olumlu sonuçlar doğurabilmektedir (İmamoğlu, 2003, s. 41). Diğer taraftan öğretilerde öfke hissinin ortaya çıkmasına sebebiyet veren unsurlar ve öfkeden kaynaklanan davranışların neticeleriyle bağıntılı araştırmalar ön plana çıkmaktadır. Kişinin sosyalleşme sürecinin ailede başladığı da göz önünde bulundurulduğunda, ailenin çocuğa karşı gösterdiği tavırlar, çocuğun kendisini kabullenmiş ya da reddedilmiş hissetmesi, çocuğun aile üyeleriyle biçimlenen şemaları gibi unsurlar da öfke hissiyle ilgili konulardır.

2.1.2. Öfke İle İlgili Kavramlar

2.1.2.1. Öfke İfade Tarzı

Kişinin yaşadığı öfke hissini nasıl ifade ettiği, öfkeyi kontrol etmeyi mi, dışa vurmamı, içinde tutmayı mı tercih ettiği gibi soruların cevabı öfke ifade tarzına göre sınıflandırmayı ortaya çıkarmıştır (Özer, 1994, s. 26). Öfke ifade tarzı her insanda farklılık gösterebilmektedir. Öfke ifade tarzına göre; öfke kontrol, öfke dışa ve öfke içte olmak üzere üçlü bir sınıflandırma yapılmaktadır (Küçükköse ve Bedel, 2015, s. 71). Öfke ifade tarzı kavramı öfke hissinin incelenmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Nitekim öfke, ifade tarzına göre yorumlanmakta ve kişiler arasındaki sorunlar genellikle öfke ifade tarzındaki yanlış tutumlar sebebiyle ortaya çıkmaktadır (Tambağ ve Öz, 2005, s. 11). Doğru bir tarzla ifade edilmeyen öfke duygusu, kişilerin öfke hissini yaşayan insana karşı olumsuz duygular beslemesine sebebiyet vermektedir (Batıgün, 2004, s. 49). Bu da öfke duygusunu yaşayan kişinin suçluluk hissi duymasına, aile içi ve kişiler arası iletişim çatışmaları yaşamasına, düşük benlik saygısı ve olumsuz benlik kavramı gibi sorunlarla karşılaşmasına yol açmaktadır (Erkek, Özgür ve Babacan, 2008, s. 9). Öfke duygusu her bireyin zaman zaman farklı şiddette yaşadığı, kişinin haksızlığa maruz kaldığını, tehditle karşılaştığını ya da engellendiğini deneyimlediği zaman oluşan, doğru zamanda ve doğru şekilde ifade edilmediği takdirde kişilerin hayatında büyük sorunlara yol açabilen bir duygu halidir. (Erkek, Özgür ve Babacan, 2008, s. 10) Bu bağlamda kişilerin gelişiminde büyük önem arz eden

hususlardan bir tanesi olan öfke hissinin kontrolü ve ifade edilmesinin öğrenilmesi gerekmektedir. Geçtan (2000) da aynı şekilde öfke duygusunun kontrol altına alınmasının önemini vurgulamıştır. Geçtan'a göre kişi öfkesini bastırmadığı zaman; kişinin bilinç altında ya da bilinç seviyesinde bir his birikimi yaşanmayacağı, bu sayede düşmanca davranışların ve kontrolsüz eylemlerin ortaya çıkmayacağı zannedilse de aksi durumların da ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Öfke sürecinin ne şekilde idare edileceği, öfkenin ne şekilde kontrol altına alınacağı mutlaka öğrenilmelidir (Özer Z. , 1997, s. 80). Öfke duygusunu doğru bir şekilde yönetemeyen kişiler, şiddet eğilimli davranışlarda bulunabilirler. Şiddet, insanlara karşı psikolojik veya fiziksel açıdan zarar verme güdüsüyle gerçekleştirilen bütün davranış ve eylemleri kapsamaktadır (Özmen, 2004, s. 27). Bazı durumlarda kişiler öfke duygusundan korkarak bu duyguyu tümüyle reddederek, öfkeyi kendilerine ya da yanlış hedeflere yansıtmaya yönelik hareketlerde bulunmaktadırlar. Bütün bu durumlar esasında öfke duygusunun etkili bir şekilde ifade edilme tarzının önüne geçmektedir. Öfke duygusunun kabullenilmesi, öfke hissinin altında yatan sebeplerin irdelenmesi ve öfkenin kontrol altına alınabilmesi bu sorunun çözümünde etkilidir (Lerner, 2001). Öfke duygusunu sindirerek içinde tutan kişiler dışında ayrıca bu duyguyu imalı ve iğneli tavırlarla yahut şiddet eğilimi ile etrafa yansıtarak çevresine zarar veren kişiler de bulunmaktadır (Bedel, 2011). Bu kişiler öfke duygularını saldırgan bir tutumla dışa vurdukları müddetçe sosyal sorunlarla karşı karşıya kalacaklardır (Geçtan, 2000).

2.1.2.2. Sürekli Öfke

Sürekli öfke; kişinin engellendiğini ya da haksızlığa maruz kaldığını düşündüğü hallerde şiddetli seviyede hiddet, sinirlilik, kızgınlık ve gerginlik gibi hisleri sıklıkla deneyimlemesi durumu olarak ifade edilebilir (Özer A. K., 1994). Sürekli öfke bireyin öfkeli olma haline meyilli olması anlamına gelmektedir. Bu kavram bireyin hangi sıklıkta ve şiddette öfke duygusunu yaşadığını, hangi duyguları hissettiğini yansıtmaktadır (Yılmaz ve Karaca, 2008, s. 71). Sürekli öfke durumunda kişinin öfke seviyesi oldukça şiddetli olduğundan, öfke duygusunun kontrol edilmesi bir hayli güçtür (Tarhan, 2008, s. 65). Engellendiğini hisseden bireyde sürekli öfke seviyesi yüksek seyrettiğinden, kolaylıkla ve çok hızlı bir şekilde öfke hissi ortaya çıkabilmektedir. Genellikle öfke hali bireylerde bir anda ortaya çıkmaktadır. Sürekli öfke seviyesi

yüksek olan kişilerin öfke hissine direnmeleri de güçleştüğinden, bu kişilerde ani öfke patlamaları görülebilmektedir (Soykan, 2003, s. 19).

2.1.2.3. Öfkeyi İçte Tutma

Kişinin öfke duygusunu bastırması ve engellemesi hali öfkeyi içte tutma olarak adlandırılmaktadır (Özer, 1994). Diğer bir ifadeyle bireyin öfke ile ilgili düşünce ve duyguları bastırması durumudur (İncedal, Şemsinnur, Günay ve Ulutabanca, 2017, s. 1). Bu durumun öfke ifade tarzı açısından oldukça sakıncalı olduğu ifade edilmektedir (Yöndem ve Bıçak, 2008, s. 3). Bireyin öfke hissini gizleme ya da içinde tutma suretiyle öfke unsurlarına karşı alternatif bir adaptasyon yöntemine başvurması olarak da tanımlanabilir (Starner ve Peters, 2004, s. 335). Bazı insanlar öfke duygularını bastırarak içlerinde tutmaktadırlar. Öfke duygusunu kendi içerisinde yaşayan bu kişiler genellikle öfkeli hissettiklerini de kabul etmezler (Özmen, 2006, s. 175).

2.1.2.4. Öfkeyi Dışa Vurma

Kişinin öfke hissini baskılamaması ve dışavurmasıdır (Özer, 1994). Bireyler arası ilişkiler bakımından dışavurulan öfke duygusu, bazı durumlarda yıpratıcı ve yıkıcı neticelere sebebiyet verebilmektedir (Akıncı, Salman, Kanbak ve Aypar, 2004, s. 130). Öfke hissini dışa vurulması; bireyin öfke duygusunu davranışları ya da sözleriyle çevresine ve dışarıya yansıtmasıdır (İncedal, Şemsinnur, Günay ve Ulutabanca, 2017). Davranışlara ya da sözlere yansıtılan öfke hissini dış dünyaya yansıtılması şeklinde tanımlanabilecek olan öfkeyi dışa vurma kavramı; öfke duygusunun yarattığı stresle mücadele için bir uyum tepkisidir (Starner ve Peters, 2004, s. 336).

2.1.2.5. Öfke Kontrolü

Öfke hissini; inkar, bastırma, mantığa bağlama gibi savunma mekanizmaları aracılığıyla kontrol altında tutulması şeklinde tanımlanabilir (Özer, 1994). Bu kavram öfkenin deneyimlenmesini veya yansıtılmasını engelleme kabiliyeti anlamı taşımaktadır (İncedal, Şemsinnur, Günay ve Ulutabanca, 2017). Bireyin diğer kişilerle olan etkileşimlerinde öfkesini yansıtmama şekli veya sakinleşmeye meyilli olup olmadığını ifade eder (Starner ve Peters, 2004, s. 339). Öfkeyi içte tutmak ya da dışarıya yansıtmak öfke ifade tarzı açısından doğru olmayan yöntemlerken, öfkenin kontrol edilmesi ise doğru bir davranıştır (Yılmaz ve Tuzgöl, 2016, s. 15). Kişiler kızgınlık ve öfke hisleriyle ilgili genellikle problem yaşamaktadırlar. Bu bağlamda esasında tabii bir his

olan öfke duygusunun tanınması ve bu duyguyu yapıcı bir biçimde yansıtabilme kabiliyeti edinilmesi büyük önem arz etmektedir. Öfke duygusu gündelik yaşantıda büyük yer kaplayan bir duygudur. Öfke her ne kadar her kültürde görülen evrensel bir his olsa da, bu duygunun ne şekilde yaşandığı kültürden kültüre değişkenlik göstermektedir (Balkaya ve Şahin, 2003, s. 192). Öfke hissinin kontrol edilmesi bireyin gelişimini de olumlu yönde etkileyecektir. Kişiler öfke hissini kabul etmek, tanımak ve doğru bir şekilde ifade edebilme yeteneği kazanmak durumundadırlar. Öfkenin kontrol edilmesiyle; öfkenin amaca erişmeyi önlemeyecek biçimde ifade edilmesi sağlanmaktadır. Öfke hissedilen hallerde bu duyguyu sağlıklı bir biçimde aktaran kontrol deneyimi olarak da ifade edilebilir (Starner ve Peters, 2004, s. 337). Dünya genelinde yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler sonrasında kişilerin bireyselleşme eğilimi içerisinde olmaları; kişilerin kendilerini güvensiz hissetmelerinin yaygınlaşması gibi durumlar neticesinde bir çok insan engellenmiş, çaresiz, sıkıntılı ve gergin hissetmektedir. Öfke hissinin kontrol altına alınamaması, intihara varan olumsuz neticelere sebebiyet verebilmektedir (Balkaya ve Şahin, 2003, s. 194). Ancak esas problem, kişinin gündelik yaşantısında birçok sorun yaşaması değil, hissettikleri öfke duygusunu ve bu duygunun şiddetini ne derece kontrol edebildikleridir (Soykan, 2003, s. 20).

2.1.2.6. Öfke Denetimi

Öfke denetimi kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, öfke duygusunun nasıl kontrol altına alınabileceği hususundaki ilk önerilerin antik dönemlerde ortaya atıldığı görülmektedir. Öfke denetimiyle alakalı günümüzde yaygın kanıların temeli felsefeye dayanmakta olup, bu kanılar toplumsal yaşam içerisinde dikkat edilmesi gereken kurallar olarak benimsenmiştir (Hollenhorst, 1998, s. 52). Akdoğan, öfke denetiminin sağlanamaması halinde, bu duygunun yıkıcı tepkiler ile dışavurulacağını, saldırgan ve tahrip edici eylemlere dönüşebileceğini ifade etmiştir. Öfkenin kabullenilmemesi ya da içte tutulması doğru bir yöntem değildir (Cartıllı, 2016). Öfke duygusunun sağlıklı biçimde yaşanması ve kontrol altına alınabilmesi için bu duygunun türünün ve sebeplerinin idrak edilmesi, kabullenilmesi ve saldırgan ifadelerden kaçınılması gerekmektedir (Kısaç, 2005, s. 71).

2.1.3. Öfkeyi Açıklayan Kuramlar

Öfke hissi izah etmek için geliştirilen kuramlar incelendiğinde, öfke duygusunun genellikle saldırganlıkla beraber değerlendirildiği görülecektir. Öfke hissi kuramsal olarak; doğuştan itibaren mevcut olan ve çevresel faktörlerle sonradan da edinilebilen yahut doğuştan itibaren mevcut olan ancak daha sonra aktif duruma gelen önermelerle izah edilmek istenmiştir (İmamoğlu, 2003).

2.1.3.1. Biyolojik Temellere Dayanan Kuramlar

Bu kuramda saldırganca tutumların; endokrin sistem, limbik sistem ve merkezi sinir sisteminden ötürü ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Saldırganca davranışların da kontrol edildiği sinir sistemi içerisinde hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır. Duyu organlarının ilettiği bilgi talamus sayesinde duysal ve dürtüsel tepkilerin ortaya çıktığı amigdala ve hipotalamusa aktarılmaktadır. Orta beyin lezyonları ilkel seviyedeki türe has saldırgan motor davranışların önüne geçebilmekteyken; korteks ise saldırgan tavırları hem daha kolay bir biçimde bastırabilir hem de oldukça düşük seviyedeki saldırgan bir tutumu tetikleyebilir (İmamoğlu, 2003).

2.1.3.2. Psikanalitik Kuram

Freud, insanın yaşamak ve ölme içgüdüleriyle doğduğunu ileri sürmüştür. Yaşama içgüdüleri insanların hayatını sürdürmesini ve üremesini sağlamakta, ölme içgüdüleri ise insan vücudunu yıpratarak canlılık öncesindeki inorganik haline geri döndürmeye çalışmaktadır. Kişide gözlemlenen saldırgan tutum, ölme içgüdülerinin ortaya çıkardığı ve dış dünyaya aktardığı bir sonuçtur (Yıldırım, 2006).

Psikanalitik teori uyarınca; bebekler hayatının ilk senesinde oral dönemde olurlar ve nesneleri ısırma, emme ve ağzına alma gibi davranışlar aracılığıyla tanımaya çalışırlar (İmamoğlu, 2003). Oral dönemde bağımlı ve edilgen olan davranışlar, daha sonra dış çıkarmayla birlikte kemirme ve ısırma gibi daha saldırgan davranışlara dönüşebilir (Yıldırım, 2006). Saldırgan tutumların nedeninin genel olarak oral dönemde takılı kalmak veya oral döneme dönmek olduğu ifade edilmektedir (Bekçi, 2006).

Psikanalitik teori uyarınca, insanların hayatlarındaki ikinci dönem ise anal dönemdir. Anal dönemde çocuk dışkısını tutarak ya da bırakarak kendisine bir haz kaynağı oluşturmaktadır. Öfke duygusunun temeli ise anal dönemde inşa edilmektedir. Freud, anal dönemde tuvalet eğitimi verilmesinin ve ebeveynlerin çocuğa karşı tavrının,

çocuğun değerlerini ve karakteristik özelliklerini büyük oranda etkileyeceğini ileri sürmektedir. Tuvalet eğitimi sürecinde ebeveynin çocuğa karşı cezalandırıcı ve katı bir tutum sergilemesi; çocuğun dışkısını adeta bir silah olarak kullanmasına, saldırgan hislerle bu tutuma yanıt vermesine ve “*Anal Sadizm*” olarak adlandırılan saldırgan eylemlerde bulunmasına sebebiyet verebilmektedir (Yıldırım, 2006). Hal böyle iken çocuk; ya isyan eden, eziyet etmeye meyilli ve öfke nöbetleri geçiren “anal tepkici” bir karakter oluşturacak ya da olumsuz hisleri baskılayan, “anal tutucu” bir karakter oluşturacaktır. Anal dönemde takılı kalmak ya da anal döneme geri dönmek, “anal sadistik” karakter özelliğinin ortaya çıkmasına yol açar. Anal sadistik karakter yapısı saldırgan davranışlar, aşırı öfke ve çabuk sinirlenme gibi olgularla yakından ilişkilidir (İmamoğlu, 2003).

Psikanalitik teori uyarınca, fallik dönem hayatın üçüncü dönemidir. Fallik dönemde çocuk üreme organını keşfederek ilgisini buraya yöneltmektedir. Çocuk fallik dönemde genital bölgesinin uyarılmasından haz aldığını fark eder. Erkekler bu dönemde “Oedipus Kompleksi” yaşamakta; başka bir ifadeyle annelerine karşı cinsel hisler geliştirmekte, babalarını kıskanmakta ve annenin ilgisine ulaşabilmek için babalarıyla bir yarış içerisine girmektedirler. Kız çocukları ise aynı dönemde “Elektra Kompleksi” yaşamakta ve babalarına karşı hisler besleyerek anneleriyle yarışmaktadırlar (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004, s. 42). Bu dönemin son evresine erişen ve tamamlanmış olan üst benlik, Oedipus/Elektra Kompleksinin bastırılabilmesi için gereken güdülenmeyi oluşturmaktadır. Bu komplekslerin yarattığı baskı neticesinde çocuk suçluluk ve pişmanlık hissetmektedir. Üst benliğin; benliğe yüksek seviyede baskı yönelmesi neticesinde hissedilen suçluluk ve korku duyguları genellikle saldırgan tutumlara sebebiyet vermektedir (Bekçi, 2006). Psikanalitik kuram uyarınca, öfke hissi tahliye edilemediği takdirde psikosomatik ve psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Kişiler öfke duygularına neden olan unsurların ayırdına varabilirlerse, bu duyguyla baş edebilirler (Kaplan, 2007).

2.1.3.3. Engelleme- Saldırganlık Hipotezi

Bu hipotez uyarınca saldırgan tavırların oluşması daima engellenme hissinden kaynaklanmaktadır (Güleç, 2002).

2.1.3.4. Yeniden Formüle Edilmiş Engellenme- Saldırganlık Hipotezi

Engellenme davranışı öncelikle öfkeye sebebiyet vermektedir. Engellenme neticesinde oluşan öfke duygusu, saldırgan tutumların görülme ihtimalini yükseltmektedir. Diğer bir ifadeyle engellenme saldırganlığa doğrudan değil dolaylı olarak sebebiyet vermektedir (Güleç, 2002). Kimi hallerde ise saldırgan tutumu nedeniyle bir cezaya maruz kalacağından korkan birey, saldırgan tavırlarını baskılamaya veya başka bir duruma yöneltebilir (Yıldırım, 2006).

2.1.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı uyarınca, saldırgan tutumlar gözlem yoluyla öğrenme ve araçsal öğrenme olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Araçsal öğrenme; bir deneyim neticesinde edinilen pekiştireçlerle veya bir davranışın pozitif ve negatif etkilerini yaşayarak öğrenme olarak tanımlanabilir. Gözlem yoluyla öğrenme ise; kişinin kendisine ya da başka kişilere uygulanan ödül veya cezayı gözlemlemesi ve davranışlarını buna göre tayin etmesidir. Gözlem yoluyla öğrenmenin başka bir çeşidi de bir kişinin model alınması ve sonuçları değerlendirilmeden taklit edilmesidir (İmamoğlu, 2003). Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin; insanlara taş atması, yumruk atması, şiddet uygulaması, eleştirmesi, bağırması, iğnelemesi gibi davranışlar öğrenilebilen davranışlardır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989).

Bandura'ya göre; kişilerin saldırgan içgüdüleri doğuştan gelmektedir, fakat bu davranışların ne zaman ortaya çıkacağı, ne sıklıkta görüleceği ve kime yöneltileceği sosyalleşme sürecinde sonradan öğrenilen konulardır. Saldırgan davranışlar hayatın ilk döneminde ebeveyn tutumları ile pekişebilirken, sonradan da çevre, arkadaş, öğretmen gibi unsurlara bağlı olarak pekişebilir (İmamoğlu, 2003).

2.1.3.6. Bilişsel Görüş

Bilişsel görüş uyarınca; kişilerin değerlendirmeleri, beklentileri, algıları öfke duygusunun oluşmasında büyük pay sahibidir. Öfke; bilişsel-sosyal eksiklikler ve çarpıtmalarla bağlantılı bir duygudur (Güleç, 2002).

2.1.3.7. Diğer Kuram ve Yaklaşımlar

Davranışçı yaklaşımın önde gelen isimlerinden olan Watson; öfke hissinin uyarıcılara karşı geliştirilen öğrenilmiş duygusal bir tepki olduğunu ifade etmektedir. Öfke hissi

aynı sevgi ve korku hisleri gibi refleks tipi koşullanmamış bir tepkidir (İmamoğlu, 2003).

Rogers ise öfke duygusunu; kişinin en temel güdüsü olan kendini gerçekleştirme ihtiyacındaki sorunlar veya bu gereksinimin engellenmesi halinde suçluluk, saldırganlık, kaygı hisleriyle beraber oluşan bir duygu olarak tanımlamaktadır. Yallow'a göre öfke; düşük özsaygının ve benlik kavramının zayıf olmasının sonucunda ortaya çıkmakta, kişinin diğer kişilere karşı oluşturduğu öfke hissi de bu gelişim sürecinde deneyimlediği olumsuz tavırlardan doğmaktadır (Yıldırım, 2006).

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşanan istismarlar, yetişkinlik döneminde bazı psikolojik problemler yaratabilmektedir. Psikolojik problemlerin bir bölümü içe kapanma ve sinme biçiminde sirayet ederken, bir bölümü ise saldırgan davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Özen, Subaşı, Yıldırım, Baştürk ve Bez, 2010, s. 25).

2.1.4. Öfkenin Nedenleri

Öfke duygusunu ortaya çıkaran unsurlar incelendiğinde yegane bir cevaba ulaşmak mümkün değildir. Öğretiye göre engellenme, bu unsurlar arasında en büyük rol oynayandır. Kişiler hayatlarının her döneminde, öfke hissine yol açan kendine has engellemelerle karşılaşmaktadır. Bebeklik döneminde bir eylemin engellenmesi gibi küçük kısıtlamalar öfkeye yol açarken, çocukluk döneminde isteklerin reddedilmesi, terbiye ve eğitim verilmesi, başarısızlık yaşamak ya da ebeveyn ilgisini yitirmek gibi unsurlar öfkeye yol açabilir. Ergenlik döneminde kişiler arasında iki temel arzu arasında kalmaktadır, bu kişiler hem yetişkinlerin desteğine gereksinim duymakta ve güvensizlik yaşamaktayken, hem de bağımsız olmak ve aileden kopmak istemekte olduklarından yaşadıkları çatışma öfke duygusunu yaratabilmektedir. Yetişkinlik döneminde ise rekabet ortamı, sorumluluğun yarattığı yükümlülükler, diğer kişilerin haksız veya saygısız tavırlarına maruz kalma, toplum ya da çevre tarafından kabullenilmeme, evlilik ya da aile ilişkilerinde sorunlar yaşama gibi unsurlar engellenme ve buna bağlı olarak öfke duygusuna yol açabilir. Orta yaş ve ileri yaşlarda ise gelecek kaygısı ve belirsizliği, yaşın ilerlemesinin yarattığı kısıtlamalar engellenme hissine ve buna bağlı olarak öfkeye neden olabilir (Baltaş ve Baltaş, 2008).

Öfke hissini ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecek başlıca unsurlar; düşük benlik değeri, engellenme, dürtüsellik, saldırı ve rahatsız edilme olarak özetlenebilir. Kişiler

saldırıya maruz kaldıklarında veya rahatsız edildiklerinde, öfke hissedebilmektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989).

Kişiler fiziksel açıdan uyarıldıklarında, duyumsadıkları heyecanı algılayabilmek adına dışsal ipuçlarına dikkat ederler. Bu ipuçları öfke yaratabilecek gibi görüldüğünde, kişiler de öfke duyumsarlar. Bilhassa ergenlik döneminde kişiler bu dönemin özellikleri itibarıyla dürtüsel davranmaya meyillidirler (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989). Engellenme kişinin bir amacına erişmesinin geciktirilmesi veya önüne geçilmesidir ve buna bağlı olarak öfke yaratır. Engellenme olumsuz bir enerji ortaya çıkarır ve bu enerji de öfkeye yol açar. Fiziksel engeller; toplumsal ve hukuki kurallar, diğer kişilerin müdahale ve baskıları ya da benzeri diğer haller öfke hissini yaratabilir. Johnson'a (1997, s. 1) göre benlik değeri; kişinin bir insan olarak kendisine karşı hissettiği sevgi, saygı ve değerini seviyesini ifade etmektedir. Benlik değerinin düşük olması; intihar, erken hamilelik, çeteleşme, zararlı madde kullanımı, sağlıksız ve tehlikeli davranışlar, suçlu davranışlar, davranım bozukluğu, öfke hissi gibi kavramlarla bağlantılıdır.

2.1.5. Öfkenin Boyutları

Öfke duygusunun, öfkenin deneyimlenmesinde ve dış dünyaya ifade edilmesinde etki sahibi olan üç farklı boyut halinde alt başlıklara ayrılarak incelenmesi yerinde olacaktır (Kısaç, 1999, s. 63).

2.1.5.1. Davranış ve Tepki Boyutu

Öfke gündelik hayatta çeşitli belirtilerle dışarıya yansıtılmaktadır. Bu belirtiler arasında en çok sözlü anlatımla karşılaşılmaktadır. Kişinin karşısındaki kişiyi aşağılayıcı, onu kırıcı, küçük düşürücü ya da onunla alay eder tarzla kendini sözlü olarak ifade etmesi, karşısındakini kötüleyecek ve onun kişiliğine saldırı oluşturacak şekilde kaba ve sert konuşmalarda bulunarak sürekli engellemeler oluşturması öfkenin sözel saldırganlıkla yansıtılmasıdır (Köknel, 2005).

2.1.5.2. Fiziksel ve Fizyolojik Boyutu

Öfke duygusuyla birlikte meydana gelen bazı fiziksel belirtiler de söz konusudur. Bu belirtiler Balkaya ve Şahin (2003, s. 193)'e göre *“öfkeye eşlik eden fizyolojik belirtiler, kas kasılmasının çoğalması, kaşlarını çatma, dişlerin sıkılması, ters bakma, yumrukları sıkma, titreme hissi (özellikle el ve ayakta), uyuşma, tıkanma (nefes almakta zorluk), vücudun çeşitli bölgelerinde seğirmeler olması, terleme, kontrolsüzlük, sıcak basması,*

burundan soluma, dudakları yeme, başta ağrı ve hareketlerde hızlanma gibi tepkilerdir (Tavris, 1989)".

Kişiler öfke hissettiklerinde; boğaz düğümlenmesi, kas gerilmesi, kendini kaybetme, hararet basması ve terleme gibi fiziksel durumlarla karşılaşmaktadır. Bunun yanı sıra kan dolaşımı sorunları, nörolojik hastalıklar, cilt hastalıkları, cinsel sorunlar, solunum rahatsızlıkları, mide ve baş ağrısı gibi fizyolojik değişimler de ortaya çıkabilmektedir. Öfke fiziksel olarak birçok rahatsızlık ve değişime neden olduğu gibi aynı zamanda öfkesini kontrol edemeyen bireyler açısından sosyal sorunlara da yol açmaktadır. Tüm bunlara karşın öfke hissi kişiler için faydalı bir duygu olarak tanımlanabilir (Sülün, 2013). Ancak bu duygunun kontrollü bir biçimde yaşanması gerekmektedir.

2.1.5.3. Sosyal ve Bilişsel Boyutu

Öfke hissinin başka bir boyutu ise bilişsel ve sosyal boyut olarak ifade edilebilir. Bilişsel ve sosyal boyut da diğer boyutlarda olduğu gibi bireyin öfkeyi yorumlayış ve algılayış tarzını belirlemektedir. Öfkenin merkezi sinir sistemi tarafından aktarılacak algılanmasının ardından, kişinin öfkeye karşı tepkisi, kişinin öfkesini ifade etme tarzı ve öfkenin durumu kişinin hazır bulunurluk seviyesi ve ussal veya ussal olmayan zihinsel algoritmaları tarafından belirlenecektir. Başka bir ifadeyle davranışsal tepkilerin nedeni olayların kişiyle alakalı olmasından ziyade, kişinin olayla bağıntılı olarak bizzat yarattığı düşünce, anlam ve anlamlandırmalarla bunların nedenini ortaya çıkaran inançlarla alakalıdır.

2.1.6. Öfkenin Sonuçları

2.1.6.1. Öfkenin Olumlu Sonuçları

Öfke hissi neredeyse herkesin zihnine negatif bir his olarak kazınmış ve bu şekilde kabul görmüştür. Ancak öfke duygusunun kişileri tehlikeli ve sıkıntılı durumlara karşı koruyucu ve hazırlayıcı bir niteliği de bulunmaktadır (Aydın, 2005). Kişinin öfke neticesinde oluşan enerjiden yapıcı şekilde faydalandığı hallerde, öfke sağlıklı ve tabii bir his olarak değerlendirilmektedir. Bu enerji kişinin uzun ve kısa vadeli hedeflerini yerine getirebilmek için eyleme geçmesini sağlamaktadır. Karşılaşılan sorunu ortadan kaldırmak ve istenmeyen durumları aşmak için kişinin doğru davranışlarla tepki geliştirmesini sağlayarak, kişiye olayları kontrol altına alabilme, üstünlük, güçlülük hislerini yaşatabilir. Bu durum da kişinin olumlu kendilik kavramı oluşturmaları

açısından büyük rol oynar. Bununla birlikte öfke hissini yaratan anksiyeteye tepki olarak kişinin savunma mekanizmalarını harekete geçirir. Kişinin savunma mekanizmaları öfke hissiyle baş edemediği zamanlardaysa, yeni baş etme mekanizmaları gerektiğini fark ettirir ve kişiye değişmek için yeterli güdülenmeyi sağlar (Üstün ve Yavuzarslan, 1995, s. 42).

Novaco, öfke duygusunun kişilerin hayatında çift yönlü etkisi bulunduğunu ifade etmiştir. Öfke hissi genellikle saldırgan ve yıkıcı eylemlerle neticelenmesine karşın adaptasyon sağlayıcı bir fonksiyona da sahiptir. Bunlar üç madde olarak sayılabilir (Canbuldu, 2006);

- a) Endişeyi dış çatışmaya dönüştürerek ego tehdidi karşısında kendisini korur.
- b) Saldırganlık içi öğrenilmiş ve içsel bir uyarı olarak; davranış sergilemeye dönük güçlendirme ve motivasyon sağlar.
- c) Öfke hissi kişiye enerji verir.

2.1.6.2. Öfkenin Olumsuz Sonuçları

Öfke duygusu sağlıklı ve doğru bir şekilde ifade edilemediğinde birçok olumsuz neticeye yol açabilir. Sosyal ilişkileri zedeleyen öfke, sağlıksız bir hisse dönüşmüştür. Bu durumda öfke, saldırganca, zararlı ve yıkıcıdır. Kötüye kullanma bakımından öfke diğer hislerden ayrılmaktadır. Sağlıksız öfke hissini kapsamında saldırganlık ve tahrip edicilik bulunmaktadır (Blum, 2001).

Öfke hissi saldırganca davranışlara dönüşüp bazı tehlikeli neticelere sebebiyet verebilir. Bu neticeler arasında ilk olarak kişinin kendisi için yarattığı tahribat gösterilebilir. Öfke hissi deneyimlenirken, bedende ve beyinde yoğun bir enerji ortaya çıkmakta ve bu enerjinin yanlış şekilde dışa vurulması sonucunda fiziksel ve ruhsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu ruhsal gerilim neticesinde kişide sinir hastalıkları, mide hastalıkları, migren gibi rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir. Öfke halinde uygulanan davranışlar; şiddet, hakaret, bağırma gibi veya tam aksine yok sayma, iğneleme, içe kapanma gibi olabilir ve bunlar neticesinde olumlu bir etki oluşması imkansızdır. Bu yöndeki davranışlar kişinin benliğini zedelemektedir. Her halükarda öfke halinde yaşanan kontrolsüz eylemlerin nihayetinde pişmanlığa yol açacağı aşikardır (Yavuz, 2004).

2.2. ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU

2.2.1. Tutum Kavramı

Sosyal psikolojinin inceleme alanlarından bir tanesi olan tutum; uzun vadeli organize haldeki davranış, düşünce ve duygu eğilimleri olarak tanımlanabilir. Bu eğilimler, nesnelere, düşüncelere, topluluklara ve kişilere karşıdır (Cüceloğlu, 1996). Diğer bir tanıma göreyse tutum; bir olay, kişi ya da nesneyle alakalı değerlendirmelerdir. Bunlar kişiyi söz konusu nesne, kişi ya da olay karşısında belirli bir tarzda davranmaya yönelik olarak güdüler (Plotnik, 2009). Bu tanımlara göre tutum; bireyin algıladığı simge karşısında kendi bilgi, güdülenme ve tecrübesine dayanarak oluşturduğu pozitif veya negatif bir ön tepki ve değerlendirme eğilimidir. Toplumsal çevreye adapte olma ve davranışları yönetme noktasında tutum son derece önemli bir konudur (Tufan ve Güdek, 2008, s. 75).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere tutumlar; kişilerin davranış, duygu ve düşüncelerini doğrudan etkilemektedir. Bu esnada; davranış, düşünce ve duygular birbirinden ayrılmamakta, etkileşimde kalmaya devam etmekte ve uyum göstermektedir. Çoğunlukla uyum içerisinde olan bu unsurlar, tutumun ögeleri olarak ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999). Bu ögeler şu şekilde sıralanabilir;

1) Bilişsel öge; tutumun bilgi yönünü, gerçeklere bağlı boyutunu oluşturmaktadır.

2) Davranışsal öge; tutumun davranışla ya da sözle ifade edilişidir.

3) Duygusal öge; tutumun sübjektif boyutunu, gerçeklerden ziyade hislerle ifade edilen yönünü oluşturmaktadır (Tekarslan, Kılınç, Şencan ve Baysal, 2000).

Bilişsel Öge: Kişinin tutum objesi ile alakalı olarak inanç, düşünce ve bilgileridir (Kağıtçıbaşı, 1999). Kişiler, toplumsal ilişkilerde bilgi edinme ve bunu anlamlandırma faaliyetinde bulunmaktadırlar. Bu faaliyet ise bilişsel öge ile alakalıdır. Değişik yöntemlerle edinilen bilgiler, kişinin pozitif veya negatif inanç ve düşünceler oluşturmaya ve bu yönde davranışlar sergilemesine yol açar. Örnek vermek gerekirse bir erkeğin “*erkekler ağlamaz*” şeklindeki bilgiye bir yolla ulaşmış ve bu bilgiyi benimsemiş olması, ağlamasını gerektiren durumlarda dahi ağlamaması sonucunu doğurur. Tutumlarla alakalı bilgilerin gerçeği yansıtması ise tutumların kalıcı hale

gelmesine sebebiyet verir. Tutumun kaynağı olan bilginin değişmesi ise tutumu da değiştirecektir (Tekarslan, Kılınç, Şencan ve Baysal, 2000).

Duygusal Öge: Tutumu; olgu, inanç ve düşünceden ayıran unsurdur. Bir tutumdan söz edebilmek için inanç, düşünce ve bilgilere bir hissin de katılması gerekmektedir. Duygusal öge, kişinin bir durum, kişi ya da nesne karşısında hissettiği şeylerdir. Sübjektif bir değerlendirme içerir. Bir olay, durum, nesne ya da kişiye karşı pozitif bir tutum içinde olan birey, buna karşı aynı zamanda olumlu bir his duyumsayacaktır (Aydın, 2001). Duygusal öge, bilişsel ögeye kıyasla daha basit niteliktedir. Pozitif veya negatif tepkiler açısından bir ön eğilim mahiyetindedir. Fakat bir tutumun duygusal boyutu ağırlıktaysa bu tutumun değişmesi daha güçtür. Bilhassa da kişilerin kendileriyle ilişkili olaylara karşı tutumlarda duygusal boyut daha ön planda olduğundan, bu tutumların değiştirilmesi nispeten zordur (Tekarslan, Kılınç, Şencan ve Baysal, 2000).

Davranışsal Öge: Kişinin olay, kişi ya da nesneler karşısında gözlemlenebilen bütün davranışlarını kapsar. Kişi pozitif tutum gösterdiği nesneye yönelmekte, negatif tutum gösterdiği nesnedense uzaklaşmakta, bu nesneyi eleştirmekte ya da nesneye karşı ilgisiz kalmaktadır (Aydın, 2001). Örnek vermek gerekirse futbola karşı pozitif bir tutum içerisinde olan kişi, futbol maçlarını takip edecek ve genellikle bir takımı destekleyecek, negatif bir tutum içerisinde olan kişi ise bu konudaki muhabbetlere katılmayacaktır.

Tutum, doğuştan itibaren olan bir olgu değildir. Sonradan öğrenilen ve geliştirilen bir olgudur. Tutum bu yönüyle biyolojik temele dayanan güdülerden ayrılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1999). Acıkmak biyolojik bir ihtiyaç, bir güdü iken, börek seviyor olmak sonradan öğrenilen tutumdur.

Tutumlar aynı davranışlar gibi model alma, izleme, pekiştirilme ve ödüllendirilme gibi yöntemlerle edinilir. Tutum edinme konusunda en büyük unsur sosyal ilişkilerdir. Kişi, çevresinin beklentilerine cevap verme, topluma adapte olma sürecinde tutumlar da edinilmektedir. Tutum edinme süreci çocukluk döneminde ailede başlamakta ve yaşam boyu sürmektedir (Tekarslan, Kılınç, Şencan ve Baysal, 2000). Tutumların ortaya çıkmasında ebeveynlerin etkisi, yaşıtların etkisi, tutum olgusuyla olan şahsi deneyimlerin etkisi ve kitle iletişim araçlarının etkisi söz konusudur (Yılmaz, 2009, s. 61).

2.2.2. Ebeveyn Tutumları

Çocuğun fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı şekilde gelişim göstermesinde aile içerisindeki psikolojik ortam büyük rol oynamaktadır. Darling ve Steinberg (1993, s. 487) bu atmosferi “*ebeveynlik bağlamı*” diğer bir ifadeyle çocuk büyütmeledeki temel tutum, davranış ve değerleri kapsamaktadır. Baumrind’in son dönemde (1980, s. 639) savunduğu ebeveyn tarzları kavramıyla beraber Batı’da ebeveyn stillerinin çocuklar ve ergenlerin gelişmesinde sahip olduğu etkiye dair gerçekleştirilen çalışmalar yaygınlık kazanmıştır (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010).

Anne-babaların çocuklarını yetiştirme biçimleri kültürden kültüre ve toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Örneğin Ortadoğu toplumları ile Batı toplumları kıyaslanırsa; Batı toplumunda çocukların çoğunlukla rekabet hisleri gelişmiş ve bağımsızlık seviyesi yüksek yetiştirildiği görülmekteyken, Ortadoğu toplumlarında ise çocukların ebeveynlerine daha bağımlı yetiştirildiği görülmektedir. Çocuk yetiştirme biçimleri hem toplumlara göre hem de ebeveynlere göre farklılık göstermektedir, her ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi kendine özgüdür (Şendil, 2003).

Belsky (1984, s. 83) aynı kültürde yetişen anne-babaların ebeveyn tutumları arasındaki farklılıkları öngörmek üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında; ebeveynlerin çocuk yetiştirme biçimlerini üç tarzın belirlediğini ve bunların ebeveynlerin tercih edecekleri tutumlar açısından belirleyici olacağını, bununla birlikte çocuklar üstündeki etkilerinin de saptanabileceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşıma göre ana belirleyiciler şu şekilde özetlenebilir;

1. Anne-babaların karakteristik özellikleri ve bunların temeli.
2. Bağlamsal stres ve destek.
3. Çocuğun karakteristik özellikleri.

Evlilik içerisindeki uyum, ebeveynlerin mesleği, toplumsal ilişkiler gibi birçok unsuru kapsayan bağlamsal stres ve destek kavramı ailenin içinde bulunduğu toplumsal çevreyi tanımlamaktadır.

Ebeveynlerin karakteristik özellikleri esas alınarak gerçekleştirilen bir meta analiz araştırmasında; (Prinz, Stams, Dekovic, Reijntjes ve Belsky, 2009, s. 351) kişisel özelliklerin anne-baba stili seçiminde çok önemli bir belirleyici olduğu neticesine varılmıştır. Beş faktör karakter özelliği dikkate alınarak gerçekleştirilen bu çalışmada,

anne-baba tutumu olarak; uyumluluk ve dengeli duygusallık seviyesi, yeni deneyimlere açık olma, dışa dönüklük seviyesinin yüksek olması ile davranış denetimi ve duygusal sıcaklık arasında yakın bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010).

Anne-babalar arasındaki sevgi-saygı, barış, uyum gibi durumlar ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarının pozitif olması bakımından büyük önem arz eder. Aile içerisindeki bu ortam üzerinde etki sahibi olan birçok faktör bulunmaktadır. Çocuğun hayata gelmesinden önce ebeveynlerin çocukla alakalı hayali öngörülerinin çocuğa ne derece uyduğu, sosyal değer yargıları, çocukla birlikte gelen sorumluluğun anne-babayı nasıl etkilediği, çocuğun karakteristik özelliklerinin ebeveynler tarafından benimsenip benimsenmemesi, ebeveynlerin nasıl bir çocukluk geçirdikleri, çocuk sayısı, ebeveynler arasındaki ilişki, maddi durum, ebeveynlerin karakterleri, aile içi iletişimin niteliği gibi faktörler bunlara örnek olarak verilebilir.

Çocukların sosyal ve ahlaki gelişimleri üstünde pozitif veya negatif etkide bulunan anne-babalar, bilinçli veya bilinçsiz olarak çocuklarına karşı çeşitli tutumlar içerisinde olmaktadır. Bazı çocuklar ebeveynleri tarafından çok sevilirken, bazı çocuklar ise ihmal edilerek sevgisiz büyümekte, bazı çocuklara istenmedikleri hissettirilmekteyken, bazı çocuklara gereğinden fazla anlayışlı davranılmaktadır (1993). Kendini kontrol etme kabiliyetine sahip, gelişmiş bir sorumluluk bilinci olan, yüksek özgüvenli kişiler genellikle; uyumlu ve özgürlükçü aile ortamlarında, dengeli ve sağlıklı etkileşimler içinde büyümüşler. Çocukluk döneminde aile içerisinde negatif etkileşimlere maruz kalan kişiler yetişkinlik dönemlerinde düşük özgüvenli, içe dönük, sessiz, öfke kontrol yeteneğine sahip olmayan, saldırgan kişilere dönüşebilmektedirler. Bu nedenle çocukların gelişimi bakımından anne-babaların tutumları büyük önem taşımaktadır (Akyıldız, 2005, s. 84).

Çocukluk döneminde anne-babaları tarafından engellenmiş olan kişiler, ebeveyn olduklarında kendilerinin sahip olamadıkları özgürlüğe çocuklarının sahip olmalarını bilinçaltında kıskanmakta ve kendi ebeveynlerine benzer tutumlar içerisine girmektedirler. Anne-babaların çocukluklarının baskı altında geçmiş olması kimi hallerde çocuklarına karşı daha yumuşak, rahat ve anlayışlı bir tutum göstermelerini sağlayabilmektedir. Hal böyle iken çocuk bir rol model ve kılavuz eksikliği

yaşayacaktır. Bu eksiklik ise çocukların ilerde saldırgan ve asi tepkiler göstermesine yol açabilir (Yavuzer, 1993, s. 47).

Anne-babalar arasındaki ilişkinin niteliği de anne-babalık tutumu üzerinde etki sahibidir. Mutsuz bir evlilik yaşayan anne ya da baba, sevgi ve ilgisini çocuğuna yansıtmayı tercih edebileceği gibi, bu olumsuz havadan etkilenecek olumsuz bir tutum içerisine de girebilir. Aile içerisinde sağlıklı bir ortam elde edilmesi; aile bireylerinin insan ilişkilerinde başarılı, yapıcı, mutlu ve sevecen kişiler olması ihtimalini artırır. Aile ilişkileri sağlıklı ise, çocuğun yetişkinliğinde adaptasyon problemleri yaşamaması olağandır.

2.2.3. Ebeveyn Tutumları İle İlgili Yaklaşımlar

Ebeveynlik tutumları ile alakalı birçok model ve kuramsal tanımlama mevcuttur. Baumrind; ebeveyn tutumunu, anne-babanın tepkileri, inançları ve değerleri şeklinde özetlemektedir. Baumrind'in gerçekleştirdiği tasnif literatürde kuramsal temel şeklinde kabul görmüştür. Anne-baba tutumuyla alakalı dört boyut olduğunu tespit eden yazar bunları; bakım-destekleme, olgunluk beklentisi, çocuk ile ebeveynin açık iletişimi, ebeveynin kontrolü şeklinde ifade etmiştir.

Anne-baba kontrolü boyutu; çocukların anne babanın belirlediği kurallara uygun hareket etmesini ve ebeveynin çocuk üstünde otorite oluşturma gayretini izah etmektedir. Açık iletişim boyutuysa; anne babaların çocuğun fikirlerine saygı duyma derecelerini ve çocuğu kısıtlama sebeplerini ne şekilde açıkladıklarını izah etmektedir. Olgunluk beklentisi boyutu, ebeveynlerin çocuğun toplumsal alanda başarı gösterebilmeleri için ne kadar destek gösterdiklerini ifade ederken; bakım-destek boyutu da anne babaların çocuğa hissettirdikleri yakınlık ve ilgiyi, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmalarını izah etmektedir (Baumrind, 1971).

Yazar bu boyutları göz önünde bulundurarak ebeveyn tutumlarını bir tasnife tabi tutmuştur. Çocukların katı bir disiplin ortamında, duygusal destek ve sıcak bir yakınlık yaşamadan büyüdüğü otoriter anne-babalık tarzında ebeveynler çocuklar açısından yüksek standartlar getirmekte ve bunlara uymayan çocuklarına karşı katı tutumlar sergilemektedirler. Gerçekleştirilen araştırmalara göre otoriter tutumun sergilendiği ailelerde çocuklar düşük özsaygıya ve yüksek endişe seviyesine sahip olmaktadır. Bu çocuklar ikili ilişkilerde sürekli bir onaylanma gereksinimi duyarlar ve adaptasyon sorunları yaşarlar. Dengeli/demokratik anne-babalık tarzı birçok yazar tarafından en

sağlıklı yöntem olarak kabul edilmektedir; bu tarzda çocuğa uygun şartlar sağlanarak özerk bir karakter oluşturmaya amaçlanır. Aile içerisinde kişiler sağlıklı bir etkileşim içerisinde. Çocuk gereksinim hissettiğinde ailesinden duygusal açıdan destek almaktadır. Bunun yanı sıra anne-babalar çocuğun davranışlarını gözlemeyi ihmal etmezler, diğer bir ifadeyle aile içerisinde bir disiplinsizlik hakim değildir. Bu ebeveynlik stilinde çocukların psikolojik gelişimlerinin olumlu seyrettiği ve adaptasyon açısından daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Steinberg'in (2001, s. 1) gerçekleştirdiği araştırmada, dengeli/demokratik anne-babalık tarzının; farklı etnik köken, maddi durum ve aile yapısındaki çocuklarda daima olumlu psikolojik özellikler gelişmesini sağladığı tespit edilmiştir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010, s. 45). İzin verici anne babalık tarzında ise; ebeveynler çocuğun davranış, dürtü ve arzularına hoşgörüyle yanıt vermekte, çocuğa ceza vermekten çekinmektedirler. Anne-babalar herhangi bir kontrol mekanizması oluşturmadan çocuğun kendi kararlarını icra etmesine izin verirler, çocuk için uyması gereken kuralları belirlemezler. Anne-babalar düşüncelerini açık bir biçimde izah etmektense çocuğu kandırarak bir ikna etmeyi tercih ederler. Aile ortamında çocukların gündelik faaliyetleri bakımından kuralları belirlenmemiştir. Bu anne babalar çocuğun ev ortamında belirli sorumlulukları almasını beklemezler (Aytemiz, 2010, s. 19). Bu tarzda yetişen çocukların sorumluluk duygularının yetersiz olduğu, duygularını kontrol etmekte zorlandıkları ve stresle baş edemedikleri görülmektedir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010, s. 47). Baumrind'e göre bütün anne-babalar bu tutumlardan bir tanesini ön plana çıkaran bir ebeveynlik anlayışı içerisinde. Martin ve Maccoby (1983, s. 2), yazarın ifade ettiği ebeveynlik tutumlarını iki boyut halinde değerlendirmiş ve bunların kesişim noktasında dört çeşit ebeveyn tutumu bulunduğunu belirlemişlerdir. "İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli" olarak adlandırılan bu modelde, "kontrol/talepkarlık" ve "duyarlılık" boyutları bulunmaktadır. Buna göre kabul ve duyarlılık boyutu; ebeveynlerin çocuğun istek ve gereksinimlerine karşı hassas olması; ailenin organizasyon yapısı, ebeveynlerin özgüvenlerini çocuğa yansıtması, çocuğa gösterilen destek ve sıcaklık ile alakalıdır. Talepkarlık ve kontrol boyutu ise; ailenin çocuktan aileye adapte olması için bazı isteklerde bulunması, öngörülebilir davranışlarda bulunması için disiplin ve denetim oluşturmaları ile ilgilidir. Martin ve Maccoby, Baumrind'in tasnifinden ayrılarak izin verici anne-baba tutumunu; "ihmkar/izin verici" ve "şımartan/izin verici" olmak üzere ikiye ayırarak incelemişlerdir. Şımartan/izin verici anne-babalar sıcak ve ilgili davranışlarda

bulunmalarına karşın çocuğun davranışlarını belirli belirsiz denetlemektedirler, çocuğun kendi kararlarına ve buna göre davranışlarına karışmazlar. İhmalkar/izin verici anne-babalar çocuğun temel gereksinimlerini gidermekle beraber duygusal açıdan mesafeli bir tavır içerisinde dirler, çocuğun gereksinim hissettiği ilgiyi vermezler, çocuğun karar verme süreçlerine müdahil olmaktan kaçınırlar ve çocuğu denetlemezler (Maccoby ve Martin, 1983, s. 3).

2.2.4. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları

1900'lü yılların başından bu yana anne-babalık stilleriyle alakalı birçok araştırmada bulunulmuş, konuya ilişkin çalışmalar yaygınlık kazanmıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda; anne-baba tutumlarının bilhassa gelişim sürecindeki çocukların davranışları üstündeki önemi vurgulanmıştır. Sosyal öğrenme teorisinde asıl unsur, kişinin diğer kişileri gözlemlemesidir. Bandura'nın geliştirdiği teori aynı zamanda gözlemsel öğrenme şeklinde de adlandırılmaktadır. Bu öğrenme model alma ve taklide dayalı bir metottur. Bir kişinin taklit edilmesi o kişinin olumlu özelliklerinin edinilmesi açısından önemli bir fayda sağlasa da, aynı şekilde olumsuz özelliklerin ortaya çıkmasına ve kök salmasına da sebebiyet verebilir (Bandura ve Walters, 1963). Tutumlar nitelikleri itibariyle doğrudan gözlemlenemeyecek yalnızca bireyin davranışları neticesinde bir fikir edinilebilecektir. Tutumların gözlemlenmesi mümkün değilse de bireyin davranış örüntüleri tutumlardan birçok yolla etkilenmektedir. Tutumlar bireyin içerisinde bulunduğu çevresel koşullarla biçimlenmektedir. Hayata geldiği andan beri bu çevreye maruz kalan birey, çeşitli yaşantı ve etkileşimler sonucunda kendine has bir karakter yaratacaktır (Dursun, 2010, s. 74). Tutumlar anne-babaların çocuğa karşı davranışlarını belirlemekte olup, araştırmacılarca farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Yazarlar anne-babaların çocuğa karşı olumlu ve olumsuz tutumlarını ayırma tabi tutarken farklı yaklaşımları kabul etmektedir. Öğretiye bakıldığında kimi yazarların anne-baba tutumlarını ilgisiz, otoriter ve demokratik olmak üzere üçe ayırdığı görülürken, (Erkan, 1986, s. 69) kimi yazarlar ise bu tutumları yalnızca otoriter ve demokrat olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Bilal, 1984, s. 27). Kimi yazarlar ise bundan daha özel tanımlamalarda bulunmuşlardır. Örnek vermek gerekirse; koruyucu tutum (Eldeleklioğlu, 1996, s. 35), hoşgörülü tutum (Can, 1986, s. 84) gibi farklı tanımlamalar da mevcuttur.

2.2.4.1. Aşırı Hoşgörölü (İzin Verici) Ebeveyn Tutumu

İzin verici ebeveynler çocuğun davranışlarını, isteklerini ve tepkilerini kabul eden, çocuğu cezalandırmaktan kaçınan olumlu bir yaklaşıma sahiptir. Aile ortamındaki kurallara ilişkin olarak çocuğun da fikrini alırlar ve kuralların sebeplerini çocuğa izah ederler. Bu anne babalar aile ortamında çocuğa yalnızca birkaç sorumluluk vermektedirler. İzin verici ebeveynler çocuk için bir rol model oluşturmaktan ziyade çocuğun tercihlerini kabullenen ve destekleyen kişiler olmayı tercih ederler. Çocuğun kendi davranışlarını kendisinin belirlemesine müsaade etmeye çalışırlar. Çocuğun toplumsal kurallara uyması için bir teşvikte bulunmazlar. Anne-baba, çocuğu hile ile belirli konularda kandırarak ya da mantıklı sebeplerle ikna ederek yönlendirmeye çalışır ancak doğrudan bir kararı dayatmaz (Baumrind, 1966, s. 887). Yörükoğlu'na (1978) göre izin verici tutumu benimseyen ebeveynler çocuğa sayısız hak ve imkan tanımaktadır. Bu nedenle çocuk evde dilediği gibi davranabilmektedir. İzin verici tutumda ebeveynler çoğunlukla disiplinsizlik ile hoşgörölülük arasındaki dengeyi tutturamamakta, kimi zaman otoriter tavırlar sergilemeye çalışsalar dahi çocuk üzerinde etki uyandıramamaktadır. Yavuzer (2008) anne-babaların çocuğa karşı hoşgörölü tutum sergilemesinin çocuğun özgüvenini artıracakını ileri sürmüştür. Fakat Yavuzer, ebeveynin hoşgörölü tutumunun normal seviyeleri aştığında bencillik gibi birçok negatif davranış ve tavra neden olabileceğini de belirtmiştir. Aşırı hoşgörölü tutumu benimseyen anne-babaların çocukları doğru-yanlış ayrımı yapmakta daima güçlük çekmektedirler. Aşırı hoşgörölü tutum ile büyütölen çocuklar, kurallara uyum göstermekte zorlanan, işbirliği ve paylaşımdan hoşlanmayan, diğör insanlardan beklenti içerisinde olan, doyumsuz, öz denetimsiz davranışlar göstermektedirler (Özeri, 1994). Anne babaların aşırı sevgi göstermeleri ve çocukla sağlıklı bir iletişim kurmaları nedeniyle bu çocuklar yetişkinliklerinde doyumsuz insanlar olmaktadır (Kırkıncioğlu, 1995). İzin verici anne-baba tutumunda yüksek seviyede kabullenici bir durum mevcuttur. Anne-babalar çocuktan fazla bir şey istemezler ve kontrolcü davranışlarda bulunmazlar. Çocuğun belirli kurallara uyması ya da belirli davranışları sergilemesi için bir teşvikte bulunmazlar. Çocuğun fazla denetlenmediği bu anne-babalık tarzında, anne-babalar çocuğun gereksinimlerine de duyarlılık göstermezler ve bu durum çocuk açısından bir ihmal hali yaratır (Yıldız, 2004, s. 131).

2.2.4.2. Baskıcı (Otoriter) Ebeveyn Tutumu

Otoriter tutum; çocuğa fazla şefkat ve ilgi gösterilmeyen, yüksek seviyede denetim gösterilen bir ebeveynlik tutumudur. Otoriter ebeveynler çocuğun davranışlarını biçimlendirmekten, değerlendirmekten ve kontrol altında tutmaktan hoşlanmaktadırlar. Çocuğun tutum ve davranışlarını otoriter bir tavırla kendi istedikleri standartlara uygun hale getirmeyi amaçlarlar. Bu ebeveynler çocuğun itaat göstermesini erdem olarak değerlendirirler. Kendi fikrinin doğruluğuna inandıkları durumda çocuğun inanç ve davranışları kendi düşüncelerine uymadığında, cezalandırma yoluna başvururlar. Çocuğun kendilerinin arzuları doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini düşünür, çocuğun özerklik alanını sınırlandırarak ebeveynine saygı göstermesi gerektiğini daima vurgularlar. Alışlagelmiş ebeveyn yaklaşımının muhafaza edilmesi gerektiği inancındadırlar. Çocuğu kendisini ifade etmesi veya savunması için teşvik etmezler. Ebeveyn çocuk için doğru olanı bilmekte ve çocuğun bunu koşulsuz şartsız kabul etmesi gerekmektedir (Baumrind, 1966, s. 890). Baskıcı anne-baba tutumunu benimseyen aileler hem uyumlu hem de talepkarlardır. Bu tutumda anne babalar çocukları için bazı standartlar oluştururlar ve çocuğun buna göre davranmasını isterler. Bu anne-babalar kendilerine aşırı güvenmekte, çocuklarını sınırlandırıcı tavırlar göstermektedirler. Bununla birlikte çocuğun sosyal açıdan sorumluluk bilinci yüksek bir birey olmasını ve özgüven seviyesinin yüksek olmasını isterler (Baumrind, 1971, s. 1).

Kulaksızoğlu'na (2002) göre baskıcı anne-baba tutumunu benimseyen kişiler, çocuğun davranışlarını şekillendirmeye, manipüle etmeye ve değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Anne-babalar çocuğun itaat sergilemesini büyük bir takdirle karşılarlar. Yazara göre çocuklar anne-babalarının arzusuna aykırı davranışlarda bulundukları zaman cezalandırılmaktan çekinerek anne-babalarının isteklerini uygulamaktadırlar. Bu tutuma sahip ailelerde büyüyen gençler, kırgınlık ve öfke hislerini açık bir şekilde yansıtamamaktadırlar (Kulaksızoglu, 2002). Baskıcı tutumu benimseyen anne-babalar çocukları üzerinde aşırı bir kontrol ve baskı oluştururlar. Çocuğun kapasitesinin üzerinde beklentilere sahiptirler. Baskıcı anne-babalar çocuğun gereksinimlerinin giderilmesi konusunda yetersiz kalırlar (Sertelin, 2003). Baskıcı tutum, çocuğun özgüvenini zedeleyen bir yaklaşımdır. Baskıcı tutumla Türk aile yapısında sıklıkla karşılaşilmektedir. Çocukların ebeveynin belirlediği ve esneklik içermeyen kurallara itaat etmeleri istenmektedir. Baskı ile büyüyen çocuk, uslu ve sessiz olmakla birlikte

çoğunlukla isyankar ve ağlamaya eğilimli tavırlar ile aşağılık hissi geliştirmektedirler (Yavuzer, 2008). Ebeveynler için cezalandırma, çocuk yetiştirmedeki başlıca yöntemdir. Cezalandırma usulleri her ailede farklılık gösterse de özünde aynı amaç yatmaktadır. Korkutma, ayıplama, aşağılama, suçlama, şiddet gösterme gibi cezalandırmalara başvurulabilir. Çocuğun hislerinin baskılanarak çevresel ve ailesel kurallara uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Bu sebepten ötürü ebeveyn – çocuk ilişkileri daima gerginlik içerisinde. Ebeveynlerinin kendisini eleştirmekten daima korkan çocuk her hareketinde hata yapma çekincesi içerisinde olur (Yörükoğlu, 1978). Baskıcı ebeveyn tutumuyla büyüyen çocuklar; düşünce ve duygularını rahatlıkla ifade edememekte, daima bir endişe hali içerisinde olmakta, otorite eksikliğinde kurallara uymakta zorlanmakta ve otorite varlığında itaat göstermekte, içe kapanmakta, diğer insanlara güvensizlik yaşamaktadırlar. Bu çocuklar kendilerinden daha zayıf konumdakilere karşı saldırgan tavırlar gösterirken, daha güçlü konumdakilere ise itaat etmektedirler (Kuzgun, 1991).

2.2.4.3. Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik tutuma sahip olan ebeveynler; bakım-destek boyutu, olgunluk beklentisi boyutu, aile içi kontrol boyutu, açık iletişim boyutu özellikleri bakımından oldukça iyi sonuçlar elde etmektedirler. Demokratik anne-baba tutumu gösteren aileler, çocuğun olumlu davranışlarda bulunması ve kurallara uyum göstermesini beklemektedirler. Ayrıca çocuğa ilgili ve sıcak bir tavırla yaklaşmaktadırlar. Bununla birlikte çocuk ile iletişimlerinde hassas ve sabırlıdırlar. Bu ebeveynler karar alma süreçlerinde çocuğun düşüncelerine karşı da saygılıdırlar (Baumrind, 1967, s. 43). Baumrind (1971), gerçekleştirdiği araştırmalarda çoğunlukla; demokratik tutum sergileyen ailelerin sosyal ve zihinsel anlamda yeterli, akademik başarılar elde eden, kendi kararlarını alabilen, dostane, yüksek özgüvenli, kendini düzgün ifade eden çocuklar yetiştirdiklerini belirtmektedir. Baumrind (1971) ilerleyen yıllardaki araştırmalarında ise demokratik boyutu iki farklı sınıfa ayırmıştır. Bunlardan ilki uzlaşmacı ve demokratik anne-babalar. Bunlar baskıcı anne-babalar gibi pasif-kabulde yüksek seviyede olan anne-babalar. Baskıcılardan ayrıldıkları nokta ise çocuğun kişisel alanına saygı göstermeleri ve bağımsızlık yanlısı olmalarıdır. Diğer ise birinci boyuttaki tüm ölçütlere uyan ancak bununla birlikte uzlaşmazlığı destekleme konusunda da yüksek seviyede olan anne-babalar. Sümer ve arkadaşları (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı,

2010, s. 42) demokratik anne-baba tutumunda aile içerisindeki iletişimin sağlıklı olduğunu ve duygusal açıdan çocuğa destek verilmesiyle beraber çocuğun kişiselleşmesine müsaade edildiğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte yazarlar, demokratik tutumu benimseyen ebeveynlere sahip çocukların anne-babalarının değer yargılarını içselleştirdiklerini ve bununla uyumlu, olumlu gelişim özellikleri sergilediklerini belirtmişlerdir. Towe-Goodman ve Teti (2008, s. 648) demokratik tutumu benimseyen ailelerde büyüyen çocukların, hislerini düzenlemede, duygusal ve sosyal yeterliliklerde daha başarılı olduğunu ifade etmişlerdir. Yılmaz (2007) demokratik ailede yetişen çocukların çevresine ve kendisine saygılı, yaratıcı, girişken, aktif, sınırlarını bilen, uyumlu, sosyal, açık görüşlü, hoşgörülü ve yüksek özgüvenli kişiler olduklarını ileri sürmüştür. Demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocukları, anne-baba otoritesinden çekinmezler, ailesinin sevgisini hissederler ve düşüncelerini özgürce açıklayabilirler. Dursun (2010) demokratik ailelerde çocukların, davranışların sonuçlarının farkında olduklarını ve anne-babanın çocuk için rol model olmaya çalıştığını ifade etmiştir.

2.2.4.4. İlgisiz (Kaygısız) Ebeveyn Tutumu

Kaygısız anne-babalar, çocuk büyütmek açısından isteksiz ve sorumluluk bilincine sahip olmayan ebeveynlerdir. Bunlar anne-babalık sıfatını özümseyememiş ve çocuk gelişimine destek olma gayretinde olmamışlardır. Bu ebeveynler, çocuklarına ancak belirli derecede enerji ve zaman harcarlar. Bununla birlikte bu ebeveynler; çocuğun yaşantısı ile ilgili karar alma süreçlerine yeterince müdahil olmamakta, çocuğun yaşantısına ilişkin yeterince bilgi sahibi olmamaktadırlar. Çocuğa kılavuzluk etmek ve çocuğu kontrol etmek konusunda da yetersizlerdir. Çocuğun gereksinimleri karşısında kendi ilgi, istek ve gereksinimlerini tercih ederler. Bu ebeveynler bazı durumlarda çocuğa karşı ihmalkar seviyede davranışlar gösterebilirler. Pek çok araştırma; kaygısız ebeveynlerin çocuklarının uzun vadede aile tutumundan en fazla zarar görenler olduklarını saptamıştır. Bu çocuklar kötü muamele ve ihmal ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çalışmalarda bununla birlikte iki yaşından beri ilgisiz annelerle büyüyen çocukların; fiziksel, bilişsel ve sosyal açıdan yeterli gelişimi gösteremedikleri, bağımlılık sorunu yaşadıkları gözlemlenmiştir (Bornstein ve Zlotnik, 2008, s. 496).

2.2.4.5. Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Navaro (1989, s. 121) aşırı koruyucu ebeveynlerin; çocuklarına gerekenden daha fazla ilgi, özen, kontrol gösteren anne-babalar olduklarını ifade etmiştir. Çocuğun ihtiyaç hissetmediği hallerde dahi ebeveyn konuya müdahil olmaktadır. Çocuğun bütün gereksinimleri ebeveynleri tarafından giderilmekte ve çocuğun kendi ihtiyaçlarını kendisinin gidermesine imkan tanınmamaktadır. Ebeveynler, çocuklarını korumak adına çocuğun bütün ilişkilerine ve davranışlarına kısıtlamalar getirmekte ve çocuk ile ilgili bütün kararları bizzat almaktadırlar (Demiriz ve Öğretir, 2014, s. 384). Aşırı koruyucu anne-babalar; çevre karşısında çocuklarını korudukları savunmasında bulunurlar. Bununla birlikte çocuğun kendilerinden ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve bağımsızlığa ihtiyaç duyduğunu idrak edemezler. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum göstermesinin birçok nedeni olabilir. Daha önce bir çocuğu kaybetmiş olmaları, ebeveynlerin otoriter veya ilgisiz bir tutum ile büyümüş olması ya da çocuğun tehlikeli bir rahatsızlık atlattığı olması gibi nedenler aşırı koruyucu tutuma sebebiyet verebilir (Şendil, 2003). Bu anne-babalar çocuğu dış etkenlerden korumak adına aşırı önlemler almaktadırlar. Anne-babalar, çocuğun problemlerini bizzat çözdüklerinden çocuk daha sonra çevresel koşullara adapte olmakta güçlük çekmektedir. Bu ebeveynlerin yetiştirdikleri çocuklar diğer kişilere karşı güven duymakta zorlanırlar ve anne-babaya gereğinden fazla bağımlılık gösterirler. Sonuç itibariyle yetişkinliklerinde çoğunlukla mutlu bir yaşam oluşturamazlar ve önemli işleri başarabilecek yeteneğe sahip olmadıkları kanısında olurlar (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012, s. 208). Ebeveynin çocuklarına aşırı korumacı tutumla yaklaşması, çocuğun anne-babaya bağımlı hale gelmesine yol açar. Neticede çocuk kendisine güvenmeyen ve bağımlılık sorunu yaşayan bir kişi haline gelir. Bu kişiler hayatları boyunca bir kişiye bağlanma gereksinimi hissederler (Yavuzer, 2008).

2.2.5. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Gerçekleştirilen araştırmalara göre anne-baba tutumları irdelendiğinde, birçok unsurun ebeveyn tutumları üzerinde etki sahibi olduğu görülmektedir. Anne-babanın çocuklarına ilişkin tutumları mikro seviyede bireyler ve aileler, makro seviyede ise alt kültür ve kültürlerle göre değişkenlik gösterebilmektedir. Söz konusu farklılıklar, kişilerin içinde bulundukları toplum, anne-babanın yetiştirildiği tarz, kültürel değerler ve sosyoekonomik durum olarak sıralanabilir. Bu bağlamda anne-baba tutumları üzerinde

etki sahibi olan unsurların Türk kültürel değerleri uyarınca değerlendirilmesi çalışmanın salahiyeti bakımından yerinde olacaktır.

2.2.5.1. Çocuğun Cinsiyeti

Anne-baba tutumları üzerinde etki sahibi olan unsurlardan bir tanesi de cinsiyet olarak kabul edilebilir. Çocuğun hayata gelmeden önce ebeveynleri çocuğun cinsiyetine ilişkin beklenti içerisine girmektedirler. Anne-babanın istediği cinsiyet olmadığında ise bazı durumlarda anne-babanın çocuğu kabullenememesi, itici veya reddedici bir tutum içerisine girmesi söz konusu olabilir (Çağdaş ve Seçer, 2004, s. 61). Bilhassa muhafazakar kültür yapısındaki toplumlarda sıklıkla karşılaşılan bu tavır nedeniyle aile-çocuk arasındaki ilişki olumsuz yönde seyredebilir. Başka bir bilgiye göre ise muhafazakar toplumların ataerkil anlayışı benimsemesi nedeniyle, erkek çocuklara daha çok önem atfedildiğinden bahsedilebilir. Buna göre erkek çocuk; erk, iktidar, güç ifade etmekteyken, kız çocuk ise zayıflık ve güçsüzlük olarak algılanabilir. Bu durum da anne-babanın çocukların cinsiyetine göre farklı tutumlar içerisine girmesine sebebiyet verir (Ekşi, 1990, s. 50). Örnek vermek gerekirse kız çocuk için otoriter tutum gösteren anne-babalar, erkek çocuk için hoşgörülü tutum gösterebilmektedir.

2.2.5.2. Çocuğun Yaşı

Anne-baba tutumları üzerinde etki sahibi olan başka bir unsur da çocuğun yaşıdır. Türk aile yapısı göz önünde bulundurulduğunda ilk çocuğun ailenin beklentilerine daha fazla maruz kaldığı söylenebilir. Buna göre aile en büyük çocuğun karşı yetişkince davranışlar sergilemesini arzulayarak bu çocuğa karşı otoriter tutumu benimserken, küçük çocukların yetişmesinde deneyim kazanmış olan aileler otoriter yaklaşımı azaltmakta ve daha hoşgörülü, anlayışlı bir tutumu benimsemektedirler. Şanlı'nın (2007) gerçekleştirdiği araştırmaya göre de küçük çocuğa karşı hoşgörülü, büyük çocuğa karşıysa otoriter tutum gösterilmesinin sık karşılaşılan bir durum olduğu söylenebilir.

2.2.5.3. Ebeveyn Arasındaki İlişki

Anne-baba tutumları üzerinde etki sahibi olan başka bir unsur da, ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkidir. Çocuk ile anne-baba arasındaki ilişkinin sağlıklı olabilmesi açısından, ebeveynlerin kendi arasında da sağlıklı bir ilişki bulunması gerektiği kabul edilmektedir. Anne-babaların mutlu ve uyumlu bir ilişkiye sahip olmaları, çocuğa karşı

tutumlarını da pozitif anlamda etkileyebilmektedir. Öte yandan uyumsuz ve mutsuz anne-babalar çocuğa karşı hatalı tutumlar benimseyebilmektedirler. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda elde edilen bir bilgiye göre; ilişkilerinde ihtilaflar bulunan ebeveynlerin çocuklarına karşı da otoriter ya da ilgisiz tutumu benimsedikleri ifade edilmektedir (Dönmezler, 1999, s. 34).

2.2.5.4. Ebeveynlerin Kendi Yetiştirme Biçimi

Freud; kişinin çocukluk dönemindeki tecrübelerle göre karakterini oluşturduğunu belirtmektedir. Bu tecrübelerle birlikte yetişkin hale gelen kişinin, ilişkilerinde belirli davranışları benimsediği gözlemlenmektedir. Anne-babalar açısından da bu süreç irdelendiğinde, ebeveynlerin çocuklarına karşı uyguladıkları tutumların kendi çocukluk dönemlerindeki ebeveyn tutumlarına ilişkin izler taşıdığı görülmektedir (Dönmezler, 1999, s. 29). Sevgisiz bir ortamda yetişen anne-babaların, çocuklarına aşırı ilgisiz veya aşırı ilgili davrandıkları belirlenmiştir (Ekşi, 1990, s. 52). Bu bilgilerin yanı sıra, çocukluk döneminde ebeveynlerinin dışladığı ya da engellediği kişiler, bilinçaltında çocuklarını kıskanabilmektedir. Bu kıskanma çocuklarını aşağılamaya ya da suçlamaya sebebiyet verebilir. Bu durumun esas nedeninin, anne-babaların kendi deneyimleri ve duygularını bastırması olduğu söylenebilir. Bu bağlamda anne-babalar, kendi çocukluk dönemlerindeki tecrübelerin farkına varıp bu durumu bir kısır döngüye çevirmemek adına çocuklarına karşı tutumlarını değiştirebilirler.

2.2.5.5. Kültürel Değerler

Bütün toplumlar kendilerine has bir kültür geliştirmiş ve diğer toplumlarla kültür etkileşimi içerisine girmişlerdir. Etkileşim sürecinde kişilerin düşünce ve davranışlarında bazı değişimler görülebilir. Bir toplumda ve bu toplumun kültüründe yetişen bir kişi, toplumsal kurallar ve değer yargıları uyarınca gelişimini nihayete erdirmektedir. Çocukların ve anne-babaların içinde yetiştikleri topluma göre belirli davranışlar ve tutumlarda bulundukları bilinmektedir. Anne-babaların çocuklarına karşı benimsedikleri tutum da kültürlere göre değişkenlik gösterebilir, öte yandan bu değişkenlik toplum içerisinde aileler arasında da görülebilir. Bu değişkenliklerin nedenleri arasında; adet ve gelenekler, toplumsal sınıflar, eğitim düzeyi, maddi durum gösterilebilir.

Toplumların kültürlerini genel olarak batı ve doğu kültürü olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Batı kültürü kişisel haklara önem verilen ve çekirdek aile anlayışının

yaygın olduğu bir yapıdayken, doğu kùltürù ise geniş aile anlayışının benimsendiği, sıkı bir disiplin uygulanan, daha muhafazakar bir yapıdadır.

Kùltürler arasındaki etkileşimler neticesinde de bazı farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu farklılıklara göre anne-baba tutumları jenerasyonlar arasında da değişkenlik gösterebilmektedir. Nesil çatışması şeklinde de bilinen bu durum; ebeveynin çocukluk dönemindeki anlayış ile, çocuğın yaşadığı dönemdeki anlayış farkından ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklara uyum sağlayamayan ebeveynler, çocuğa karşı koruyucu veya baskıcı tutumu tercih etmektedirler (Yılmaz, 2009, s. 69). Bu bağlamda kùltür mefhumunun anne-baba tutumları üstündeki etkisinin ne derece önemli olduğu ve kùltürel değer yargılarının anne-baba tutumlarını büyük oranda etkileyebileceği söylenebilir.

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörlerin araştırıldığı birçok çalışma mevcuttur.

Aydoğdu ve Dilekmen (2016) cinsiyet, yaşı, çalışma durumu, süreğen hastalık durumu, ailenin aylık geliri, eğitim düzeyi ve çocuk sayısının etkilerini incelemişlerdir. Araştırma verileri 2-6 yaşı arası çocuğu olan toplam 462 anne ve babaya kişisel bilgi formu ile birlikte Demir ve

Şendil (2008) tarafından geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği uygulanarak elde edilmiştir. Bulgulara göre, cinsiyet, çalışma durumu, aylık gelir, eğitim durumu ve çocuk sayısı değişkenleri açısından ebeveyn tutumları arasında anlamlı farklılaşma bulunurken; yaşı, aile tipi ve sürekli hastalık değişkenlerine göre ebeveyn tutumlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı gör÷lm÷ştür.

Erkan ve Toran (2004) tarafından yapılan bir diğer çalışma Diyarbakır ili Ergani ilçesinin gecekondü bölgelerinde yaflayan, aylık geliri T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nün, (2004) Yoksulluk Çalışması Raporu'nda sekiz kişilik hane halkı için yoksulluk sınırı olarak belirlediği 466 milyon TL'nin altında olan ve 5 yaşında çocuğu olan anneler arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 123 anne ile yürüt÷lm÷ştür. Yapılan çalışma sonucunda 5 yaşında çocuk sahibi annelerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada artan gelir seviyesinin annelerde ret seviyesini azalttığını görm÷şlerdir.

Alpoğuz (2014) ilköğretim 2, 3, 4 ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumlarının, okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına olan etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılı İstanbul ilinde ikisi devlet biri özel olmak üzere üç ilköğretim okuluna (bir alt, bir orta ve bir üst sosyoekonomik düzeyde) devam eden 569 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada örneklem grubuna; “Ana-Baba Tutumunu Değerlendirme Ölçeği”, “İlköğretim Okuma Tutum Ölçeği”, “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ilkokul öğrencileri ile çalışmış ve çocukların algılarının gelir seviyesine göre değiştiğini, yüksek gelir seviyesinin demokratik, düşük gelir seviyesinin otoriter algı ile bağlantılı olduğunu görmüştür.

Ebeveyn stillerine etki edilen psikolojik faktörler konusunda ise 2018 yılında Vafaenejad ve arkadaşları (2019) Google Scholar, PubMed, Scopus, Web of ve Scientific Information Database veri tabanlarında "ebeveynlik stilleri" anahtar sözcüklerini kullanarak bulunan 416 makale ile nitel bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden psikolojik faktörler şu şekilde sıralanmıştır: Ruh sağlığı durumu, ebeveynlik stresi, karakter özellikleri, çocukluk travması, evlilik tatmini, bağlanma stilleri, öz yeterlilik, mükemmeliyetçilik, algılanan ebeveynlik stili ve madde bağımlılığı. Ebeveynlerin ruh sağlıkları ebeveynlik stilleri ile doğrudan bağlantılıdır. Psikolojik sıkıntıları olan ebeveynler çocuklarına düşmanca ve reddedici yaklaşırlar. Bu ebeveynlerin çocuklarına sert disiplin kuralları koydukları ve fiziksel cezalara başvurdıkları görülmektedir. Bu yüzden önemli depresif bozukluk geçmişi olan ebeveynler otoriter ebeveynliğe yatkın olurlar.

Van der Bruggen ve diğerleri (2008), yaptıkları meta analitik çalışmada 1305 ebeveyn-çocuk ilişkisi içeren 23 çalışmayı incelemişler, çocuklardaki anksiyeteyi bu bakımdan anlamlı bulmuştur.

Simons ve diğerlerinin (1991) çalışmasında 7. sınıf öğrencileri ve iki ebeveyninden oluşan 451 aile ile, inşa edilmiş olan bir sosyal öğrenme modeli test edilmiştir. Buna göre ebeveynin gelişimi ve kendi ebeveynleri ile olan ilişkileri de çocuklarına nasıl davranacaklarını etkiler.

Banyard ve diğerleri (2003) çocuk doğurmuş 152 kadın ile bir çalışma yapmışlardır ve kadınların kendi travma geçmişleri ile ebeveynlik çıktılarını değerlendirmişlerdir. Buna

göre daha önceki ilişkilerinde olumsuzluklar yaşayan ebeveynler çocukları ile sorunlu ilişkiler kurabilirler.

Booth (1994) 79 çocuk ile 4 ve 8 yaşlarında video kaydı kodlama, anne anketleri ve çocuk sosyometrik puanlama ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kendi ebeveynleri ile güvenli bağlanma yaşayan ve sevgi gören ebeveynler daha olumlu ebeveynlik özellikleri gösterebilirler. Güvensiz bağlanma görülen ebeveynler olumlu ebeveynlik yapmakta zorlanabilirler.

Liu ve Wang (2015) okul öncesi dönemdeki çocuk ve bir anne-baba içeren 639 Çinli aileyi incelemişlerdir ve bu sonuca varmışlardır.

Chang ve diğerlerinin (2004) 158 Hong Konglu ilkokul öğrencisi üzerinde aile sistemleri yaklaşımı ile yaptıkları çalışmaya göre psikolojik faktörler hem doğrudan ebeveynlik stillerini bozar hem de evliliği bozacağı için dolaylı olarak da etki yapar.

Erel ve Burman (1995), evliliğin kalitesi ile ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında pozitif ilişki olduğunu göstermişlerdir. 68 çalışmayı içeren bir meta çalışmasında evlilik ilişkisinin çocuk-ebeveyn ilişkisini etkileyip etkilemediği sorgulanmıştır. Tatmin edici bir evlilik ilişkisi içerisindeki ebeveyn eşinden daha fazla destek görür. Tatmin edici evlilikten gelen pozitif duygular çocuğa da yansımaktadır.

Osborn ve Fincham'ın (1996) ortalama 12,8 yaşındaki 169 6. ve 7. sınıf çocuğu ile yaptıkları çalışmada çocuklar çocuk-ebeveyn ilişkisi ve evlilik çatışması üzerine anketler doldurmuşlar ve 14 öğretmen de çocukların agresif davranışları hakkında anket doldurmuşlardır. Buna göre evlilikteki çatışmalar ise eşleri etkiler ve öfke seviyelerini artırır. Bu öfke çocuklara da yansır ve bağlılığı azaltır.

Tavassolie ve diğerleri (2016) 3-9 yaş arasındaki 152 çocuktan algılanan ebeveyn tarzı, evlilik çatışması ve çocuk davranışsal çıktıları üzerine raporlar toplamışlardır. Evlilikteki uyumsuzlukların sosyoekonomik boyutta instabiliteye neden olduğu ve etkisiz ve tutarsız ebeveynlik yaklaşımlarına neden olduğu belirtilmektedir.

Madde bağımlılığının çocuklara karşı şiddet açısından önemli bir risk faktörü olduğu görülmektedir. Bu durum Berg-Nielsen'in (2002) literatür taraması şeklindeki çalışmalarında da vurgulanmıştır. Annenin uyuşturucu kullanımı ile olumsuz ebeveynlik davranışları arasında ilişki görülmektedir. Son olarak çocuktan kaynaklanan sorunların da ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi vardır.

Nam ve Chun (2014) Güney Kore’de bir panel çalışmaya katılan 470 anne ile bir çalışma yapmışlardır. Çocuğun huyunun, gelişimsel veya mental problemlerinin, anksiyetesinin ebeveynin çocuğa olumlu yaklaşmasını zorlaştıran özellikleri vardır. Çocukta mental bozuklukların olması negatif veya uygunsuz ebeveynlik stillerini arttırır.

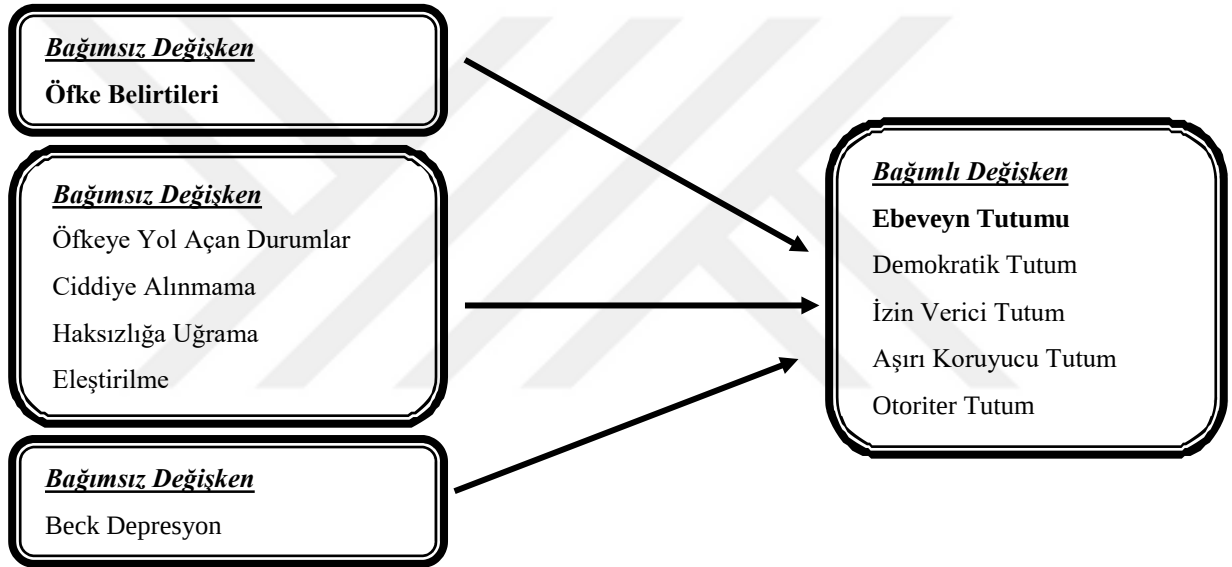
Jones ve Prinz (2005) yayınladıkları literatür taramasında çocuğun huyunun olumsuz olması, örneğin öfke, uyumsuzluk gibi olumsuz duyguların görülmesi ebeveynin çocuğa bağlanmasını zorlaştırabilir şeklinde bir sonuca varmışlardır. Bu durum ebeveyni uzak, sevgisiz veya düşmanca davranmaya itebilir denmiştir.

Bruggen ve diğerleri (2008) Medikal Araştırma Konseyi’nin ulusal sağlık ve gelişim verileri ile yaptıkları çalışma ile çocuk-ebeveyn ilişki kalitesi ve pozitif mental iyi olma halini incelemişlerdir. 13’ten 64 yaşına kadar farklı yöntemlerle iyi olma hali ölçülmüştür. Çocukta anksiyete ise daha kontrolcü bir ebeveynlik stili gibi olumsuz bir stilin uygulanmasına neden olabilir. Anksiyete sahibi çocukların anneleri aşırı korumacı olabilmektedirler.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma beş bağımsız değişken, dört bağımlı değişkenden oluşmaktadır. Bağımsız değişkenler “Öfke Belirtileri”, öfkeye yol açan durumlar alt boyutlarından “Ciddiye Alınmama”, “Haksızlığa Uğrama”, “Eleştirilme” ve “Beck Depresyon” ve bağımlı değişkenler ebeveyn tutum ölçeği alt boyutlarında “Demokratik Tutum”, “İzin Verici Tutum”, “Aşırı Koruyucu Tutum” ve “Otoriter Tutum” olarak belirlenmiştir. Ayrıca araştırmanın hipotezleri doğrultusunda oluşturulan ve belirtilen değişkenleri içeren araştırma modeli Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1- Araştırmanın Modeli

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.

H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.

H3: Annelerin haksızlığa uğrama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.

H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.

H5: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.

H6: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.

H7: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.

H8: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.

H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formu 4 bölümden oluşmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılan anne ve çocuklarının kişisel bilgilerini elde etmeyi amaçlayan ve araştırmacı tarafından oluşturulan form 10 sorudan oluşmaktadır.

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği: Balkaya ve Şahin (2003) tarafından uygulanmış olup öfkenin fiziksel belirtileri, öfkenin oluşmasına neden olan etmenleri, öfke ile ilgili düşünceleri, öfkeyle ilgili davranışları ve öfkelendiğinde sergilenen davranışları belirlemek ve katılımcılarının algılarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada 14 ifadeden oluşan Öfke Belirtileri Ölçeği ve 41 ifade ve 3 alt boyuttan oluşan Öfkeye Yol Açan Durumlar ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler beşli likert (“1 = Kesinlikle Katılmıyorum”, “2 = Katılmıyorum”, “3 = Kararsızım”, “4 = Katılıyorum”, “5 = Kesinlikle Katılıyorum”) tiptedir. Bununla birlikte Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeği alt boyutlarını “Ciddiye Alınmama (9, 17, 18, 19, 20, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40 ve 41 nolu ifadeler)”, “Haksızlığa Uğrama (4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 24, 25, 26 ve 34 nolu ifadeler)” ve “Eleştirilme (1, 2, 3, 7 ve 10 nolu ifadeler)” oluşturmaktadır.

Öfke Belirtileri Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,849 olarak belirlenmiştir. Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,956 Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeği alt boyutlarından ciddiye alınmamaya verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,842, haksızlığa uğramaya verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,876 ve eleştirilmeye verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,751 olarak belirlenmiştir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği: Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilmiş olup 2-6 yaş arası çocuğa sahip katılımcıların çocuk yetiştirme davranışlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada 46 ifade ve 4 alt boyuttan oluşan Öfkeye Yol Açan Durumlar ölçeği beşli likert ("1: Her zaman böyledir", "2: Çoğu zaman böyledir", "3: Bazen böyledir", "4: Nadiren böyledir", "5: Hiçbir zaman böyle değildir") tiptedir. Ölçeğin alt boyutlarını "Demokratik Tutum (2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 38 ve 42 nolu ifadeler), "İzin Verici Tutum" (1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43 ve 44 nolu ifadeler), "Aşırı Koruyucu Tutum" (4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41 ve 46 nolu ifadeler) ve "Otoriter Tutum" (3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40 ve 45 nolu ifadeler) oluşturmaktadır.

Ebeveyn Tutum Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,631 Ebeveyn Tutum Ölçeği alt boyutlarından demokratik tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,909, otoriter tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,859, aşırı koruyucu tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,796 ve izin verici tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,690 olarak belirlenmiştir.

Beck Depresyon Ölçeği: 1961 yılında Beck tarafından bireylerde depresyon belirtilerinin şiddetini ve riskini ölçek için klinik gözlem ve verilerle hazırlanmıştır. Gözlemlerin neticesinde 21 semptom altında birleştirilmiştir. 21 maddeden oluşan "Beck Depresyon Ölçeği" 0 ile 3 puan arasında puanlandırılmaktadır. Ölçeğe verilen cevapların neticesinde en düşük "0" puan ve en yüksek "63" puan alınabilmektedir. Ayrıca ölçekten alınan puanların artması katılımcıların depresyon seviyesinin arttığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçekten alınan puanlara göre depresyon düzeyleri değerlendirmeleri irdelendiğinde;

- “0-13 puan arası depresyon yok”
- “14-19 puan arası düşük düzey depresyon”
- “20-28 puan arası orta düzey depresyon”
- “29-63 puan arası yüksek düzey depresyon” olarak değerlendirildiği belirlenmiştir (Varhan, 2017, s. 61-62) .

Beck Depresyon Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,905 olarak belirlenmiştir.

Tüm istatistiksel analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences versiyon 25.0.0; SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) programı ile yapılmıştır. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler frekans (f), yüzde (%), ortalama ($\bar{x}$), standart sapma (SS), minimum ve maksimum değerler olarak belirtilmiştir. “Ölçeklerin normal dağılım varsayımına uyup uymadığı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakarak belirlenmiştir. Ayrıca normal dağılım gösteren değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç ve üzeri grupların karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) testi kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda oluşturulan araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon testi ile incelenmiştir. Ayrıca korelasyon analizinden elde edilen bulgulara göre; Annelerin öfke ve depresyon düzeyi çocuk yetiştirme tutumu üzerinde etkisi lineer regresyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini evren içerisinde rastgele seçilen, İstanbul’da ikamet eden 112 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Öfke Belirtileri Ölçeği, Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği toplamda 122 ifadeden oluşan likert tipi ifadelerdir.

Araştırmanın örneklemini evren içerisinde basit tesadüfî yöntem ile seçilen, 112 anne oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri annelere Öfke Belirtileri, Öfkeye Yol Açan Durumlar, Ebeveyn Tutum ve Beck Depresyon Ölçeklerinde yer alan ifadelerle birlikte demografik soruların uygulanması ile elde edilmiş olup verilerin analizi bu bölümde yapılmıştır. Bu bölümde yapılan analizlerde; araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik profili, ölçeklerin güvenilirlik analizi, araştırma değişkenleri arasındaki

ilişki, regresyon analizi; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile araştırma değişkenleri arasındaki fark testleri yer almaktadır.

Annelerin yaşına göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1- Katılımcıların Yaş Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	F	%
Yaş	24-29 Yaş Arası	24	21,4
	30-36 Yaş Arası	50	44,6
	37-42 Yaş Arası	35	31,3
	43 Yaş ve Üzeri	3	2,7
	Toplam	112	100,0

Tablo 1’de gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin yaş durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 44,6’sı 30-36 yaş aralığında iken 31,3’ünün 37-42 yaş aralığında ve 21,4’ünün 24-29 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 43 yaş ve üzeri annelerin 2,7 ile sınırlı kaldığı saptanmıştır.

Annelerin çocuk sayısına göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2- Annelerin Çocuk Sayısı Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	F	%
Çocuk Sayısı	1 Çocuk	31	27,7
	2-3 Çocuk	64	57,1
	4-5 Çocuk	15	13,4
	5 Çocuk Üzeri	2	1,8
	Toplam	112	100,0

Tablo 2’de gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin çocuk sayısı dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 57,1’inin 2-3, 27,7’sinin 1 ve 13,4’ünün 4-5 çocuğunun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 5’den fazla çocuğu olan annelerin %1,8 ile sınırlı kaldığı saptanmıştır.

Annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının cinsiyetine göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Cinsiyet Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Cinsiyet Durumu	Kız	70	62,5
	Erkek	42	37,5
	Toplam	112	100,0

Tablo 3'te gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının cinsiyet durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının 62,5'inin kız ve 37,5'inin erkek olduğu belirlenmiştir

Annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının yaşına göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Yaş Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Yaş Durumu	2 Yaş	16	14,3
	3 Yaş	32	28,6
	4 Yaş	16	14,3
	5 Yaş	29	25,9
	6 Yaş	19	17,0
	Toplam	112	100,0

Tablo 4'te gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının yaş durumu dağılımı incelendiğinde; 2-6 yaş arasında çocuğu annelerin

28,6'sının 3 yaşında, 25,9'unun 5 yaşında, 17,0'sinin 6 yaşında, 14,3'ünü 1 yaşında ve 14,3'ünün 4 yaşında çocuğu olduğu belirlenmiştir.

Annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğuna göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 5'te ve Şekil 6'da sunulmuştur.

Tablo 5- Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Kaçınıcı Çocuk Olma Durumu Dağılımı

Demografik Özellik	N	%
1'inci Çocuk	35	31,3
2'nci Çocuk	33	29,5
Kaçınıcı Çocuk 2-6 3'üncü Çocuk	30	26,8
Yaş Arasında 4'üncü Çocuk	11	9,8
5'inci Çocuk	3	2,7
Toplam	112	100,0

Tablo 5'te gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarının kaçınıcı çocuk olma durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 31,3'ünün 1'inci çocuğu, 29,5'inin 2'nci çocuğu ve 26,8'inin 3'üncü çocuğu 2-6 yaş arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 4'üncü çocuğu 2-6 yaş arasında olan anneler 9,8 ile 5'inci çocuğu 2-6 yaş arasında olan anneler 2,7 ile sınırlı kaldığı saptanmıştır.

Annelerin eğitimine göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6- Annelerin Eğitim Durumu Dağılımı

Demografik Özellik	N	%
İlkokul	21	18,8
Ortaokul	22	19,6
Lise	26	23,2
Eğitim Önlisans	11	9,8
Lisans	27	24,1
Yüksek Lisans	5	4,5
Toplam	112	100,0

Tablo 6'da gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin eğitim durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 24,1'inin lisans, 23,2'sinin lise, 16,6'sının ortaokul, 18,8'inin ilkokul ve 9,8'inin önlisans mezunu olduğu

belirlenmiştir. Ayrıca yüksek lisans mezunu annelerin 4,5 ile sınırlı kaldığı saptanmıştır.

Annelerin çalışma durumuna göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 7’de ve Şekil 8’de sunulmuştur.

Tablo 7- Annelerin Çalışma Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	73	65,2
	Çalışıyor	39	34,8
	Toplam	112	100,0

Tablo 7’de gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin çalışma durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 65,2’si çalışmadığını belirtirken %34,8’i çalıştığını belirtmişlerdir.

Çalışan annelerin mesleklerine göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8- Annelerin Meslek Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
Meslek Durumu	Anaokulu Öğretmeni	1	2,86
	Avukat	1	2,86
	Ayakkabı Üretim	1	2,86
	Bebek Bakıcısı	1	2,86
	Belediyede işçi	1	2,86
	Bilgisayar Öğretmeni	1	2,86
	Denetmen	1	2,86
	Gelir Uzmanı	1	2,86
	Hemşire	2	5,71
	İngilizce Öğretmenliği	1	2,86
	İnsan Kaynakları	1	2,86
	Mali Müşavir	1	2,86
	Muhasebe	2	5,71

Muhasebeci	1	2,86
Odyometrist	1	2,86
Okul öncesi öğretmeni	1	2,86
Öğretmen	8	22,86
Özel Güvenlik	1	2,86
Psikolog	1	2,86
Radyoterapi	1	2,86
Rehberlik Öğretmeni	1	2,86
Serbest	2	5,71
Tekstil	1	2,86
Temizlik Elemanı	2	5,71
Toplam	35	100,0

Tablo 8’de gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre çalışan annelerin meslek durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 22,86’sının öğretmen, 5,71’inin hemşire, 5,71’inin muhase ve 5,71’inin temizlik elemanı gibi mesleklerinin olduğu belirlenmiştir.

Annelerin hanesine giren gelire göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9- Annelerin Hanesine Giren Gelir Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
Gelir	Düşük	16	14,2
	Orta	48	42,9
	İyi	48	42,9
	Toplam	112	100,0

Tablo 9’da gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre haneye giren gelir durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 42,9’unun orta, 42,9’unun iyi ve %14,2’sinin düşük gelirli olduğu belirlenmiştir.

Annelerin eşleriyle birlikte yaşamasına göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10- Annelerin Eşleriyle Birlikte Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
Birlikte Yaşama Durumu	Birlikte Yaşıyor	105	93,8
	Birlikte Yaşamıyor	7	6,2
	Toplam	112	100,0

Tablo 10’da gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin eşleriyle birlikte yaşama durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 93,8’inin eşleriyle birlikte yaşadığı belirlenmiştir. Buna rağmen hiç evlenmemiş, boşanmış veya eşi vefat etmiş anne bulunmamaktadır.

Annelerin evlilik süresine göre frekans ve yüzde oranları dağılımı Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11- Annelerin Evlilik Süresi Durumu Dağılımı

	Demografik Özellik	N	%
Evlilik Süresi	1-5 Yıl Arası	17	15,2
	6-10 Yıl Arası	32	28,6
	11-15 Yıl Arası	33	29,5
	16-20 Yıl Arası	19	17,0
	21-25 Yıl Arası	10	8,9
	26 Yıl ve Üzeri	1	,9
	Toplam	112	100,0

Tablo 11’de gerçekleştirilen frekans analizi sonuçlarına göre annelerin kaç yıldır evli olma durumu dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan annelerin 28,6’sının 6-10 yıl arasında, 29,5’inin 11-15 yıl arasında, 17,0’sinin 16-20 yıl arasında, 15,2’sinin 1-5 yıl arasında ve 8,9’unun 21-25 yıl arasında evli olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca 26 yıl ve üzerinde evli olan annelerin 0,9 ile sınırlı saptanmıştır.

3.5. Ölçeklere Yönelik Güvenirlilik Analizi

Balkaya (2001) tarafından geliştirilen ve kişilerin öfke konusundaki duygu, düşünce ve tutumlarını belirlemeyi amaçlayan ve beş bölümden oluşan bir ölçektir. Likert tipi olan maddeler, 1-5 arasında puanlanmaktadır. Balkaya, 2003 yılında ölçeğin geçerliliği ve faktör yapısını incelemiştir. Analiz sonucunda söz konusu 5 temel boyutun güvenirlik katsayılarının $\alpha = 0.83$ ve $\alpha = 0.93$ arasında, toplam 15 faktör alt ölçeğinin güvenirlik katsayılarının da $\alpha = 0.64$ ve $\alpha = 0.95$ arasında değiştiği görülmüştür. Aynı çalışmada yaş, eğitim ve cinsiyetin öfkenin farklı alt ölçeklerini etkileyebileceği yönünde bulgular elde edilmiştir. Bu tez çalışmasında ölçeğin, “Öfke Belirtileri”, “Öfkeye Yol Açan Durumlar”, “Öfkeyle İlişkili Düşünceler”, “Öfkeyle İlişkili Davranışlar” ve “Kişilerarası Öfke” alt ölçekleri kullanılmıştır. “Öfke Belirtileri” adı verilen boyutta, öfkeye yönelik belirtilerin yer aldığı 14 madde bulunmakta, bu belirtilerin ne sıklıkla ortaya çıktığı sorulmaktadır. “Öfkeye Yol Açan Durumlar” adı verilen ikinci boyutta, öfkenin oluşmasına neden olan toplam 41 ifade sıralanmakta, bu ifadelerin ne kadar öfke uyandırdığı sorulmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen alt boyutlar; “Ciddiye Alınmama” (9, 17, 18, 19, 20, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40 ve 41 nolu ifadeler), “Haksızlığa Uğrama” (4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 24, 25, 26 ve 34 nolu ifadeler) ve “Eleştirilme” (1, 2, 3, 7 ve 10 nolu ifadeler) olarak adlandırılmıştır. Toplamda 55 maddeden oluşan öfke belirtileri ve öfkeye yol açan durumlar alt ölçekleri 5’li likert türü ölçeklerdir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği, Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek 2-6 yaş arasındaki çocukların aileleri tarafından nasıl bir tutumla yetiştirildiğini göstermektedir. Bu ölçek dört alt boyutta incelenmektedir. Bu boyutlar; “Demokratik Tutum (2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 38 ve 42 nolu ifadeler), “İzin Verici Tutum” (1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43 ve 44 nolu ifadeler), “Aşırı Koruyucu Tutum” (4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41 ve 46 nolu ifadeler) ve “Otoriter Tutum” (3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40 ve 45 nolu ifadeler) olarak adlandırılmıştır. Toplamda 46 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşan Ebeveyn Tutum Ölçeği 5’li Likert (“1: Her zaman böyledir”, “2: Çoğu zaman böyledir”, “3: Bazen böyledir”, “4: Nadiren böyledir”, “5: Hiçbir zaman böyle değildir”) tipi ölçektir.

1961 yılında Beck tarafından bireylerde depresyon belirtilerinin şiddetini ve riskini ölçek için klinik gözlem ve verilerle hazırlanmıştır. Gözlemlerin neticesinde 21

semptom altında birleştirilmiştir. 21 maddeden oluşan “Beck Depresyon Ölçeği” 0 ile 3 puan arasında puanlandırılmaktadır. Ölçeğe verilen cevapların neticesinde en düşük “0” puan ve en yüksek “63” puan alınabilmektedir. Ayrıca ölçekten alınan puanların artması katılımcıların depresyon seviyesinin arttığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçekten alınan puanlara göre depresyon düzeyleri değerlendirilmeleri irdelendiğinde;

- “0-13 puan arası depresyon yok”
- “14-19 puan arası düşük düzey depresyon”
- “20-28 puan arası orta düzey depresyon”
- “29-63 puan arası yüksek düzey depresyon” olarak değerlendirildiği belirlenmiştir (Varhan, 2017, s. 61-62).

Araştırmanın bu bölümünde annelerin Öfke Belirtileri, Öfkeye Yol Açan Durumlar, Ebeveyn Tutum ve Beck Depresyon Ölçeklerine verdiği cevapların toplam iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir (Tablo 12). Cronbach Alpha katsayısının değerlendirme kriterleri aşağıdaki gibidir,;

“ $0.00 < \text{Katsayı} < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.”

“ $0.40 < \text{Katsayı} < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.”

“ $0.60 < \text{Katsayı} < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.”

“ $0.80 < \text{Katsayı} < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir” (Özdamar, 1999, s. 513).

Öfke Belirtileri Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,849 olarak belirlenmiştir.

Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,956 Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeği alt boyutlarından ciddiye alınmamaya verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,842, haksızlığa uğramaya verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,876 ve eleştirilmeye verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,751 olarak belirlenmiştir.

Ebeveyn Tutum Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,631 Ebeveyn Tutum Ölçeği alt boyutlarından demokratik tutuma verilen

cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,909, otoriter tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,859, aşırı koruyucu tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,796 ve izin verici tutuma verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,690 olarak belirlenmiştir.

Beck Depresyon Ölçeğine verilen cevapların toplam güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,905 olarak belirlenmiştir.

Tablo 12- Ölçeklere Ait Güvenilirlik Analizi Bulguları

Ölçekler	Cronbach's Alpha	N
Öfke Belirtileri	,849	14
Öfkeye Yol Açan Durumlar	,956	41
Ciddiye Alınmama	,942	20
Haksızlığa Uğrama	,876	16
Eleştirilme	,751	5
Ebeveyn Tutumu	,631	46
Demokratik Tutum	,909	17
Otoriter Tutum	,859	11
Aşırı Koruyucu Tutum	,796	9
İzin Verici Tutum	,690	9
Beck Depresyon Envanteri	,905	21

Öfke Belirtileri Ölçeğinin, Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeğinin, Ebeveyn Tutum Ölçeğinin ve Beck Depresyon Ölçeğinin Cronbach's Alpha değerlerine bakıldığında; bu değerlerin sırasıyla 0,849, 0,956, 0,631 ve 0,905 olduğu görülmektedir. Bu değerler; ölçeklerin yüksek derecede ve oldukça güvenilir olduklarını göstermektedir (Özdamar, 1999, s. 510). Güvenilirlik analizlerinden elde edilen bulgular hep birlikte değerlendirildiğinde; ölçeklerin güvenilir olduğuna ve araştırmada kullanılmasında bir sakınca olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Araştırmanın örneklemini evren içerisinde basit tesadüfî yöntem ile seçilen 2-6 yaş arası çocuğu olan 112 anne oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri 2-6 yaş arası çocuğu olan annelere Öfke Belirtileri, Öfkeye Yol Açan Durumlar, Ebeveyn Tutum ve Beck Depresyon Ölçeklerinde yer alan ifadelerle beraber sosyo-demografik soruların uygulanması ile elde edilmiş ve verilerin analizi bu başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde yapılan analizlerde; “araştırma değişkenlerine yönelik betimsel analiz, fark testleri, araştırma değişkenleri arasındaki ilişki ve regresyon analizi” yer almaktadır.

4.1. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Araştırmada; “Öfke Belirtileri”, Öfkeye Yol Açan Durumlar Ölçeği alt boyutlarından “Ciddiye Alınmama”, “Haksızlığa Uğrama” ve “Eleştirilme”, Ebeveyn Tutum Ölçeği alt boyutların “Demokratik Tutum”, “Otoriter Tutum”, “Aşırı Koruyucu Tutum” ve “İzin Verici Tutum”, “Beck Depresyon Envanteri” araştırmanın değişkenlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın bu kısmında, araştırma değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilecek olup araştırma değişkenleri arasındaki ilişki ve etki irdelenecektir.

Tablo 13- Araştırma Değişkenleri ve Ölçeklere İlişkin Betimsel Analizi Sonuçları

	N	Min.	Maks.	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Öfke Belirtileri	112	14,00	38,00	22,55	5,98	,717	-,334
Öfkeye Yol Açan Durumlar	112	115,00	205,00	165,76	24,88	-,300	-,910
Ciddiye Alınmama	112	31,00	100,00	75,85	16,71	-,446	-,337
Haksızlığa Uğrama	112	54,00	80,00	71,75	7,55	-,908	-,234
Eleştirilme	112	6,00	25,00	17,65	4,24	-,363	-,350
Ebeveyn Tutumu	112	101,00	158,00	128,85	11,24	,010	,119
Demokratik Tutum	112	16,00	47,00	28,79	7,85	,365	-,469
Otoriter Tutum	112	33,00	55,00	44,92	5,19	-,454	-,204
Aşırı Koruyucu Tutum	112	9,00	38,00	21,57	6,67	,369	,035
İzin Verici Tutum	112	21,00	45,00	32,83	5,15	-,634	,151
Beck Depresyon Envanteri	112	,00	16,00	3,66	5,10	1,352	,574

Yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 13’te verilmiş olup bu tablo irdelendiğinde;

- Araştırmaya katılan annelerin, öfke belirtilerine verdiği cevapların toplam ortalaması $22,55 \pm 5,98$, minimum puanı 14,00 ve maksimum puanı 38,00 olarak tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan annelerin, öfkeye yol açan durumlara verdiği cevapların toplam ortalaması $165,76 \pm 24,88$, minimum puanı 115,00 ve maksimum puanı 205,00 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca öfkeye yol açan durumlar alt faktörlerinden olan ciddiye alınmamaya verdiği cevapların toplam ortalaması $75,85 \pm 16,71$, minimum puanı 31,00 ve maksimum puanı 100,00, haksızlığa uğramaya verdiği cevapların toplam ortalaması $71,75 \pm 7,55$, minimum puanı 54,00 ve maksimum puanı 80,00 ve eleştirilmeye verdiği cevapların toplam ortalaması $17,65 \pm 4,24$, minimum puanı 6,00 ve maksimum puanı 25,00 olarak tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan annelerin, çocuk yetirme tutumuna verdiği cevapların toplam ortalaması $128,85 \pm 11,24$, minimum puanı 101,00 ve maksimum puanı 158,00 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca çocuk yetiştirme tutumu alt faktörlerinden olan demokratik tutuma verdiği cevapların toplam ortalaması $28,79 \pm 7,85$, minimum puanı 16,00 ve maksimum puanı 47,00, otoriter tutuma verdiği cevapların toplam ortalaması $44,92 \pm 5,19$, minimum puanı 33,00 ve maksimum puanı 55,00, aşırı koruyucu tutuma verdiği cevapların toplam ortalaması $21,57 \pm 6,67$, minimum puanı 9,00 ve maksimum puanı 38,00 ve izin verici tutuma verdiği cevapların toplam ortalaması $32,83 \pm 5,15$, minimum puanı 21,00 ve maksimum puanı 45,00 olarak tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan annelerin, beck depresyon envanterine verdiği cevapların toplam ortalaması $3,66 \pm 5,10$, minimum puanı 0,00 ve maksimum puanı 16,00 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bulunan toplam ortalamaya göre; araştırmaya katılan annelerde depresyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Ölçeğin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakarak belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ve -1,5 değerleri arasında olması değişkenlerin normal dağılıma uyum gösterdiğini ifade etmektedir” (Doğan ve Başokçu, 2010, s. 65-66). Yapılan analizler sonucunda değişkenlerin tamamının belirtilen aralıklarda olduğu ve normal dağılım varsayımını sağladığı tespit edilmiştir. Bu nedenle; değişkenlerin normal dağılıma uyduğu varsayımı kabul edilmiş ve parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır.

4.1.1. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma değişkenlerinin birbiri arasındaki ilişkileri, Pearson Korelasyon Analizi ile incelenecektir (Tablo 14). Aralarında ilişki çıkması durumunda annelerin depresyon düzeyinin, öfke belirtilerinin ve öfkeye yol açan durumların çocuk yetiştirme tutumu üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenecektir.

Tablo 14- Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Öfke Belirtileri	K.K. 1		-,109	-,098	,029	,098	-,244**	,232*	-,064	,460**
	P		,253	,302	,759	,304	,009	,014	,505	,000
2. Ciddiye Alınmama	K.K.	1		,755**	,644**	-,051	-,048	-,315**	,123	-,127
	P			,000	,000	,595	,613	,001	,195	,180
3. Haksızlığa Uğrama	K.K.		1		,668**	-,081	,045	-,236*	,178	-,163
	P				,000	,397	,639	,012	,061	,087
4. Eleştirilme	K.K.			1		-,006	-,060	-,028	,257**	-,061
	p					,947	,531	,773	,006	,521
5. Demokratik Tutum	K.K.				1		-,612**	,255**	-,380**	-,044
	p						,000	,007	,000	,644
6. Otoriter Tutum	K.K.					1		-,098	,438**	-,117
	p							,306	,000	,219
7. Aşırı Koruyucu Tutum	K.K.						1		-,027	,001
	P								,777	,994
8. İzin Verici Tutum	K.K.								1	-,119
	p									,211
9. Beck Depresyon	K.K.									1
	p									

**p<0.01

*p<0.05

"Çalışmada kullanılan araştırma değişkenlerinin annelere uygulanması neticesinde elde edilen toplam ortalama değer verileri arasındaki ilişki Pearson Korelasyon testi ile

incelenmiştir. İstatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir. Pearson Korelasyon katsayısının değerlendirme kriterleri aşağıdaki gibidir”;

“0.00 = Katsayı ise ilişki yoktur.”

“0.00 < Katsayı < 0.29 ise düşük düzeyde ilişki vardır.”

“0.30 < Katsayı < 0.69 ise orta düzeyde ilişki vardır.”

“0.70 < Katsayı < 0.99 ise yüksek düzeyde ilişki vardır.”

“1.00 = Katsayı ise mükemmel ilişki vardır” (Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2006).

Tablo 14’deki Pearson Korelasyon testi sonuçlarına bakıldığında;

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, öfke belirtileri düzeyi ile aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyi arasında pozitif yönlü korelasyon varken öfke belirtileri düzeyi ile otoriter tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon vardır ($p < 0.05$). Ayrıca annelerin öfke belirtileri düzeyi ile ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum ve izin verici tutum düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, ciddiye alınmama düzeyi ile haksızlığa uğrama ve eleştirilme düzeyleri arasında pozitif yönlü korelasyon varken ciddiye alınmama düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon vardır ($p < 0.05$). Ayrıca annelerin ciddiye alınmama düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, haksızlığa uğrama düzeyi ile eleştirilme düzeyleri arasında pozitif yönlü korelasyon varken haksızlığa uğrama düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon vardır ($p < 0.05$). Ayrıca annelerin haksızlığa uğrama düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, eleştirilme düzeyi ile izin verici tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde korelasyon vardır ($r = 0,257$, $p = 0.006$). Ayrıca annelerin eleştirilme düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, demokratik tutum düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında pozitif yönlü korelasyon varken demokratik tutum düzeyi ile otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyleri arasında negatif yönlü korelasyon vardır ($p < 0.05$). Ayrıca annelerin demokratik tutum düzeyi ile depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, otoriter tutum düzeyi ile izin verici tutum düzeyi arasında pozitif yönlü orta düzeyde korelasyon vardır ($r = 0.438$, $p < 0.001$). Ayrıca annelerin otoriter tutum düzeyi ile aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin aşırı koruyucu tutum düzeyi ile izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin izin verici tutum düzeyi ile depresyon düzeyleri arasında korelasyon saptanmamıştır ($p > 0.05$).

4.1.2. Regresyon Analizine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında lineer regresyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

“Regresyon analizlerinden önce, veri setine ilişkin doğrusallık, normallik, ve homojenlik varsayımları incelenmiştir. Veri setinde uç değerlerin (outliers) olup olmadığı incelenmiş ve aşırı uç değerlerin olmadığı saptanmıştır. Standart hatalar arasında otokorelasyon olup olmadığını saptamak için Durbin-Watson istatistiğinden yararlanılmış, Durbin-Watson istatistiği 1,981-2,303 aralığında olduğu için hatalar arasında otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır” (Genceli, 1973, s. 179).

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin demokratik tutum düzeyi ile öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumunu, annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. **Bu nedenle “H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”, “H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”, “H3: Annelerin haksızlığa uğrama**

düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” ve “H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezleri demokratik tutum için red edilmesine karar verilmiştir.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin otoriter tutum düzeyi ile ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumunu, annelerin ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. Bu nedenle “H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”, “H3: Annelerin haksızlığa uğrama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” ve “H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezleri otoriter tutum için red edilmesine karar verilmiştir. Annelerin öfke belirtileri düzeyinin otoriter tutum üzerindeki etkisine yönelik lineer regresyon analizi Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 15- Öfke Belirtilerinin Otoriter Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Lineer Regresyon Analizi Sonuçları

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar		F	R ²
	B	Std. hata	β	t	p	
Sabit	49,695	1,871		26,563	,000	6,971 ,060
Öfke Belirtileri	-,212	,080	-,244	-2,640	,009	

Bağımlı Değişken: Otoriter Tutum

* p<0.01

Öfke belirtilerinin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu ne derece etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre; bu modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu öfke belirtilerinin, otoriter tutumun varyansının %6,0’sını açıklayabildiği görülmektedir ($R^2=,060$; $F_{(1,110)}=6,971$, $p=0.009$). Bulunan sonuçlara göre; öfke belirtileri otoriter tutumu istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde yordadığı ($\beta=-0.244$, $t=-2,640$, $p=0.009$) belirlenmiştir. Bir diğer değişle, çalışma grubunu oluşturan annelerin, öfke belirtileri düzeyleri otoriter tutum düzeylerini negatif yönde etkilemektedir. Ayrıca regresyon eşitliği incelendiğinde ve diğer yordayıcı

değişkenler sabit tutulduğunda; annelerin, öfke belirtileri düzeyindeki bir birimlik artış, otoriter tutum düzeyinde 0,212'lik bir azalışa neden olacaktır (Tablo 15).

Tablo 14'te yapılan korelasyon analizi ve Tablo 15'de yapılan regresyon analizi sonuçları hep birlikte değerlendirildiğinde “H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezinin otoriter tutum için kabulüne karar verilmiştir.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin aşırı koruyucu tutum düzeyi ile eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumunu, annelerin eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. **Bu nedenle “H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezi aşırı koruyucu tutum için red edilmesine karar verilmiştir.** Annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama ve haksızlığa uğrama düzeyinin aşırı koruyucu tutum üzerindeki etkisine yönelik çoklu doğrusal regresyon analizi Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16- Öfke Belirtileri, Ciddiye Alınmama ve Haksızlığa Uğramanın Aşırı Koruyucu Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar		F	R ²
	B	Std. hata	β	t	P	
Sabit	24,945	6,741		3,700	,000	
Öfke Belirtileri	,224	,100	,200	2,230	,028	5,797 ,139
Ciddiye Alınmama	-,120	,055	-,301	-2,207	,029	
Haksızlığa Uğrama	,010	,120	,011	,082	,935	

Bağımlı değişken: Aşırı Koruyucu Tutum

*** p<0.01**

Öfke belirtilerinin, ciddiye alınmamanın ve haksızlığa uğramanın çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu ne ölçüde etkilediğini test etmek için yapılan regresyon analizi neticesinde; bu modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve öfke belirtilerinin, ciddiye alınmamanın ve haksızlığa uğramanın aşırı koruyucu tutumun

varyansının 13,9'unu açıklayabildiği görülmektedir ($R^2=,139$; $F_{(3,108)} = 5,797$, $p=0.001$). Bulunan sonuçlara göre; annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama ve haksızlığa uğrama düzeylerinin aşırı koruyucu tutum üzerindeki etkisi birlikte değerlendirildiğinde; annelerin, öfke belirtileri düzeyi aşırı koruyucu tutum düzeyini istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ($\beta=0.200$, $t=2,230$, $p=0.028$) yönde ve ciddiye alınmama düzeyi aşırı koruyucu tutum düzeyini istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ($\beta=-0.301$, $t=-2,207$, $p=0.029$) yönde yordarken annelerin haksızlığa uğrama düzeyi aşırı koruyucu tutum düzeyini istatistiksel olarak anlamlı yordamamaktadır ($p>.05$). Bir diğer değişle, çalışma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama ve haksızlığa uğrama düzeyleri birlikte değerlendirildiğinde; annelerin öfke belirtileri ve ciddiye alınmama düzeyleri aşırı koruyucu tutum üzerinde anlamlı katkı sağlarken haksızlığa uğrama düzeyleri anlamlı katkı sağlamadığı değerlendirilmiştir (Tablo 16).

Tablo 14'te yapılan korelasyon analizi ve Tablo 16'da yapılan regresyon analizi sonuçları hep birlikte değerlendirildiğinde “H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”ve “H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezinin aşırı koruyucu tutum için kabulüne karar verilirken “H3: Annelerin haksızlığa uğrama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezinin aşırı koruyucu tutum için reddine karar verilmiştir.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin izin verici tutum düzeyi ile öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumunu, annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. **Bu nedenle “H1: Annelerin öfke belirtileri düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.”, “H2: Annelerin ciddiye alınmama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” ve “H3: Annelerin haksızlığa uğrama düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezleri izin verici tutum için red edilmesine karar verilmiştir.** Annelerin eleştirilme düzeyinin aşırı koruyucu tutum üzerindeki etkisine yönelik lineer regresyon analizi Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17- Eleştirilmenin İzin Verici Tutum Üzerindeki Etkisine Yönelik Lineer Regresyon Analizi Sonuçları

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar		F	R ²
	B	Std. hata	β	t		
Sabit	27,330	2,030		13,460	,000	
Eleştirilme	,312	,112	,257	2,785	,006	7,758 ,066
Bağımlı Değişken: İzin Verici Tutum						

* p<0.01

Eleştirilmenin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu ne derece etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre; bu modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, eleştirilmenin, izin verici tutumun varyansının

6,6'sını açıklayabildiği görülmektedir ($R^2=,066$; $F_{(1,110)}=7,758$, $p=0.006$). Bulunan sonuçlara göre; eleştirilme izin verici tutumu istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde yordadığı ($\beta=0.257$, $t=2,785$, $p=0.006$) belirlenmiştir. Bir diğer değişle, çalışma grubunu oluşturan annelerin, eleştirilme düzeyleri izin verici tutum düzeylerini pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca regresyon eşitliği incelendiğinde ve diğer yordayıcı değişkenler sabit tutulduğunda; annelerin, eleştirilme düzeyindeki bir birimlik artış, izin verici tutum düzeyinde 0,312'lik bir artışa neden olacaktır (Tablo 17).

Tablo 14'te yapılan korelasyon analizi ve Tablo 17'de yapılan regresyon analizi sonuçları hep birlikte değerlendirildiğinde “H4: Annelerin eleştirilme düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkilidir.” hipotezleri izin verici tutum için kabul edilmesine karar verilmiştir.

4.2. Anne ve Çocuklarının Demografik Profili ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunu oluşturan anne ve 2-6 yaş arası çocuklarının demografik özellikleri ile araştırma değişkenleri düzeyleri arasındaki farklılaşmaları irdelenecektir.

Tablo 18- “Annelerin Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş Durumu	n	Ort.	SS	t	P
Öfke Belirtileri	24-36 Yaş Arası	74	22,68	6,03	,300	,765
	37 Yaş Üzeri	38	22,32	5,96		
Ciddiye Alınmama	24-36 Yaş Arası	74	74,43	15,86	-1,254	,212
	37 Yaş Üzeri	38	78,61	18,16		
Haksızlığa Uğrama	24-36 Yaş Arası	74	70,96	7,95	-1,556	,123
	37 Yaş Üzeri	38	73,29	6,53		
Eleştirilme	24-36 Yaş Arası	74	17,50	4,36	-,527	,599
	37 Yaş Üzeri	38	17,95	4,05		
Demokratik Tutum	24-36 Yaş Arası	74	27,47	7,53	-2,530	,013
	37 Yaş Üzeri	38	31,34	7,91		
Otoriter Tutum	24-36 Yaş Arası	74	45,49	5,30	1,625	,107
	37 Yaş Üzeri	38	43,82	4,85		
Aşırı Koruyucu Tutum	24-36 Yaş Arası	74	20,97	6,35	-1,329	,187
	37 Yaş Üzeri	38	22,74	7,21		
İzin Verici Tutum	24-36 Yaş Arası	74	32,88	5,03	,137	,891
	37 Yaş Üzeri	38	32,74	5,45		
Beck Depresyon	24-36 Yaş Arası	74	4,01	5,41	1,021	,309
	37 Yaş Üzeri	38	2,97	4,44		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan 24-29 yaş arası değişkeni, 30-36 yaş arası değişkeni ile birleştirilerek 24-36 yaş arası olarak ve 43 yaş ve üzeri değişkeni, 37-42 yaş arası değişkeni ile birleştirilerek 37 yaş ve üzeri değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 18’de gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin yaşına göre demokratik tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır ($t=-2,530$, $p=0.013$). Ayrıca 37 yaş ve üzeri olan annelerin demokratik tutum düzeyi 24-36 yaş arası annelere göre daha yüksektir. Bununla birlikte

araştırma grubunu oluşturan annelerin yaşına göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde 24-36 yaş arası ya da 37 yaş ve üzeri anne olmak; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 18). **Bu nedenle “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin yaşı için reddine karar verilmiştir.**

Tablo 19- “Annelerin Çocuk Sayısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Çocuk Sayısı	n	Ort.	SS	t	p
Öfke Belirtileri	1 Çocuk	31	22,65	6,95	,100	,921
	2 Çocuk Üzeri	81	22,52	5,61		
Ciddiye Alınmama	1 Çocuk	31	75,87	15,04	,009	,993
	2 Çocuk Üzeri	81	75,84	17,40		
Haksızlığa Uğrama	1 Çocuk	31	73,13	5,81	1,198	,233
	2 Çocuk Üzeri	81	71,22	8,09		
Eleştirilme	1 Çocuk	31	18,23	3,06	,885	,378
	2 Çocuk Üzeri	81	17,43	4,61		
Demokratik Tutum	1 Çocuk	31	25,48	4,97	-2,841	,005
	2 Çocuk Üzeri	81	30,05	8,39		

Otoriter Tutum	1 Çocuk	31	47,00	4,42	2,698	,008
	2 Çocuk Üzeri	81	44,12	5,26		
Aşırı Koruyucu Tutum	1 Çocuk	31	22,90	6,06	1,311	,193
	2 Çocuk Üzeri	81	21,06	6,86		
İzin Verici Tutum	1 Çocuk	31	33,58	3,94	,953	,342
	2 Çocuk Üzeri	81	32,54	5,54		
Beck Depresyon	1 Çocuk	31	4,68	5,68	1,308	,193
	2 Çocuk Üzeri	81	3,27	4,85		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan 4-5 ve 5 çocuk üzeri değişkenleri, 2-3 çocuk değişkeni ile birleştirilerek 2 çocuk ve üzeri değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 19’da gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin 2-6 yaş arası çocuk sayısına göre demokratik tutum ve otoriter tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (Sırasıyla; $t=-2,841$, $p=0.005$; $t=2,698$, $p=0.008$). Ayrıca 1 çocuğu olan annelerin otoriter tutum düzeyi 2 ve üzeri çocuğu olan annelere daha yüksekken 2 ve üzeri çocuğu olan annelerin demokratik tutum düzeyi 1 çocuğu olan annelere göre yüksektir. Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin çocuk sayısına göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin 1 çocuğunun ya da 2 ve üzeri çocuğunun olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 19). **Bu nedenle “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre**

farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin çocuk sayısı için reddine karar verilmiştir.

Tablo 20- “Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Cinsiyeti ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Çocuklarının Cinsiyeti	n	Ort.	SS	t	P
Öfke Belirtileri	Kız	70	22,09	5,57	-1,069	,287
	Erkek	42	23,33	6,61		
Ciddiye Alınmama	Kız	70	77,29	16,81	1,177	,242
	Erkek	42	73,45	16,47		
Haksızlığa Uğrama	Kız	70	72,36	7,41	1,100	,274
	Erkek	42	70,74	7,76		
Eleştirilme	Kız	70	17,57	4,56	-,258	,797
	Erkek	42	17,79	3,71		
Demokratik Tutum	Kız	70	29,19	8,65	,695	,489
	Erkek	42	28,12	6,32		
Otoriter Tutum	Kız	70	44,96	5,68	,098	,922
	Erkek	42	44,86	4,30		
Aşırı Koruyucu Tutum	Kız	70	21,70	6,50	,262	,794
	Erkek	42	21,36	7,03		
İzin Verici Tutum	Kız	70	32,99	5,39	,411	,682
	Erkek	42	32,57	4,77		
Beck Depresyon	Kız	70	3,46	4,95	-,543	,588
	Erkek	42	4,00	5,40		

Tablo 20’de gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin 2-6 yaş arası çocuğunun cinsiyetine göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde

annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kız ya da erkek olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 20).

Bu nedenle “H5: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”, “H6: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”, “H7: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H8: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin 2-6 yaş arası çocukların cinsiyeti için reddine karar verilmiştir.

Tablo 21- “Annelerin 2-6 Yaş Arasındaki Çocuklarının Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Çocuklarının Yaşı	n	Ort.	SS	t	P
Öfke Belirtileri	2-4 Yaş Arası	64	22,20	6,18	-,714	,477
	5-6 Yaş Arası	48	23,02	5,74		
Ciddiye Alınmama	2-4 Yaş Arası	64	75,75	15,55	-,071	,943
	5-6 Yaş Arası	48	75,98	18,32		
Haksızlığa Uğrama	2-4 Yaş Arası	64	72,31	7,10	,910	,365
	5-6 Yaş Arası	48	71,00	8,13		
Eleştirilme	2-4 Yaş Arası	64	17,77	4,32	,327	,745
	5-6 Yaş Arası	48	17,50	4,18		
Demokratik Tutum	2-4 Yaş Arası	64	28,72	7,51	-,104	,918
	5-6 Yaş Arası	48	28,88	8,35		
Otoriter Tutum	2-4 Yaş Arası	64	45,53	5,10	1,448	,151

	5-6 Yaş Arası	48	44,10	5,25		
Aşırı Koruyucu Tutum	2-4 Yaş Arası	64	21,08	6,06	-,903	,369
	5-6 Yaş Arası	48	22,23	7,43		
İzin Verici Tutum	2-4 Yaş Arası	64	33,38	4,50	1,296	,198
	5-6 Yaş Arası	48	32,10	5,88		
Beck Depresyon	2-4 Yaş Arası	64	3,89	5,46	,549	,584
	5-6 Yaş Arası	48	3,35	4,63		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan 2 ve 4 yaş değişkenleri, 3 yaş değişkeni ile birleştirilerek 2-4 yaş arası olarak ve 5 ve 6 yaş değişkenleri birleştirilerek 5-6 yaş arası değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 21’de gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin 2-6 yaş arası çocuğunun yaşına göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının 2-4 yaş arası ya da 5-6 yaş arası olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 21).

Bu nedenle “H5: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”, “H6: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.”, “H7: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H8: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin 2-6 yaş arası çocukların yaşı için reddine karar verilmiştir.

Tablo 22- “Annelerin Kaçınıcı Çocuğunun 2-6 Yaş Arasında Olduğu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Kaçınıcı Çocuk	n	Ort.	SS	F	P
Öfke Belirtileri	1’inci Çocuk	35	22,29	6,18	1,107	,334
	2’nci Çocuk	33	23,82	6,56		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	21,82	5,32		
Ciddiye Alınmama	1’inci Çocuk	35	77,26	15,26	,246	,782
	2’nci Çocuk	33	74,39	16,05		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	75,82	18,49		
Haksızlığa Uğrama	1’inci Çocuk	35	73,86	5,66	2,142	,122
	2’nci Çocuk	33	71,27	7,20		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	70,43	8,82		
Eleştirilme	1’inci Çocuk	35	18,46	3,17	1,689	,190
	2’nci Çocuk	33	17,97	4,36		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	16,77	4,79		
Demokratik Tutum	1’inci Çocuk	35	25,46	6,22	9,684	,000
	2’nci Çocuk	33	27,45	7,71		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	32,43	7,75		
Otoriter Tutum	1’inci Çocuk	35	46,91	5,39	4,200	,017
	2’nci Çocuk	33	44,45	4,60		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	43,68	5,08		
Aşırı Koruyucu Tutum	1’inci Çocuk	35	22,43	6,40	,454	,637
	2’nci Çocuk	33	20,94	6,30		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	21,36	7,21		
İzin Verici Tutum	1’inci Çocuk	35	33,89	4,09	1,543	,218
	2’nci Çocuk	33	33,00	5,17		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	31,86	5,79		
Beck Depresyon	1’inci Çocuk	35	4,23	5,28	,988	,376
	2’nci Çocuk	33	4,18	5,56		
	3’üncü Çocuk ve Üzeri	44	2,82	4,58		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan 4'üncü ve 5'inci çocuk değişkenleri, 3'üncü çocuk değişkeni ile birleştirilerek 3'üncü çocuk ve üzeri değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 22'de gerçekleştirilen tek yönlü varyans analiz sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğuna göre demokratik tutum ve otoriter tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (Sırasıyla; $F=9,684$, $p<0.001$; $F=4,200$, $p=0.017$). Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğuna göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğu; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 22) **Bu nedenle “H5: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H6: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğu için kabulüne karar verilirken “H7: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H8: Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumu 2-6 yaş arası çocuklarının cinsiyetine, yaşına ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğu için reddine karar verilmiştir.**

Tablo 23- “Annelerin Eğitimi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Eğitimi	N	Ort.	SS	F	P
Öfke Belirtileri	İlkokul/Ortaokul	43	23,40	6,98	,701	,498
	Lise/Önlisans	37	21,92	4,55		
	Lisans/Yüksek Lisans	32	22,16	6,04		

	İlkokul/Ortaokul	43	71,09	19,30		
Ciddiye Alınmama	Lise/Önlisans	37	78,70	15,34	2,925	,058
	Lisans/Yüksek Lisans	32	78,94	13,07		
	İlkokul/Ortaokul	43	69,56	8,61		
Haksızlığa Uğrama	Lise/Önlisans	37	73,30	6,71	3,074	,050
	Lisans/Yüksek Lisans	32	72,91	6,36		
	İlkokul/Ortaokul	43	17,16	4,65		
Eleştirilme	Lise/Önlisans	37	17,70	3,99	,602	,549
	Lisans/Yüksek Lisans	32	18,25	4,00		
	İlkokul/Ortaokul	43	32,58	8,51		
Demokratik Tutum	Lise/Önlisans	37	26,95	6,18	9,644	,000
	Lisans/Yüksek Lisans	32	25,81	6,70		
	İlkokul/Ortaokul	43	42,58	5,54		
Otoriter Tutum	Lise/Önlisans	37	46,00	4,53	8,251	,000
	Lisans/Yüksek Lisans	32	46,81	4,28		
	İlkokul/Ortaokul	43	22,09	7,49		
Aşırı Koruyucu Tutum	Lise/Önlisans	37	20,81	6,41	,379	,686
	Lisans/Yüksek Lisans	32	21,75	5,89		
	İlkokul/Ortaokul	43	31,84	6,06		
İzin Verici Tutum	Lise/Önlisans	37	34,14	4,05	2,043	,135
	Lisans/Yüksek Lisans	32	32,66	4,76		
	İlkokul/Ortaokul	43	4,53	6,02		
Beck Depresyon	Lise/Önlisans	37	3,05	4,41	1,030	,360
	Lisans/Yüksek Lisans	32	3,19	4,45		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan ilkokul ve ortaokul değişkenleri, ilkokul/ortaokul değişkeni olarak, lise ve önlisans değişkenleri lise/önlisans değişkeni olarak ve lisans ve yüksek lisans değişkenleri lisans/yüksek lisans değişkeni olarak birleştirilerek yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 23'te gerçekleştirilen tek yönlü varyans analiz sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin eğitimine göre haksızlığa uğrama, demokratik tutum ve

otoriter tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (Sırasıyla; $F=3,074$, $p=0.050$; $F=9,644$, $p<0.001$; $F=8,251$, $p<0.001$). Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin eğitime göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin eğitimi; araştırma grubunu oluşturan annelerin haksızlığa uğrama, demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 23). **Bu nedenle “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin eğitimi için reddine karar verilirken “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezinin annelerin eğitimi için kabulüne karar verilmiştir.**

Tablo 24- “Annelerin Çalışma Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Çalışma Durumu	n	Ort.	SS	t	P
Öfke Belirtileri	Çalışmıyor	73	22,01	5,60	-1,311	,193
	Çalışıyor	39	23,56	6,60		
Ciddiye Alınmama	Çalışmıyor	73	76,25	17,11	,344	,732
	Çalışıyor	39	75,10	16,12		
Haksızlığa Uğrama	Çalışmıyor	73	71,78	7,69	,059	,953
	Çalışıyor	39	71,69	7,38		
Eleştirilme	Çalışmıyor	73	17,44	4,36	-,727	,469
	Çalışıyor	39	18,05	4,03		
Demokratik Tutum	Çalışmıyor	73	30,30	7,93	2,888	,005

	Çalışıyor	39	25,95	6,94		
Otoriter Tutum	Çalışmıyor	73	44,41	5,19	-1,426	,157
	Çalışıyor	39	45,87	5,12		
Aşırı Koruyucu Tutum	Çalışmıyor	73	21,37	6,53	-,436	,664
	Çalışıyor	39	21,95	7,00		
İzin Verici Tutum	Çalışmıyor	73	33,47	5,06	1,805	,074
	Çalışıyor	39	31,64	5,16		
Beck Depresyon	Çalışmıyor	73	3,38	5,24	-,785	,434
	Çalışıyor	39	4,18	4,86		

Tablo 24’te gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin çalışma durumuna göre demokratik tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır ($t=2,888$, $p=0.005$). Ayrıca çalışmayan annelerin demokratik tutum düzeyi çalışan annelere göre daha yüksektir. Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin çalışma durumuna göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin çalışması ya da çalışmaması; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 24).). **Bu nedenle “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin çalışma durumu için reddine karar verilmiştir.**

Tablo 25- “Hane Gelir Düzeyi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gelir Düzeyi	n	Ort.	SS	t	P
Öfke Belirtileri	Orta/Düşük	64	23,58	6,26	2,126	,036
	Yüksek	48	21,19	5,35		
Ciddiye Alınmama	Orta/Düşük	64	75,14	18,52	-,516	,607
	Yüksek	48	76,79	14,09		
Haksızlığa Uğrama	Orta/Düşük	64	71,22	7,99	-,859	,392
	Yüksek	48	72,46	6,94		
Eleştirilme	Orta/Düşük	64	17,72	4,57	,192	,848
	Yüksek	48	17,56	3,81		
Demokratik Tutum	Orta/Düşük	64	29,77	8,12	1,535	,128
	Yüksek	48	27,48	7,34		
Otoriter Tutum	Orta/Düşük	64	43,63	5,64	-3,171	,002
	Yüksek	48	46,65	3,96		
Aşırı Koruyucu Tutum	Orta/Düşük	64	22,13	6,74	1,014	,313
	Yüksek	48	20,83	6,58		
İzin Verici Tutum	Orta/Düşük	64	32,69	5,41	-,338	,736
	Yüksek	48	33,02	4,84		
Beck Depresyon	Orta/Düşük	64	4,39	5,61	1,764	,080
	Yüksek	48	2,69	4,20		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan düşük değişkenleri, orta değişkeni ile birleştirilerek düşük/orta değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 25'te gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin hanesine giren gelir durumuna göre öfke belirtileri ve otoriter tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (Sırasıyla; $t=2,126$, $p=0.036$; $t=-3,171$, $p=0.002$). Ayrıca yüksek geliri olan annelerin otoriter tutum düzeyi orta/düşük geliri olan annelere daha yüksekken orta/düşük geliri olan annelerin öfke belirtileri düzeyi yüksek geliri olan annelere göre yüksektir. Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin hanesine giren gelire göre ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin hanesine giren gelirin orta/düşük ya da yüksek olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum ve aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 25).

Bu nedenle “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin hanesine giren gelir için reddine karar verilirken “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezinin annelerin hanesine giren gelir için kabulüne karar verilmiştir.

İstatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilemeyeceği için çalışan annelerin meslekleri ve annelerin birlikte yaşama durumu değerlendirmeye alınmamıştır.

Tablo 26- “Annelerin Kaç Yıldır Evli Olduğu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Evlilik Süresi	n	Ort.	SS	F	p
Öfke Belirtileri	1-10 Yıl Arası	49	22,71	6,66	,225	,799
	11-15 Yıl Arası	33	22,88	5,02		

	16 Yıl ve Üzeri	30	21,93	5,94		
	1-10 Yıl Arası	49	73,71	13,88		
Ciddiye Alınmama	11-15 Yıl Arası	33	78,48	18,43	,826	,441
	16 Yıl ve Üzeri	30	76,43	18,96		
	1-10 Yıl Arası	49	71,51	7,15		
Haksızlığa Uğrama	11-15 Yıl Arası	33	71,33	9,01	,261	,770
	16 Yıl ve Üzeri	30	72,60	6,57		
	1-10 Yıl Arası	49	17,47	3,60		
Eleştirilme	11-15 Yıl Arası	33	17,97	5,17	,138	,871
	16 Yıl ve Üzeri	30	17,60	4,21		
	1-10 Yıl Arası	49	26,96	6,74		
Demokratik Tutum	11-15 Yıl Arası	33	28,18	9,12	5,003	,008
	16 Yıl ve Üzeri	30	32,43	7,00		
	1-10 Yıl Arası	49	45,96	5,45		
Otoriter Tutum	11-15 Yıl Arası	33	43,97	4,97	1,800	,170
	16 Yıl ve Üzeri	30	44,27	4,84		
	1-10 Yıl Arası	49	21,71	5,56		
Aşırı Koruyucu Tutum	11-15 Yıl Arası	33	20,09	8,03	1,492	,229
	16 Yıl ve Üzeri	30	22,97	6,60		
	1-10 Yıl Arası	49	33,18	4,54		
İzin Verici Tutum	11-15 Yıl Arası	33	32,18	6,09	,383	,683
	16 Yıl ve Üzeri	30	32,97	5,07		
	1-10 Yıl Arası	49	3,88	5,31		
Beck Depresyon	11-15 Yıl Arası	33	4,61	5,69	1,753	,178
	16 Yıl ve Üzeri	30	2,27	3,78		

* Doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşmak için; 30 kişiden daha az katılımcısı olan 1-5 yıl arası değişkeni, 6-10 yıl arası değişkeni ile birleştirilerek 1-10 yıl arası değişkeni olarak,

16-20 yıl arası, 21-25 yıl arası ve 26 yıl ve üzeri değişkenleri birleştirilerek 16 yıl ve üzeri değişkeni olarak yeniden adlandırılmıştır.

Tablo 26’da gerçekleştirilen tek yönlü varyans analiz sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan annelerin kaç yıldır evli olduğuna göre demokratik tutum düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır ($F=5,003$, $p=0.008$). Bununla birlikte araştırma grubunu oluşturan annelerin kaç yıldır evli olduğuna göre öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde annelerin kaç yıldır evli olduğu; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilememektedir (Tablo 26). **Bu nedenle “H9: Öfke belirtileri annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H10: Ciddiye alınmama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.”, “H11: Haksızlığa uğrama annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Eleştirilme annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin annelerin evlilik süresi için reddine karar verilmiştir.**

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda anne ve çocuklarının ekonomik ve demografik özellikleri irdelendiğinde;

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon testi ile incelenmiş olup sonuçlar irdelendiğinde;

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, öfke belirtileri düzeyi ile aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyi arasında pozitif yönlü korelasyon varken öfke belirtileri düzeyi ile otoriter tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon olduğu ve annelerin öfke belirtileri düzeyi ile ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum ve izin verici tutum düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, ciddiye alınmama düzeyi ile haksızlığa uğrama ve eleştirilme düzeyleri arasında pozitif yönlü korelasyon varken ciddiye alınmama düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon olduğu ve annelerin ciddiye alınmama düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, haksızlığa uğrama düzeyi ile eleştirilme düzeyleri arasında pozitif yönlü korelasyon varken haksızlığa uğrama düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında negatif yönlü korelasyon olduğu ve annelerin haksızlığa uğrama düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, eleştirilme düzeyi ile izin verici tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde korelasyon olduğu ve annelerin eleştirilme düzeyi ile demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, demokratik tutum düzeyi ile aşırı koruyucu tutum düzeyi arasında pozitif yönlü korelasyon varken demokratik tutum düzeyi ile otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyleri arasında negatif yönlü korelasyon olduğu ve annelerin demokratik tutum düzeyi ile depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin, otoriter tutum düzeyi ile izin verici tutum düzeyi arasında pozitif yönlü orta düzeyde korelasyon olduğu ve annelerin otoriter tutum düzeyi ile aşırı koruyucu tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin aşırı koruyucu tutum düzeyi ile izin verici tutum ve depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı,

- Araştırma grubunu oluşturan annelerin izin verici tutum düzeyi ile depresyon düzeyleri arasında korelasyon olmadığı saptanmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan lineer regresyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları irdelendiğinde;

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin demokratik tutum düzeyi ile öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutumunu, annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin otoriter tutum düzeyi ile ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutumunu, annelerin ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. Annelerin öfke belirtileri düzeyinin otoriter tutum üzerindeki etkisi irdelendiğinde;

- Çalışma grubunu oluşturan annelerin, öfke belirtileri düzeyleri otoriter tutum düzeylerini negatif yönde etkilediği ve diğer yordayıcı değişkenler sabit tutulduğunda; annelerin, öfke belirtileri düzeyindeki bir birimlik artış, otoriter tutum düzeyinde 0,212'lik bir azalışa neden olduğu saptanmıştır.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin aşırı koruyucu tutum düzeyi ile eleştirilme ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk

yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu tutumunu, annelerin eleştirilme ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. Annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama ve haksızlığa uğrama düzeyinin aşırı koruyucu tutum üzerindeki etkisi irdelendiğinde;

- Çalışma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama ve haksızlığa uğrama düzeyleri birlikte değerlendirildiğinde; annelerin öfke belirtileri ve ciddiye alınmama düzeyleri aşırı koruyucu tutum üzerinde anlamlı katkı sağlarken haksızlığa uğrama düzeyleri anlamlı katkı sağlamadığı değerlendirilmiştir.

Korelasyon analizinden bulunan bulgular neticesinde annelerin izin verici tutum düzeyi ile öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama ve depresyon düzeyleri arasında ilişki bulunmamış olup regresyon analizinde değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca bulunan bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumlarından izin verici tutumunu, annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama ve depresyon düzeylerinin etkilemediği değerlendirilmiştir. Annelerin eleştirilme düzeyinin aşırı koruyucu tutum üzerindeki etkisi irdelendiğinde;

- Çalışma grubunu oluşturan annelerin, eleştirilme düzeyleri izin verici tutum düzeylerini pozitif yönde etkilediği ve diğer yordayıcı değişkenler sabit tutulduğunda; annelerin, eleştirilme düzeyindeki bir birimlik artış, izin verici tutum düzeyinde 0,312'lik bir artışa neden olduğu saptanmıştır.

Anne ve Çocuklarının Demografik Profili ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler irdelendiğinde;

- 24-36 yaş arası ya da 37 yaş ve üzeri anne olmak; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin 1 çocuğunun ya da 2 ve üzeri çocuğunun olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kız ya da erkek olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama,

eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının 2-4 yaş arası ya da 5-6 yaş arası olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin 2-6 yaş arası çocuklarının kaçınıcı çocuk olduğu; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin eğitimi; araştırma grubunu oluşturan annelerin haksızlığa uğrama, demokratik tutum ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, eleştirilme, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin çalışması ya da çalışmaması; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin hanesine gire gelirin orta/düşük ya da yüksek olması; araştırma grubunu oluşturan annelerin öfke belirtileri ve otoriter tutum düzeylerini etkilerken annelerin ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, demokratik tutum ve aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği,

- Annelerin kaç yıldır evli olduğu; araştırma grubunu oluşturan annelerin demokratik tutum düzeylerini etkilerken annelerin öfke belirtileri, ciddiye alınmama, haksızlığa uğrama, eleştirilme, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum ve depresyon düzeylerini etkilemediği saptanmıştır.

5.2. TARTIŞMA

Roopnarine, Jin ve Krishnakumar (2014) Guyanalı anneler, çocuk bakım rutinleri ve bu rutinlerin çocuklar üzerindeki belirtilerini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda annelerin çocuklara uyguladıkları öfke yansıtan fiziksel temaslar ile koruyucu

tutumları arasında pozitif yönlü korelasyon olduğunu tespit etmişlerdir. Burada sonuçları paylaşılan araştırma ile de annelerin öfke belirtileri düzeyi ile koruyucu tutum arasında pozitif yönlü ilişki olduğu ortaya konmuştur. Araştırmalar bu bakımdan birbirini destekler niteliktedir. Her ne kadar yürütülen araştırma ile yalnızca öfke belirti düzeyi konu alınmışsa da, sonuç tutumun temsil ettiği değerler benzerdir. İki çalışmanın farklı coğrafyada benzer sonuçlar vermesi de dikkate değer bir durumdur.

Ross ve Wiiligen (1996) yürüttükleri araştırma ile cinsiyet, ebeveynlik ve öfke arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Bu amaçla yaptıkları çalışmada çeşitli sosyoekonomik gruba ait bekar, evli, tek ebeveyn ve aile içerisindeki kadın ve erkek bireyleri incelemişlerdir. Araştırmaları sonucunda en öfkeli grubun ebeveyn olan kadınlar olduğunu tespit etmişlerdir. Burada sonuçları açıklanan araştırma ile bahis geçen çalışmanın hedeflediği sonuçlar arasında doğrudan bir bağlantı olmamasına karşın, Ross ve Wiiligen (1996) tarafından, en öfkeli grup olduğu tespit edilen ebeveyn kadınların, yani annelerin, buradaki çalışmada da anneler üzerinde izlenen öfke belirtisi düzeyleri birlikte incelendiğinde bir bağlantı olduğu düşünülebilir.

Malete (2007) araştırmasında ergenlerin sergilediği anti sosyal davranışlar ve bunların ailevi bağlantılarını incelemiştir. Bu amaçla 12-20 yaş arasındaki 1.478 genç üzerinde yapılan çalışma sonucunda, ergenlerin şiddet içeren ve anti sosyal davranışları ile ailelerin düşük kontrol düzeyi ile yetersiz ebeveyn çocuk ilişkileri arasında anlamlı bağlantılar tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunda ortaya konan artan öfke belirtisi düzeyi ile azalan otorite tutum düzeyi ile Malete'nin (2007) araştırma sonuçları birlikte incelendiğinde. Öfke belirtisi düzeyindeki artışın ergenlerin sosyal tutumları üzerinde negatif etkileri olduğu çıkarımı yapılabilir. Kurulan bağlantının yeterliliği araştırmaya muhtaç olmakla birlikte, öfke belirti düzey artışının negatif etkiler yine bu çalışma ile ortaya konmaktadır.

Çuhadaroglu-Çetin ve diğerleri (2004) sundukları raporda ergenlerin ruhsal durumlarını ile aile yapılarını birlikte incelemiştir. Raporda sorun çözme, iletişim, sosyal roller, duygusal tepki ve yeterli sosyal beceri düzeyine sahip olmayan çocukların, ebeveynlerinde de yeterli sosyal becerilerinin olmadığı izlenmiştir. Bu araştırma sonucunda ortaya konan artan öfke belirtisi düzeyi ile azalan otorite tutum düzeyi ve ciddiye alınmama düzeyi ilişkisini, Çuhadaroglu-Çetin ve diğerlerinin (2004) rapor sonucu ile ilişkilendirmek gerekirse. Öfke belirtisi düzeyi, sosyal beceri seviyesi ile

ilişkilendirildiğinde, yetiştirilen çocuğun maruz kaldığı yüksek öfke belirtisi düzeyinin, ergen olduğunda sergileyeceği düşük sosyal becerilere sebep olacağı söylenebilir. İki araştırma arasındaki bu ilişkilendirmenin derinlemesine incelenmesi için yeni araştırma önerileri getirilebilir.

Morris ve diğerlerinin (2011) yaptıkları araştırma ile anne ve çocuk ilişkisinde, bir duygusal kontrol strateji metodu önermiş ve bu uygulama ile bireyler üzerinde gözlemlenen ve beyan edilen duygusal durumları raporlamıştır. Araştırma sonucunda önerilen stratejinin uygulandığı durumlarda çocuklar üzerinde gözlemlenen ve beyan edilen üzümlük durumları üzerinde olumlu ve ters yönlü bir bağlantı olduğunu tespit etmiştir. Burada sonuçları paylaşılan araştırma sonuçları ile Morris ve diğerlerinin (2011) yaptıkları araştırmanın sonucu birlikte ele alındığında, öfke belirtisi düzeyinin çocukların üzerinde gözlemlenen üzümlük seviyesi üzerinde doğrusal bir ilişki olduğu düşünülebilir. Araştırmada gözlemlenen demografik grupların da etkin rol oynayabileceği düşünüldüğünde, araştırmalar arasındaki ilişkinin açıklanması adına, yeni araştırma önerileri de getirilebilir.

Kabasakal (2013) yaptığı çalışma ile anne eğitim programlarının işlevselliğini incelemiştir. Araştırma sonucundan şiddet içeren davranış sergileyen çocuklu ailelerin işlevsellik düzeyleri yedi temel işlev açısından sağlıklı bulunmamıştır, bu işlevler; problem çözme, iletişim, temel roller, duygusal tepki yeteneği, gerekli kaygı seviyesi, davranış kontrolü ve genel işlevler. Kabasakal'ın (2013) araştırması ile burada paylaşılan ciddiye alınma, otorite sağlama ve öfke seviyesi belirtisi düzeyi ilişkisi göz önüne alındığında, araştırma sonuçlarının birbirini desteklediği, ciddiye alınma ve otorite sağlama seviyesi ile çocukların işlevsel becerileri üzerindeki etkisi arasında bağlantı olduğu söylenebilir.

5.3. ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde uygulayıcılara yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Ebeveynlere çocuklarına ve birbirlerine nasıl davranmaları gerektiği, çocuk için neyin iyi neyin kötü olduğuna basmakalıp fikirler ile karar verilmemesi gerektiği gibi temel konularda 'ebeveynlik eğitimleri verilmesi' gerektiği,

- Ebeveynlerin demokratik tutumları ile otoriter tutumları arasındaki farkın çocuklar üzerinde bıraktıkları etkileri hakkında bilgilendirmeler yapılması gerektiği,
- Çocukların bu yaş aralığında duygusal ve sosyal olarak geçirdikleri değişimler konusunda ebeveynlere ilgili eğitimler verilmesi gerektiği.

KAYNAKÇA

- Adam, E. K., Gunnar, M. R. & Tanaka, A. (2004). Adult attachment, parent emotion, and observed parenting behavior: Mediator and moderator models. *Child Dev.* , 75 (1), 110-122.
- Akıncı, S. B., Salman, N., Kanbak, M. ve Aypar, Ü. (2004). Yoğun bakımda aile memnuniyetinin değerlendirilmesi. *Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Dergisi* (32), 130-138.
- Akyıldız, T. (2005). Zonguldak il merkezinde sıfır-altı yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi.
- Alpoğuz, D. U. (2014). Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve türkçe dersi akademik başarılarına etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Araz, A. ve Erkuş, A. (2014). Duygu dışavurum tarzlarının kavramsallaştırılması ve ölçümü: Bir envanter geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* , 29 (74), 50-61.
- Aydın, B. (2005). *Boşanmış ailelerden gelen ergenlerle grup çalışması, ergenlikten yetişkinliğe grup çalışmaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, B. & Öztütüncü, F. (2001). Examination of adolescents' negative thoughts. *Adolescence* (36), 77-83.
- Aydın, O. (2001). Tutumlar. E. Özkalp. içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* , 11 (2), 569-585.
- Aytemiz, T. (2010). Ebeveynin kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkaya, F. ve Şahin, H. N. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi* , 14 (3), 192-202.

Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2008). *Stres ve başa çıkma yolları* (24. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bandura, A.& Walters, R. H. (1963). Social learning and personality development.

Banyard, V. L., Williams, L. M.& Siegel, J. A. (2003). The impact of complex trauma and depression on parenting: An exploration of mediating risk and protective factors. *Child Maltreat* , 8 (4), 334-349.

Batıgün, A. D. (2004). İntihar ile ilişkili bazı değişkenler: Öfke/saldırganlık, dürtüsel davranışlar, problem çözme becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri. *Kriz Dergisi* , 12 (2), 49-61.

Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs* , 75 (1), 43-88.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology* (4), 1-10.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development* , 887-907.

Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist* , 35 (7), 639- 652.

Bedel, A. (2011). Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin ergenlerin sürekli öfke ve ifade tarzlarına etkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bekçi, B. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development* , 55 (1), 83-96.

Berg-Nielsen, T. S., Vikan, A. & Dahl, A. A. (2002). Parenting related to child and parental psychopathology: A descriptive review of the literature. *Clin Child Psychol Psychiatry* , 529-552.

- Besharat, M. A., Azizi, K. & Hoseini, S. A. (2010). The relationship between parental perfectionism and parenting styles. *Quarter J Res Edu Sys.* , 4 (8), 9-29.
- Bilal, G. (1984). Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilge, F. ve Sayın, S. (1994). Uyum düzeyleri farklı olan üniversite öğrencilerinin öfke. *II:Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları* (s. 111-120). Ankara: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını.
- Blum, P. (2001). *A Teacher's guide to anger management*. London: Routledge Falmer.
- Booth, C. L. (1994). Predicting social adjustment in middle childhood: The role of preschool attachment security and maternal style. *Social Develop* , 3 (3), 189-204.
- Bornstein, M. H. & Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development* , 496–509.
- Bruggen, C. O., Stams, G. J. & Bögels, S. M. (2008). Research review: The relation between child and parent anxiety and parental control: A meta-analytic review. *J Child Psychol Psychiatry* , 49 (12), 1257-1269.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayıncılık.
- Can, G. (1986). Lise öğrencilerinin benlik tasarım düzeylerini etkileyen bazı etmenler. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canbuldu, S. (2006). Çok boyutlu okul öfke envanterinin (the multidimensional school anger inventory) uyarlama çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Fakültesi .
- Cartıllı, K. (2016). Öfke ile başa çıkma eğitiminin tek ebeveynli öğrencilerin öfke ve olumlu duygularına etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Konya: Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chang, L., Lansford, J. E. & Schwartz, D. (2004). Marital quality, maternal depressed affect, harsh parenting, and child externalising in hong kong chinese families. *Int J Behav Dev.* , 28 (4), 311-318.

- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çakılcıoğlu, İ. (2016). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, H. (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişiler arası şemaların incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çuhadaroğlu-Çetin, F., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N. ve Öncü, B. (2004). *Ergen ve ruhsal sorunlar durum saptama çalışması [State determination study regarding teenagers and mental problems]*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin* (113), 487-496.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2014). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Amasya Ünverstes Eğtm Fakültes Dergsi*, 3 (2), 384-409.
- Dickson, E., Agyemang, C. B. & Afful, J. (2014). Parental personality and parenting style. A Ghanaian Perspective. *IISTE*, 4 (5), 116-128.
- Doğan, N. ve Başokçu, T. O. (2010). İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1 (2), 65-71.
- Dönmezler, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim* (1. b.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durar, H. (2017). 12-13 yaş ergenlerde öfke ve öfke dışavurumunun depresyon düzeyleriyle ilişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dursun, A. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle annebaba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi . *Doctoral dissertation* . İzmir: DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar strejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erel, O. & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychol Bull.* , 118 (1), 108-132.
- Erkan, S. (1986). Ana-babalarını demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak algılayan bireylerin benlik-kavramları ile ideal benlik kavramlarının bağdaşım dereceleri arasındaki farklar. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, S. ve Totan, M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (27), 91-97.
- Erkek, N., Özgür, G. ve Babacan, G. A. (2008). Hipertansiyon tanısı alan hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* , 10 (2), 9-18.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. & Carlsmith, J. M. (1989). *Sosyal psikoloji*. İstanbul: Arı Yayıncılık.
- Geçtan, E. (2000). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Genceli, M. (1973). İki değişkenli doğrusal regresyonda zaman faktörü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* , 33 (1), 179.
- Güleç, Y. (2002). Ergenlerin öfke yaşantıları, benlik algıları ve akademik başarı ilişkileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hollenhorst, D. (1998). What do we know about anger management programs in corrections. *Federal Probation* , 62 (2), 52-65.
- Huver, R. M., Otten, R. & Vries, H. d. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *J Adolesc* , 33 (3), 395-402.

- İmamoğlu, S. (2003). Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. K. (2004). *Gelişim psikolojisi ve çocuk ergen gelişimi*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- İncedal, Z. S., Şemsinnur, Ş. G., Günay, O. ve Ulutabanca, R. Ö. (2017). Meslek yüksekokulu öğrencilerinde öfke düzeyi, ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi* , 9 (65), 1-12.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1997). The impact of conflict resolution training in middle school students. *Journal of Social Psychology* , , 1-38.
- Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clin Psychol Rev.* , 25 (3), 341-363.
- Kabasakal, Z. (2013). The effects of mother education programs on the functionality, anger management and conflict solution levels of families. *Eurasian Journal of Educational Research* (52), 1-20.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar* (10. b.). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaplan, A. (2007). Öfke yönetimi becerileri programının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyi ve benlik saygısına etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* , 18 (1), 208-225.
- Kırkıncıoğlu, M. (1995). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Kısaç, İ. (2005). Gençlerin öfkelerini ifade ettikleri hedef kişiler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 25 (2), 71-81.
- Kısaç, İ. (1999). Üniversite öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade biçimi düzeyleriyle ilgili bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Dergisi* , 1 (1), 63-74.

- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Bökeoğlu, Ö. Ç. (2006). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoglu, A. (2002). *Ergenlik psikolojisi* (5. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1991). Öğrencilerin öğretmenlerden bekledikleri ve gözledikleri davranışlar. *Eğitimde Arayışlar I. Sempozyumu'nda sunulan bildiri*. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Geliştirme Merkezi Yayını.
- Küçükköse, İ. ve Bedel, A. (2015). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 19 (3), 71-88.
- Lerner, H. (2001). *Öfke dansı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Levendosky, A. A. & Graham-Bermann, S. A. (2001). Parenting in battered women: The effects of domestic violence on women and their children. *JOFV* , 16 (2), 171-192.
- Li, L. & Wang, M. (2015). Parenting stress and harsh discipline in china: The moderating roles of marital satisfaction and parent gender. *Child Abuse Negl* (43), 73-82.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the contex of the family: Parent-child interaction. P. H. Mussen & E. M. Hetherington içinde, *Handbook of child psychology: Vo.4. Socialization, personality, and social developmet* (s. 1-101). Newyork: Wiley.
- Malete, L. (2007). Aggressive and antisocial behaviours among secondary school students in botswana: the influence of family and school based factors. *School Psychology International* , 28 (1), 90-109.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Morris, M. D., Steinberg, L., Aucoin, K. J. & Keyes, A. W. (2011). The influence of mother-child emotion regulation strategies on children's expression of anger and sadness. *Developmental psychology* , 47 (1), 213.
- Nam, S. & Chun, J. (2014). Influencing factors on mothers' parenting style of young children at risk for developmental delay in south korea: The mediating effects of parenting stress. *Child Youth Serv Rev.* (36), 81-89.

- Navaro, L. (1989). Aşırı Koruyuculuğun Çocuk eğitime etkiler . 6. ya-pa okul önces eğitim ve yaygınlaştırılması seminer (s. 121-125). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Osborne, L. N. & Fincham, F. D. (1996). Marital conflict, parent-child relationships, and child adjustment: Does gender matter? . *Merrill-Palmer Quarter* , 48-75.
- Özdamar, K. (1999). *Paket program ile istatistiksel veri analizi* (2 b.). Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özen, Ş., Subaşı, M., Yıldırım, A., Baştürk, M. ve Bez, Y. (2010). Öfkelenme anında cama yumruk atarak kendini yaralayan hastalarda problem çözme becerileri ve çocukluk çağı travmaları. *Klinik ve Deneysel Araştırmalar Dergisi* (1), 25-30.
- Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (SL-ÖFKE) ve öfke ifade tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* , 9 (31), 26-35.
- Özer, Z. (1997). Duygu dünyasının bam teli öfke. *Bilim ve Teknik Dergisi* (354), 80-84.
- Özeri, Z. N. (1994). Okulöncesi dönemde ahlak gelişimi ve eğitimi annenin çocuk yetiştirme tutumlarının beş yaş çocuğunun adalet gelişimine etkisinin araştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, A. (2006). Öfkeyle başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 30 (2), 175-185.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 37 (2), 27-39.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. (T. Geniş, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Prinz, P., Stams, G. J., Dekovic, M., Reijntjes, A. H. & Belsky, J. (2009). The relations between parents' big five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology* , 97 (2), 351-362.
- Probation, P. S. (1998). What do we know about anger management programs in corrections. *Federal Probation* , 62 (2), 52-65.
- Roopnarine, J. L., Jin, B. & Krishnakumar, A. (2014). Do guyanese mothers' levels of warmth moderate the association between harshness and justness of physical

punishment and preschoolers' prosocial behaviours and anger? *International Journal of Psychology* , 49 (4), 271-279.

Ross, C. & Willigen, M. V. (1996). Gender, parenthood, and anger. *Journal of Marriage and the Family* , 572-584.

Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H. & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample Australian. *Journal of Psychology* (50), 89-99.

Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychology Review* (10), 87-105.

Sertelin, Ç. (2003). Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Simons, R. L., Whitbeck, L. B. & Conger, R. D. (1991). Intergenerational transmission of harsh parenting. *Dev Psychol.* , 27 (1), 159–171.

Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi* , 11 (2), 19-27.

Spielberger, C. (1995). Measuring the experience, expression, and control of anger. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing* (3), 207-232.

Spielberger, C. D., Reheiser, E. C., & Sydeman, S. J. (1995). Measuring the experience, expression, and control of anger. in H. Kassirer (Ed.), *Series in clinical and community psychology. Anger disorders: Definition, diagnosis, and treatment* (s. 49–67). Taylor & Francis.

Starnes, T. M. & Peters, R. M. (2004). Anger expression and blood pressure in adolescents. *The Journal of School Nursing* , 20 (6), 335-342.

Steinberg, L. (2001). We know some things: Adolescent-parent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence* (11), 1-20.

Sülün, Ö. (2013). Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sümer, N., Gündoğdu, E. A. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkiler: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikolojik Yazıları* , 13 (25), 42-59.

- Soykan, Ç . (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11 (2) , 19-27
- Şanlı, D. (2007). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şendil, G. (2003). *Çocuk, ergen ve anne baba*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Tambağ, H. ve Öz, F. (2005). Aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi* , 13 (1), 11-21.
- Tarhan, N. (2008). *Duyguların dili*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tavassolie, T., Dudding, S. & Madigan, A. L. (2016). Differences in perceived parenting style between mother and fathers: Implications for child outcomes and marital conflict. *J Child Fam Stud.* , 2055-2068.
- Tavris, C. (1989). *Anger: The misunderstood emotion*. New York: Simon & Schuster.
- TDK. (2017). Türk Dil Kurumu Sözlüğü.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekarslan, E., Kılınç, T., Şencan, H. ve Baysal, A. C. (2000). *Davranışın sosyal psikolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Towe-Goodman, N. R. & Teti, D. M. (2008). Power assertive discipline, maternal emotional involvement, and child adjustment. *Journal of Family Psychology* (22), 648–651.
- Tufan, E. ve Güdek, B. (2008). Pişano dersi tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 28 (1), 75-90.
- Üstün, B. ve Yavuzarslan, F. (1995). Öfkenin gücü. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* , 42-46.
- Vafaeenejad, Z., Elyasi, F., Moosazadeh, M. & Shahhosseini, Z. (2019). Psychological factors contributing to parenting styles: A systematic review. *F1000 Research* , 7 (906), 1-19.
- Varhan, B. (2017). Kontrolsüz antidepresan kullanan hastaların beç depresyon, beç anksiyete ve beç umutsuzluk ölçekleri kullanılarak şimdiki durumlarının ve ilaç

kullanım alışkanlıklarının araştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaprak, B. (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşar, F. (2009). İlköğretime devam eden öğrencilerin anne-çocuk ilişkisini kabul ve reddedici algılama düzeyinin annenin evlilik doyumu ve evlilik uyumu düzeyiyle ilişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, K. (2004). *Duyusal zeka gelişimi*. Ankara: Özel Ceceli Yayınları Eğitim Dizisi.

Yavuzer, H. (2008). *Çocuğunuzun ilk altı yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, E. (2006). Yetiştirme yurtlarında ve ailelerinin yanında kalan ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözme davranışı ile öfke ifade stillerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6 (3-4), 131-150.

Yılmaz, A. (2009). Suça yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana-baba tutumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18 (2), 71-79.

Yılmaz, E. ve Tuzgöl, M. (2016). Polislerin kişilerarası problem çözme becerileri ile öfke ve öfke ifade tarzları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6 (46), 15-34.

Yılmaz, Y. (2007). Anne-baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarıları ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi . Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yöndem, Z. D. ve Bıçak, B. (2008). Öğretmen adaylarının öfke düzeyi ve öfke tarzları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* , 5 (2), 1-13.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER

EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu formun amacı, katılmanız için rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Sizi Öznur DOĞAN tarafından yürütülen “2-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Annelerin Öfke Düzeyi İle Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı 2-6 yaş arası çocuğu olan annelerin öfke düzeyinin ve çocuk yetiştirme tutumlarının ele alınması, bu iki değişken arasındaki bağlantının incelenmesidir. Araştırmada sizden tahminen 20 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde işaretlemenizdir. Bu formu okuyup onaylamanız, sizin araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak formu onaylamış olsanız bile, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya oznurgdogan@gmail.com e-posta adresi üzerinden ulaşabilirsiniz.

Gönüllü katılımınızı belirtmek için, lütfen aşağıda bulunan kutucukları işaretleyiniz.

1. Bilgileri okuyup anladığımı ve soru sorma fırsatımın olduğunu onaylıyorum. ☐
2. Katılımımın gönüllü olduğunu ve açıklama yapmaksızın, istediğim bir anda araştırmadan çekilebileceğimi anlıyorum. ☐
3. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum. ☐

EK-2: Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız?

() 18-23 () 24-29 () 30-36 () 37-42 () 43 ve üzeri

2. Kaç çocuğunuz var?

() 1 () 2-3 () 4-5 () 5 ve üzeri

3. 2-6 yaş arasındaki çocuğunuzun cinsiyeti?

() Kız () Erkek

4. 2-6 yaş arasındaki çocuğunuzun yaşı?

() 2 () 3 () 4 () 5 () 6

5. 2-6 yaş arasında olan çocuğunuz kaçınıcı çocuk?

() 1 () 2 () 3 () 4 () 5

6. Eğitim durumunuz?

() Okur-yazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lise () Önlisans

() Lisans () Yüksek Lisans () Doktora

7. Çalışma durumunuz?

() Çalışmıyor

() Çalışıyor iseniz mesleğiniz nedir?

8. Haneye giren gelir durumunuzu nasıl algılıyorsunuz?

() düşük () orta () iyi

9. Medeni durumunuz?

() Evli

Evli iseniz birliktemi yaşıyorsunuz? () Evet () Hayır ise nedeni?.....

() Bekar (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi vefat etmiş)

10. Kaç yıldır evlisiniz?

() 1-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl () 21-25 yıl

() 26 yıl ve üzeri

EK-3: Çok Boyutlu Öfke Ölçeği

Bu ölçek insanların öfke konusunda duygu ve düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kitapçıkta farklı bölümler halinde bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen HER BİR İFADEYİ ayrı ayrı dikkatle okuyup, yandaki cevap bölümünde size uygun olan daireyi işaretleyin. Her sayfanın başında yer alan kısa açıklamayı mutlaka okuyun. Cevaplarınızı bu açıklamalara göre vermeniz gerekmektedir. Her madde için sadece size en uygun olan cevabı işaretleyin. Hiçbir maddenin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Size en uygun gelen cevap doğru olan cevaptır. Çalışmanın sağlıklı olabilmesi için içtenlikle ve dürüst olarak cevap vermeniz çok önem taşımaktadır. Hiçbir şekilde isim ya da kimliğe ait bir bilgi vermeniz gerekmemektedir. Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

		Hiç	Nadiren	Arada	Sıklıkla	Her zaman
1	Kendi kendine söylenmek					
2	Kontrol kaybı					
3	Kanın beyne fırladığını hissetmek					
4	Yumruklarını sıkma					
5	Dişlerini sıkma					
6	Beynin zonklaması					
7	Elin - ayağın titremesi					
8	Hareketlerin hızlanması					
9	Nefesin daralması					
10	Baş ağrısı					
11	Burnundan soluma					
12	Zihnin allak bullak olması					
13	Mantıklı düşünememe					
14	Dudaklarını ısırma					

Aşağıdaki durumlarda ne kadar kızsınız?

		%0	%25	%50	%75	%100
1	Başkalarının önünde eleştirildiğinizde					
2	Eleştirildiğinizde					
3	Geçmişte sizi öfkeliendiren bir şeyi hatırladığınızda					
4	Bir işi yaparken engellendiğinizde					
5	Tehdit edildiğinizde					
6	Haksızlığa uğradığınızda					
7	Birisi sizi hep aynı konuda kızdırdığında					
8	Önem verdiğiniz şeyler küçümsendiğinde					
9	Söylediğiniz bir şey yapılmadığında					
10	Azarlandığınızda					
11	Size hakaret edildiğinde					
12	Aldatıldığınızda					
13	Yapmadığınız bir şeyden dolayı suçlandığınızda					
14	Sizin adınıza karar verildiğinde					
15	Ailenize hakaret edildiğinde					
16	Size saldırıldığında					
17	Sizin için değerli bir şeyi karşınızdaki anlamadığında					
18	Sudan sebepler yüzünden istedikleriniz yapılmadığında					
19	Sizinle dalga geçildiğinde					
20	Randevulara sadık kalınmadığında					
21	İnsanlar yetkilerini kötüye kullandıklarında					
22	Size saygısız davranıldığında					
23	Önemslenmediğinizde					

- 24 Yalan söylendiğinde
- 25 Arkanızdan konuşulduğunda
- 26 Sizi sömürmeye çalıştıklarında
- 27 Sizi görmezden geldiklerinde
- 28 Karşınızdaki kendi sorumluluğunu almadığında
- 29 Düşündüklerinizi ifade edemediğinizde
- 30 İnsanlar başınızın etini yediklerinde
- 31 Size değer verilmediğini hissettiğinizde
- 32 Düşüncelerinize değer verilmediğinde
- 33 İnsanlar hadlerini bilmediğinde
- 34 Kişisel haklarınıza saldırıldığında
- 35 Söylediklerinizin tam tersi yapıldığında
- 36 Yaptığınız bir iş takdir edilmediğinde
- 37 Değiştiremeyeceğiniz şeyler olduğunda
- 38 Birisi sizinle konuşurken konuşmasını bölüp başkasıyla konuştuğunda
- 39 İşler ters gittiğinde
- 40 Söyledikleriniz ters algılandığında
- 41 İnsanlar üzerlerine aldıkları bir işi yapmadıklarında

EK-4: Ebeveyn Tutum Ölçeği

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamıyla uyuyorsa "her zaman böyledir" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "çoğu zaman böyledir" seçeneğini, bazen uyuyorsa "bazen böyledir" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "nadiren böyledir" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa "hiçbir zaman böyle değildir" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doru veya yanlı yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 ya arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan sadece birisi için cevaplandırınız.

- 1: Her zaman böyledir
- 2: Çoğu zaman böyledir
- 3: Bazen böyledir
- 4: Nadiren böyledir
- 5: Hiçbir zaman böyle değildir

1 2 3 4 5

- 1 Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.
- 2 Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.
- 3 Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.
- 4 Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.
- 5 Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.
- 6 Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.
- 7 Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.
- 8 Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.
- 9 Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.
- 10 Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karısında neler hissettiğini ona açıklarım.
- 11 Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.
- 12 Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.
- 13 Çocuğum iyi davrandığında onu överim.

- 14 Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.
- 15 Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.
- 16 Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.
- 17 Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.
- 18 Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.
- 19 Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.
- 20 Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.
- 21 Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.
- 22 Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.
- 23 Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.
- 24 Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.
- 25 Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.
- 26 Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.
- 27 Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.
- 28 Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.
- 29 Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.
- 30 Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.
- 31 Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.
- 32 Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.
- 33 Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.
- 34 Çocuğumu şımartırım.
- 35 Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.
- 36 Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.

- 37 Çocuğuma bir Şey alırken onun da fikrini alırım.
- 38 ocuğumla her konuyu konuşabilirim.
- 39 Çocuğuma karşı sabırsızım.
- 40 En ufak bir hatasında, ocuğumu cezalandırırım.
- 41 Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.
- 42 Çocuğumun kendi başına becerebileceği Şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.
- 43 Çocuğuma bana sormaksızın Şahsi eğyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.
- 44 Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, ocuğumun isteğine göre belirlenir.
- 45 ocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.
- 46 ocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.

EK-5: BECK Depresyon Envanteri (BDE)

Bu form son bir (1) hafta içerisinde kendinizi nasıl hissettiğinizi araştırmaya yönelik 21 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin karşısındaki dört cevabı dikkatlice okuduktan sonra, size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir.

1. (0) Üzgün ve sıkıntılı değilim.
(1) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
(2) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
(3) O kadar üzgün ve sıkıntılıyım ki, artık dayanamıyorum.
2. (0) Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
(1) Gelecek için karamsarım.
(2) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
(3) Gelecek hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.
3. (0) Kendimi başarısız biri olarak görmüyorum.
(1) Başkalarından daha başarısız olduğumu hissediyorum.
(2) Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
(3) Kendimi tümüyle başarısız bir insan olarak görüyorum.
4. (0) Her şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
(1) Birçok şeyden eskiden olduğu gibi zevk alamıyorum.
(2) Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
(3) Her şeyden sıkılıyorum.
5. (0) Kendimi herhangi bir biçimde suçlu hissetmiyorum.
(1) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
(2) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
(3) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
6. (0) Kendimden memnunum.
(1) Kendimden pek memnun değilim.
(2) Kendime kızgınım.
(3) Kendimden nefret ediyorum.
7. (0) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
(1) Hatalarım ve zayıf taraflarım olduğunu düşünmüyorum.
(2) Hatalarımdan dolayı kendimden utanıyorum.
(3) Her şeyi yanlış yapıyormuşum gibi geliyor ve hep kendimde kabahat buluyorum.
8. (0) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.

- (1) Kimi zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor ama yapmıyorum.
- (2) Kendimi öldürmek isterdim.
- (3) Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.
9. (0) İçimden ağlamak geldiği pek olmuyor.
- (1) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
- (2) Çoğu zaman ağlıyorum.
- (3) Eskiden ağlayabilirdim ama şimdi istesem de ağlayamıyorum.
10. (0) Her zaman olduğumdan daha canı sıkkın ve sinirli değilim.
- (1) Eskisine oranla daha kolay canım sıkılıyor ve kızıyorum.
- (2) Her şey canımı sıkıyor ve kendimi hep sinirli hissediyorum.
- (3) Canımı sıkın şeylere bile artık kızamıyorum.
11. (0) Başkalarıyla görüşme, konuşma isteğimi kaybetmedim.
- (1) Eskisi kadar insanlarla birlikte olmak istemiyorum
- (2) Birileriyle görüşüp konuşmak hiç içimden gelmiyor.
- (3) Artık çevremde hiç kimseyi istemiyorum.
12. (0) Karar verirken eskisinden fazla güçlük çekmiyorum.
- (1) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
- (2) Eskiye kıyasla karar vermekte çok güçlük çekiyorum.
- (3) Artık hiçbir konuda karar veremiyorum.
13. (0) Her zamankinden farklı göründüğümü sanmıyorum.
- (1) Aynada kendime her zamankinden kötü görünüyorum.
- (2) Aynaya baktığımda kendimi yaşlanmış ve çirkinleşmiş buluyorum.
- (3) Kendimi çok çirkin buluyorum.
14. (0) Eskisi kadar iyi iş güç yapabiliyorum.
- (1) Her zaman yaptığım işler şimdi gözümde büyüyor.
- (2) Ufacık bir işi bile kendimi çok zorlayarak yapabiliyorum.
- (3) Artık hiçbir iş yapamıyorum.
15. (0) Uykum her zamanki gibi.
- (1) Eskisi gibi uyuyamıyorum.
- (2) Her zamankinden 1-2 saat önce uyanıyorum ve kolay kolay tekrar uykuya dalamıyorum.
- (3) Sabahları çok erken uyanıyorum ve bir daha uyuyamıyorum.
16. (0) Kendimi her zamankinden yorgun hissetmiyorum.
- (1) Eskiye oranla daha çabuk yoruluyorum.
- (2) Her şey beni yoruyor.

- (3) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun ve bitkin hissediyorum.
17. (0) İştahım her zamanki gibi.
(1) Eskisinden daha iştahsızım.
(2) İştahım çok azaldı.
(3) Hiçbir şey yiyemiyorum.
18. (0) Son zamanlarda zayıflamadım.
(1) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 2 kg verdim.
(2) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 4 kg verdim.
(3) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 6 kg verdim.
19. (0) Sağlığım ile ilgili kaygılarım yok.
(1) Ağrılar, mide sancıları, kabızlık gibi şikayetlerim oluyor ve bunlar beni tasalandırıyor.
(2) Sağlığımın bozulmasından çok kaygılanıyorum ve kafamı başka şeylere vermekte zorlanıyorum.
(3) Sağlık durumum kafama o kadar takılıyor ki, başka hiçbir şey düşünemiyorum.
20. (0) Sekse karşı ilgimde herhangi bir değişiklik yok.
(1) Eskisine oranla sekse ilgim az.
(2) Cinsel isteğim çok azaldı.
(3) Hiç cinsel istek duymuyorum.
21. (0) Cezalandırılması gereken şeyler yaptığımı sanmıyorum.
(1) Yaptıklarımın dolayısıyla cezalandırılabilirim diye düşünüyorum.
(2) Cezamı çekmeyi bekliyorum.
(3) Sanki cezamı bulmuşum gibi geliyor.

EK-6: İzinler**Çok Boyutlu Öfke Ölçeği Kullanım İzni**

Gönderen: MontBlc Feza BALKAYA <fezabalkaya@gmail.com>

Tue 17/09/2019 17:17 AM

Alıcı: oznurgdogan@gmail.com

Konu: Re: Çok Boyutlu Öfke Ölçeğiniz ile ilgili.

dosyalar ekte, iyi çalışmalar

Dr. Feza Balkaya, Ph.D.

Psikolog & Psikoterapist

Gönderen: Öznur Doğan <oznurgdogan@gmail.com>

Tue 17/09/2019 16:56 AM

Alıcı: fezabalkaya@gmail.com

Konu: Çok Boyutlu Öfke Ölçeğiniz ile ilgili.

Merhabalar; ben Öznur DOĞAN. İstanbul Ticaret Üniversitesinde Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek lisans programındayım. Tez'im için sizin" ÇOK BOYUTLU ÖFKE" ölçeğinizi kullanmak istiyorum izniniz olursa. Rica etsem ölçeğinizi benimle paylaşabilir misiniz? Kolay gelsin, iyi çalışmalar.

Saygılarımla;

Öznur DOĞAN

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

AİLE DANIŞMANLIĞI

Ebeveyn Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Gönderen: Gül ŞENDİL <gsendil@29mayis.edu.tr >

Sat 28/12/2019 13:52 AM

Alıcı: oznurgdogan@gmail.com

Konu: Ynt: Ebeveyn Tutum Ölçeğiniz ile ilgili.

Merhaba Öznur,

ölçek ve ilgili malzemeler ektedir. Kolaylıklar dilerim...

Prof. Dr. T. Gül Şendil

Gönderen: Öznur Doğan <oznurgdogan@gmail.com>

Mon 09/12/2019 14:58 AM

Alıcı: gsendil@29mayis.edu.tr

Konu: Ebeveyn Tutum Ölçeğiniz ile ilgili.

Merhabalar Gül hocam; ben Öznur DOĞAN, İstanbul Ticaret Üniversitesinde Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek lisans programındayım. Tez'im için izniniz olursa sizin "Ebeveyn Tutum Ölçeği" nizi kullanmak istiyorum. Rica etsem ölçeğinizi benimle paylaşabilir misiniz? Kolay gelsin, iyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla;

Öznur DOĞAN

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS